

Gewenst gedrag tijdens de lessen wereldoriëntatie.

Een onderzoek naar het stimuleren van gewenst gedrag en de inzet van het Taakspel.

'Je hebt je ogen niet nodig om de leerlingen te zien, de leerlingen hebben jouw ogen nodig om gezien te worden' (Teitler, 2009, p. 17).

Cobi van de Graaf

S1035695

PABO AL/HBO sept. 2010

Onderzoeksrapport Afstudeerproject ENPO-AP.A.09

Begeleider AP : Marjon de Boer - Bruggink

Begeleider LWT : Kyra Meurs

Inleverdatum : 4 oktober 2013

Inhoud

Inhoud.....	2
Samenvatting.....	4
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Probleemstelling	6
1.3 Onderzoeksvraag.....	7
1.4 Deelvragen.....	7
2. Theoretisch kader.....	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Gedrag	8
2.3 Regels en verwachtingen	9
2.4 Het stimuleren van gewenst gedrag	11
2.4.1 Belonen	11
2.4.2 Negeren.....	12
2.4.3 Corrigeren en straffen	12
2.5 Klassenmanagement en interventies.....	14
2.5.1 Klassenmanagement	14
2.5.2 Succesvolle interventies.....	15
3. Onderzoeksopzet	20
3.1 Deelvraag 1	20
3.1.1 Onderzoeksgroep.....	20
3.1.2 Onderzoeksinstrument	20
3.1.3 Analyse.....	21
3.1.4 Betrouwbaarheid en validiteit	21
3.2 Deelvraag 2	22
3.2.1 Onderzoeksgroep.....	22
3.2.2 Onderzoeksinstrument	22
3.2.3 Analyse.....	25
3.2.4 Betrouwbaarheid en validiteit	25
3.3 Deelvraag 3	26
3.3.1 Onderzoeksgroep.....	26
3.3.2 Onderzoeksinstrument	26
3.3.3 Analyse.....	27
3.3.4 Betrouwbaarheid en validiteit	27
3.4 Deelvraag 4	28
3.4.1 Onderzoeksgroep.....	28
3.4.2 Onderzoeksinstrument	28
3.4.3 Analyse.....	29
3.4.4 Betrouwbaarheid en validiteit	29
3.5 Deelvraag 5	30
3.5.1 Onderzoeksgroep.....	30

3.5.2 Onderzoeksinstrument	30
3.5.3 Analyse.....	31
3.5.4 Betrouwbaarheid en validiteit	31
3.6 Planning en tijdpad	32
3.7 Ethische aspecten	32
4. Resultaten.	33
4.1 Deelvraag 1	33
4.1.1. Resultaten	33
4.1.2 Beantwoording deelvraag 1	37
4.2 Deelvraag 2	37
4.2.1.Resultaten.	37
4.2.2 Beantwoording deelvraag 2	44
4.3 Deelvraag 3	45
4.3.1. Resultaten	45
4.3.2 Beantwoording deelvraag 3	47
4.4 Deelvraag 4	47
4.4.1 Resultaten	47
4.4.2 Beantwoording van de deelvraag 4.....	53
4.5 Deelvraag 5	54
4.5.1 Resultaten	54
4.5.2 Beantwoording deelvraag 5	57
5. Conclusie en discussie.....	58
5.1 Conclusie	58
5.2 Discussie	60
6. Bijlagen.....	62
6.1 Format 1	62
6.2 Format 2	70
6.3 Bijlage 3	77
6.4 Bijlage 4	78
6.5 Bijlage 5	79
6.6 Bijlage 6	82
6.7 Bijlage 7	83
6.8 Bijlage 8	85
7. Presentatie	87
7.1 PowerPoint.....	87
7.2 Beoordeling presentatie	97
8. Bibliografie.....	98
9. Checklist teksten	99

Samenvatting

Dit onderzoek is gericht op het stimuleren van gewenst gedrag tijdens de lessen wereldoriëntatie. Het onderzoek vindt plaats op basisschool De Pionier in Rotterdam en richt zich op groep 7A die bestaat uit 17 leerlingen. Tijdens de lessen wereldoriëntatie wordt er veel ongewenst gedrag vertoond en ervaar ik steeds vaker een behoorlijke handelingsverlegenheid. De lessen Wereldoriëntatie zijn lessen met veel overgangsmomenten en verschillende werkvormen, dit zorgt voor veel onrust. De luister- en werkhouding van de kinderen laat vaak te wensen over, het duurt vaak lang voordat het stil is, er wordt veel gepraat en kinderen letten niet goed op.

Ik besteed in deze lessen veel aandacht aan wat niet goed gaat, terwijl ik graag meer de nadruk wil leggen op dat wat wel goed gaat, om zo de kinderen vanuit een positieve insteek stimuleren om minder ongewenst gedrag te laten zien. Ik heb daarom de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

‘Op welke manier kan ik als leerkracht de regels en verwachtingen met betrekking tot het luisteren en werken tijdens de lessen Wereldoriëntatie stimuleren, zodat de leerlingen minder ongewenst gedrag laten zien?’

Ik wil de onderzoeksvraag beantwoorden aan de hand van de volgende deelvragen:

1. In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien wat betreft luisteren en werken, tijdens de lessen wereldoriëntatie ?
2. Welke regels en verwachtingen met betrekking tot luisteren en werken zijn er tijdens de lessen wereldoriëntatie en in hoeverre kennen de kinderen die?
3. Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?
4. Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?
5. In hoeverre is het ongewenste gedrag wat betreft luisteren en werken, tijdens de lessen wereldoriëntatie afgenomen?

Uit mijn onderzoek is gebleken dat de kinderen bij de beginmeting gemiddeld 65 keer regelovertredend gedrag laten zien in een periode van 20 minuten. De regel ‘Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is’ wordt het meest overtreden, in 38% van de gevallen. Voor de regel ‘Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen’ is dit 6%. Wat betreft de bekendheid van de regels blijkt dat slechts één regel actief bekend is bij alle kinderen. De regel ‘Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan’ wordt door geen enkel kind genoemd, de andere 4 regels zijn slecht gedeeltelijk bekend. Op het moment dat de regels gegeven zijn, geeft een groot deel van de kinderen aan de regels te kennen. Bij het beschrijven van het concrete gedrag blijkt echter dat het juiste gedrag vaak maar gedeeltelijk en soms ook niet bekend is. Op basis van deze gegevens heb ik de conclusie getrokken dat het, zoals Golly en Sprague (2009) aangeven, goed is dat ik de gedragverwachtingen heb getoetst en dat ik deze met de kinderen opnieuw moet bespreken en oefenen.

Volgens Lemov (2012) is het belangrijk om gewenst gedrag aan te moedigen met consequenties of beloningen. Ik heb de kinderen gevraagd welke beloningen zij prettig vinden. Er zijn verschillende soorten beloningen en daarvan ervaren de kinderen een

voorrecht, dus iets leuks doen of ergens mee helpen, het meest prettig. Ze geven ook aan dat dit soort beloning hen het best helpt om zich aan de regels en afspraken te houden (in 42% van de gevallen), gevolgd door het sparen voor een beloning (in 26% van de gevallen). De tips en adviezen die de collega's me gegeven hebben voor het stimuleren vertonen veel overeenkomsten met mijn theoretisch kader. Het Taakspel is de meest genoemde interventie die door de collega's zelf gebruikt en aanbevolen wordt. Voor mij een goede reden om het tijdens mijn onderzoek ook in te zetten. We hebben het Taakspel gedurende twee weken, in totaal zes keer gespeeld.

De eindmeting laat een gemiddeld aantal regelovertradingen zien van 39 per 20 minuten. Het regelovertrekend gedrag en dus het ongewenste gedrag is dus met 40% afgenomen. Bij vijf regels is het ongewenste gedrag afgenomen, bij één regel is het ongewenste gedrag toegenomen. Ik beschrijf dit verder in het onderzoek.

Voor het beantwoorden van de deelvragen heb ik verschillende instrumenten gebruikt en/of ontwikkeld. Voor het beantwoorden van deelvraag 1 en 5 heb ik observatielijsten gebruikt, om inzicht te krijgen in het ongewenste gedrag en de afname van het ongewenste gedrag. Voor het beantwoorden van deelvraag 2 en 3 hebben de kinderen een aantal vragenlijsten ingevuld. Dit heeft mij inzicht gegeven in de bekendheid van de regels en of kinderen weten welk concreet gedrag bij een regel hoort. Ik heb deze vragenlijsten ook gebruikt om kinderen naar hun mening te vragen over hoe zij en de anderen met de regels omgaan en wat eventuele verbeterpunten zijn. Ik vond de betrokkenheid van de kinderen en hun kritische houding naar elkaar én zichzelf hierbij heel verrassend. Daarnaast is duidelijk geworden welke beloningen voor gewenst gedrag de kinderen als prettig ervaren en welke beloning hen het best zou helpen om zich aan regels en afspraken te houden. De vragenlijst van collega's heeft mij heel veel informatie gegeven over het inzetten van regels en afspraken en het stimuleren van gewenst gedrag.

Om als leerkracht de regels en verwachtingen met betrekking tot het luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie te stimuleren zijn dus een aantal dingen belangrijk: Ik moet duidelijke regels en verwachtingen hanteren, het liefst opgesteld in samenspraak met de kinderen en ik moet consequent omgaan met de naleving daarvan. Daarnaast is het goed om regelmatig te checken of de regels en verwachtingen nog bekend zijn en indien nodig opnieuw te leren en in te oefenen. Om gewenst gedrag te stimuleren is het ook van belang om goed gedrag te benoemen en te belonen, bovendien kunnen hierbij verschillende interventies worden ingezet.

Veel leesplezier!

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Ik loop stage in groep 7A van basisschool 'De Pionier in Rotterdam'. In mijn klas zitten 17 kinderen, 11 meiden en 6 jongens. Het is een redelijk drukke klas, met een aantal meiden die behoorlijk nadrukkelijk aanwezig kunnen en vaak de confrontatie aangaan.

Tijdens de lessen wereldoriëntatie wordt er veel ongewenst gedrag vertoond en ervaar ik steeds vaker een behoorlijke handelingsverlegenheid. De lessen wereldoriëntatie zijn lessen met veel overgangsmomenten en verschillende werkvormen, dit zorgt voor veel onrust. De luister- en werkhouding van de kinderen laat vaak te wensen over. In de praktijk betekent dit dat ik vaak meerdere keren moet zeggen dat iedereen moet luisteren en dat ik lang moet wachten voordat het stil is. Er wordt tijdens de instructie/uitleg regelmatig door mij heen gepraat, kinderen zoeken (non)verbaal contact met elkaar zoeken en hebben stiekeme onderonsjes. Ook wordt het tijdens het werken aan opdrachten regelmatig over andere dingen gekletst dan over het onderwerp waarover we werken. Ik moet nu regelmatig mijn instructie/uitleg of het werken stoppen om te waarschuwen en te corrigeren. Andere kinderen storen zich hieraan of zien het als aansporing om zich ook niet aan de afspraken te houden. Dit is niet goed voor de sfeer in de klas.

Aan het begin van het schooljaar hebben we met elkaar afgesproken welke regels er moeten zijn om te zorgen voor een goede sfeer in de groep en om goed te kunnen luisteren en werken. Ik bespreek deze regels en afspraken regelmatig met de kinderen, geef aan het begin van een les aan wat ik wat betreft het luisteren en werken van hen verwacht. Ik geef aan wanneer het goed gaat, maar vaker wanneer het niet goed gaat en wat consequenties zijn als kinderen zich niet aan de regels houden. Maar dit heeft niet het gewenste resultaat. De kinderen laten nog veel ongewenst gedrag zien waar ik veel aandacht aan besteed. Ik zou graag meer de nadruk leggen op dat wat wel goed gaat, de kinderen vanuit een positieve insteek stimuleren om minder ongewenst gedrag te laten zien. Ik vind het belangrijk dat de kinderen zich houden aan de regels omdat dit het luisteren en werken ten goede komt. Ik wil daarom onderzoeken of het regelmatig bespreken en oefenen van regels, het benoemen en belonen van gewenst gedrag en de inzet van een interventie een positieve invloed hebben op het luisteren en het werken tijdens de lessen wereldoriëntatie.

1.2 Probleemstelling

Naar aanleiding van bovenstaande situatie heb ik de volgende probleemstelling geformuleerd:

Ik onderzoek de regels en verwachtingen die er zijn met betrekking tot het luisteren en werken bij de lessen wereldoriëntatie in groep 7a. Omdat ik wil weten in hoeverre de leerlingen deze regels en verwachtingen kennen en hun gedrag hierop afstemmen. Teneinde inzicht te krijgen in de mogelijkheden om de leerlingen te stimuleren tot het laten zien van gewenst gedrag. Zodat de leerlingen zich houden aan de regels en afspraken die gelden voor het luisteren en werken en minder ongewenst gedrag laten zien.

1.3 Onderzoeksvraag

Dit heeft geleid tot de volgende onderzoeksvraag:

Op welke manier kan ik als leerkracht de regels en verwachtingen met betrekking tot het luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie stimuleren, zodat de leerlingen minder ongewenst gedrag laten zien?

1.4 Deelvragen

Ik wil de onderzoeksvraag beantwoorden aan de hand van de volgende deelvragen:

1. In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien wat betreft luisteren en werken, tijdens de lessen wereldoriëntatie ?
2. Welke regels en verwachtingen met betrekking tot luisteren en werken zijn er tijdens de lessen wereldoriëntatie en in hoeverre kennen de kinderen die?
3. Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?
4. Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?
5. In hoeverre is het ongewenste gedrag wat betreft luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie afgenomen?

2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijf ik wat gewenst en ongewenst gedrag is en werk ik informatie uit over regels en verwachtingen omtrent gedrag en waarom het zo belangrijk is dat deze er zijn. Verder beschrijf ik manieren waarop je gewenst gedrag kunt stimuleren en hoe je gedrag kunt 'managen'. Ik sluit dit hoofdstuk af met verschillende interventies die ingezet kunnen worden om gewenst gedrag te stimuleren.

2.2 Gedrag

Van Dale geeft als definitie van gedrag 'de manier waarop iemand zich gedraagt'. Naudts-Geschiere (1995) geeft aan dat gedrag vanuit de toegepaste leertheorie omschreven wordt als 'dat wat iemand doet'. Er wordt niet gekeken naar onbewuste of innerlijke motieven of onderliggende oorzaken, maar naar gedrag dat waarneembaar en observeerbaar is. De toegepaste leertheorie gaat er vanuit dat gedrag wordt geleerd en dat gedrag het resultaat is van de individuele leergeschiedenis van een mens, dat wil zeggen: het resultaat van de interactie van de mens met zijn omgeving.

Griffoen (2008) geeft ook aan dat er verschillende factoren van invloed zijn op het gedrag van een leerling. Ten eerste bepaalt de persoonlijkheid van een leerling voor een deel de karakteristieke gedragingen die een leerling laat zien. Daarnaast is ook het gedrag van de leerkracht van invloed op het gedrag van de leerling. Ten slotte beïnvloeden leerlingen ook elkaars gedrag. Vooral bij de ontwikkeling van sociaal gedrag in de klas heeft de interactie met leeftijdgenoten een belangrijke invloed.

De toegepaste leertheorie (Naudts-Geschiere, 1995) gaat er ook van uit dat gedrag niet aangeboren is. Gedrag is dus het product van een leerproces, erfelijkheid en biologische factoren kunnen echter wel grenzen aangeven van wat een individu kan leren.

Voor het leren van gedrag is het van groot belang welke consequentie op gedrag volgt. Kinderen zullen vaker iets doen als er prettige consequenties op volgen en minder vaak iets doen als er onplezierige consequenties op volgen. Als gedrag van een kind past bij de situatie waarin het voorkomt, is de kans op een prettig gevolg groot. Dit maakt dat kinderen in de meeste gevallen snel leren hoe ze gedrag uit moeten voeren, maar ook waar en wanneer ze het uit moeten voeren.

Gedrag is gewenst als leerlingen zich aan de geldende regels en afspraken houden. Gedrag is ongewenst als leerlingen zich niet houden aan geldende regels en afspraken of ze overtreden. In informatie over het Taakspel op de website van het Nederlands Jeugdinstituut (2012) wordt in dit kader gesproken over regelovertrekend gedrag.

2.3 Regels en verwachtingen

Alkema et al. (2009) geven aan dat een goed pedagogisch klimaat gediend is met regels en afspraken die op gezamenlijk gedragen waarden berusten, omdat leerkrachten pas dan kunnen zorgen voor een eenduidige benadering en elkaar daar ook op aan kunnen spreken. Op deze manier realiseert men een belangrijk voorwaarde voor het ontstaan van een sfeer van respect, veiligheid en vertrouwen.

Over verwachtingen wordt gezegd dat kinderen goed moeten weten wat de leerkracht van hen verwacht, wat zij van de leerkracht mogen verwachten, maar ook wat ze van elkaar mogen verwachten. Hoe duidelijker het verwachtingspatroon is, hoe minder kinderen buiten de orde raken. Met orde wordt in dit geval bedoeld dat kinderen uit zichzelf, in vrijheid doen wat hen gezegd is en de verantwoordelijkheid nemen voor hun doen en laten. Als het over orde gaat, speelt klassenmanagement een grote rol. Hieronder verstaat men het inrichten of managen van leeromgevingen. Teitler (2009) onderstreept dit wanneer hij aangeeft dat een goede organisatie rond afspraken, gedragsregels en procedures bijdraagt aan rust en duidelijkheid. Samen vormen ze een structuur zodat leerlingen, ouders en leerkrachten weten waar ze aan toe zijn en wat er van hen verwacht wordt. Een school is daardoor zakelijk betrouwbaar en dit komt de schoolprestaties ten goede.

Alkema et al. (2009) stellen ook dat school- en groepsregels essentieel zijn. De regels zelf vloeien voort uit de afspraken die gemaakt worden en zijn er om de orde goed te laten verlopen. Het is van belang dat regels tot stand komen in samenspraak met de kinderen, omdat kinderen op die manier ook verantwoordelijk zijn voor de handhaving ervan. Het blijkt dat afspraken dan veel effectiever zijn, dat er minder overtredingen zijn en dat ze een positieve bijdrage leveren aan de sfeer in de groep. Volgens Alkema et al. (2009) is het verstandig om de schoolafspraken op vier onderdelen te baseren:

- kinderen blijven met hun handen van elkaars lijf en spullen.
- kinderen gaan netjes om met de spullen van zichzelf en van een ander.
- kinderen storen niemand, niet met woorden en met gedrag.
- kinderen storen tijdens de les niemand tijdens het werken.

Goede gedragsregels hebben volgens Golly en Sprague (2009) de volgende kenmerken:

- ze zijn positief geformuleerd.
- ze zijn algemeen bekend gemaakt en opgehangen in lokalen en gangen.
- ze worden in lessen onderwezen
- er zijn jaarlijks minimaal 20 lessen in goed gedrag, dit wordt getoetst.
- binnen de hele school wordt goed gedrag bekrachtigd.

Golly en Sprague (2009) beschrijven gedragsverwachtingen voor algemene ruimtes in het voortgezet onderwijs. Regels die in een klaslokaal moeten gelden zijn, op het gebied van veiligheid:

- Hou je handen en voeten bij je.
- Vraag toestemming om weg te gaan.
- Volg aanwijzingen en veiligheidsvoorschriften op.
- Hou de ruimte tussen de tafels vrij.

Op het gebied van respect:

- Behandel andermans eigendommen met respect.
- Volg aanwijzingen en doe wat er gezegd wordt.

- Luister naar wie aan het woord is.
- Praat op een 'gewone' toon en wees beleefd.
- Zet je mobiel telefoon uit.

Op het gebied van verantwoordelijkheid:

- Zorg dat je op tijd en goed voorbereid in de klas komt.
- Blijf aan je werk.
- Gedraag je netjes.
- Ruim de rommel achter je op.

Bij het Taakspel (2001) zijn ook afspraken gemaakt en wordt er gewerkt met pictogrammen die symbool staan voor een afspraak:

- Je let goed op.
- Je bent stil.
- Je blijft rustig op je plek zitten.
- Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen.
- Je bent met je taak bezig.
- Je zorgt dat alle kinderen kunnen werken.
- Je vraagt het als je iets wilt lenen.
- Je zit recht op je stoel met je voeten op de grond.
- Je vraagt hulp aan iemand in je groepje.

Deze afspraken kunnen 'vertaald' worden naar de regels en de afspraken die in de klas gelden waarin ze gebruikt worden. Concreet betekent dit dat het gedrag dat bij de regels hoort met de kinderen besproken en eventueel geoefend wordt.

Het gebruik van verschillende benaderingen en/of regels heeft volgens Golly en Sprague (2009) geen positief effect, leerlingen raken in de war omdat ze niet weten wat er in de klas of in de gemeenschappelijke ruimtes van hen wordt verwacht. Effectieve klassenregels moeten dus duidelijk, eenduidig en nauwkeurig zijn.

Golly en Sprague (2009) beschrijven dat we er tegenwoordig niet zonder meer van uit moeten gaan dat leerlingen in de basis weten wat er van hen op school wordt verwacht. Vroeger leerden leerlingen thuis hoe ze zich moesten gedragen. Tegenwoordig komen er steeds meer kinderen op school die de basis sociale vaardigheden missen om hun schoolloopbaan succesvol te doorlopen. Kinderen hebben soms geleerd met agressief gedrag problemen op te lossen, ze hebben soms ook niet geleerd om aan een redelijk verzoek van een volwassene te voldoen. Lemov (2012) spreekt in dit kader van 'discipline' als zelfstandig naamwoord en beschrijft het als het proces waarbij je leert iets op de goede manier te doen. In het onderwijs betekent dit leerlingen de beste en de meest succesvolle manier leren om iets te doen. Niet alleen ouders blijven in gebreke zoals Golly en Sprague hierboven aangeven, ook leerkrachten vergeten hun leerlingen vaak de gewoontes en processen te leren die ze nodig hebben om een succesvolle leerling te worden en goed te kunnen functioneren in de maatschappij. Lemov (2012) beschrijft dat leerkrachten vaak niet de moeite nemen om hun leerlingen stap voor stap voor stap succesvol leergedrag aan te leren. Vaak gaan ze er ook vanuit dat leerlingen er zelf al achter zijn gekomen of ze twijfelen aan het nut van het aanleren van deze vaardigheden. Lemov haalt een citaat aan van een collega die zegt: 'Als ze niet doen wat je zegt, heb je het hen waarschijnlijk niet geleerd'. Discipline inzetten in de klas, zoals hierboven omschreven, vraagt een grote tijdsinvestering, het vraagt veel planning vooraf, het betekent veel oefenen en nadenken over welk resultaat

goed genoeg is om aan de norm te voldoen. Als het lukt om deze vorm van discipline de norm te laten worden, kan dat volgens Lemov spectaculaire uitwerkingen hebben, vooral voor leerlingen die niet precies weten wat ze moeten doen en hoe ze iets moeten doen om aan bepaalde verwachtingen te voldoen.

Golly en Sprague (2009) bevestigen wat Lemov (2012) zegt, zij beschrijven namelijk dat kinderen, om gedragsproblemen te voorkomen, direct geleerd moet worden wat gewenst gedrag is op school en moeten ze ook veel gelegenheid krijgen om dit gedrag te oefenen. Gedragsregels zouden daarom gericht moeten zijn op alle vormen van gedrag (Golly & Sprague, 2009). Leerlingen moeten leren zich veilig, verantwoordelijk en respectvol te gedragen omdat zij op deze manier meer kans hebben op een geslaagde schoolcarrière en betrokken blijven bij het schoolleven. Bij veiligheid gaat het om het gevoel van sociale-, emotionele- en fysieke veiligheid en het gevoel 'erbij te horen'. Bij respect hebben gaat het om gehoorzaamheid en een gezonde relatie tussen leerlingen onderling en leerlingen en volwassenen. Verantwoordelijk zijn heeft te maken met betrokkenheid bij de school; zorgen dat je op tijd bent, het lokaal netjes houden en de juiste spullen bij je hebben.

2.4 Het stimuleren van gewenst gedrag

Het gedrag van leerlingen kan op veel manieren beïnvloed worden. In grote lijnen kan dit verdeeld worden in belonen, negeren, straffen. Lemov (2012) spreekt in dit kader van regulering: het aanmoedigen van gedrag met consequenties of beloningen. Hij geeft aan dat regulering een positief en noodzakelijk onderdeel is van een effectieve klascultuur, maar alleen de inzet van regulering is niet voldoende omdat dit onvoldoende effect heeft op de lange termijn. Leerlingen moeten de kans krijgen om te leren hoe ze dingen goed kunnen aan pakken in plaats van gestraft worden als ze iets verkeerd doen (discipline). Daarnaast zou een leerkracht gezag uit moeten oefenen over zijn leerlingen, zodat ze doen wat hij zegt zonder dat er straf of beloning uitgedeeld wordt. Bovendien zou een leerkracht zijn leerlingen moeten inspireren en interesseren. Dit gezegd hebbende werk ik hieronder de interventies belonen, negeren, corrigeren en straffen verder uit.

2.4.1 Belonen

Alkema et.al. (2009) geven aan dat belonen een krachtig en positief middel is. Belonen is in dit geval een vorm van bemoediging waardoor een kind beseft dat het goed genoeg is zonder volmaakt te hoeven zijn. Het zelfvertrouwen van een kind neemt daarmee toe. Golly en Sprague (2009) onderschrijven dit door aan te geven dat beloningen een sterke bekrachtiging vormen voor het veranderen van gedrag. Zij spreken van verschillende soorten beloningen; verbale- en non-verbale uitingen, voorrechten, tastbare beloningen of elementen en een beloningssysteem. Je kunt pas zeggen dat een beloning echt gewerkt heeft als het gewenste gedrag daarna vaker voorkomt dan daarvoor. Teitler (2009) geeft aan dat belonen een vorm van feedback geven is, omdat je leerlingen informatie geeft over hun vertoonde gedrag, hij omschrijft vier soorten beloningen, namelijk sociale beloningen, ruilbeloningen, activiteitenbeloningen en materiële beloningen.

Positieve feedback moedigt aan geeft Alkema aan, maar alleen maar belonen en daarmee onjuistheden en fouten negeren of niet bespreekbaar maken zorgen voor een onevenwichtige ontwikkeling. Wijffels (2006) onderschrijft het standpunt om meer te belonen dan te straffen, maar waarschuwt voor te veel belonen. Prijzen en belonen zou namelijk kinderen de kans kunnen ontnemen om zelf te oordelen, uiteindelijk moeten kinderen intrinsiek gemotiveerd zijn hun eigen werk gaan evalueren. Bovendien kan te veel belonen hen misschien volwassenen maken die te veel bevestiging nodig hebben of die zich vooral sociaal wenselijk gedragen.

2.4.2 Negeren

Negeren wordt vaak ingezet met de achterliggende gedachte dat ongewenst gedrag af zal nemen als er geen aandacht aan wordt besteed. Teitler (2009) waarschuwt echter voor het negeren van ongewenst gedrag om gedrag te veranderen. Negeren moet vaak lang worden volgehouden, vaak moet een leerkracht alsnog ingrijpen omdat een leerling doorgaat of ander storend gedrag gaat vertonen en andere leerlingen hebben vaak last van het storende gedrag en zullen het oneerlijk vinden als het niet wordt aangepakt. Teitler geeft ook aan dat je negeren in ieder geval nooit meer dan één keer moet doen. Als je ongewenst gedrag blijft negeren kan een leerling namelijk het idee krijgen dat hij niet gehoord wordt, waardoor zijn gedrag kan escaleren.

Wanneer negeren van ongewenst gedrag onvoldoende effect heeft en je wel móet reageren op het gedrag adviseert Heijst (2012) dit minimaal en neutraal-emotioneel te doen. Het is goed om het betreffende kind dan te herinneren aan de gemaakte afspraak en je aandacht vervolgens direct weer op de andere kinderen te richten.

2.4.3 Corrigeren en straffen

Alkema et.al. (2009) geven aan dat negatieve correcties als afkeuring en straf bij onjuist gebruik negatief werken en een remmende invloed op het zelfvertrouwen van een kind hebben.

Ook Teitler (2009) geeft aan dat straffen nadelige gevolgen kan hebben.

Hij zegt dat het op de korte termijn wel voordelen heeft (het is duidelijk en het stopt ongewenst gedrag) maar op de lange termijn vooral nadelen kent. De leerling krijgt een hekel aan de straffende persoon, de leerkracht geeft zelf door te straffen een voorbeeld van ongewenst gedrag, de leerling leert niet wat er wel van hem/haar verwacht wordt, straf kan leiden tot een negatief zelfbeeld en straffen stopt gedrag maar verandert het niet.

Golly en Sprague (2009) beschrijven dat onderzoek heeft aangetoond dat leerkrachten die moeite hebben met het handhaven van de regels in de klas, veel straf uitdelen. Deze negatieve benadering heeft echter vaak een versterkend effect op gedragsproblemen omdat er veel aandacht besteed wordt aan negatief of ongewenst gedrag.

Het NJI (2012) beschrijft bovendien dat er bij het controleren van gedrag van leerlingen door leerkrachten vaak voornamelijk aandacht is voor ongewenst gedrag in de vorm van straffen en weinig aandacht voor gewenst gedrag. Agressieve kinderen krijgen maar in 11 % van de interacties met de leerkracht, aandacht krijgen voor gewenst gedrag. De andere 89% van de

aandacht wordt besteed aan ongewenst gedrag. Vaak wordt ook nog eens zoveel mogelijk contact met deze leerlingen vermeden en wordt er steeds minder tijd aan hen besteed. Dit staat in schril contrast met de theorie van PBS die volgens Goei et al. (2010/2011) als richtlijn hanteert dat de aandacht die aan gewenst gedrag wordt besteed vier maal zo groot moet zijn als de aandacht die besteed wordt aan het corrigeren van ongewenst gedrag. Bij leerlingen die overwegend ongewenst gedrag laten zien, leidt dit vaak tot een extreme positief/negatief verhouding.

‘Oprechte gehoorzaamheid bereik je pas echt als voor zowel leerlingen als leraar duidelijk is dat het doel is om leerlingen beter te laten presteren en niet om het gezag van de leraar aan te tonen’ (Lemov, 2012). Lemov geeft aan dat het tot de orde moeten roepen van leerlingen vaak onvermijdelijk is, maar dat dit eigenlijk niet te veel tijd moet kosten of storend mag zijn voor anderen. Lemov beschrijft drie stelregels waarmee je kunt bereiken dat leerlingen opletten en opdrachten volledig uitvoeren. De eerste is ‘grijp zo min mogelijk verstorend in. Deze regel bestaat uit zes manieren waarop je kunt ingrijpen als leerlingen niet opletten. Met een non-verbale correctie door middel van een gebaar of oogcontact kun je gewoon doorgaan met lesgeven en blijft iedereen optimaal geconcentreerd. Een positieve groepscorrectie is effectief als je ziet dat de aandacht van één of meerdere leerlingen dreigt te verslappen. Met een anonieme individuele correctie formuleer je een positieve groepscorrectie op zo’n manier dat leerlingen die zijn afgeleid zich aangesproken voelen. Een individuele correctie onder vier ogen kun je gebruiken als je een leerling echt persoonlijk aan moet spreken, het is belangrijk om dit zachtjes en onopvallend te doen. De ultrasnelle publieke correctie zet je in als je een individuele leerling toch ten overstaan van de klas persoonlijk moet aanspreken. Het is belangrijk om er voor te zorgen dat duidelijk is wát je corrigeert en vooral te benadrukken hoe het wél moet. De zesde manier om in te grijpen is het inzetten van een consequentie, dit zet je alleen in als een leerling opzettelijk dwars blijft. Het is belangrijk om de leerling rustig aan te spreken en het snel te doen, zodat de andere leerlingen er zo min mogelijk last van hebben.

De tweede stelregel is ‘Blijf rustig en redelijk’. Lemov (2012) geeft aan dat leerlingen natuurlijk moeten doen wat je zegt, maar uiteindelijk gaat het erom dat leerlingen zoveel mogelijk van je leren en succes hebben in het vervolgonderwijs. Dit moet je uitstralen in je toon en je houding. Het is belangrijk om te laten merken dat je van iedereen goed gedrag verwacht, je doet dit aan de hand van het aangeven van niet-persoonlijk geformuleerde gedragsverwachtingen.

De derde stelregel is ‘Houd het zichtbaar en overzichtelijk’. Het is belangrijk om zoveel mogelijk aanwijzingen te geven met een zichtbare component, zodat het makkelijk is om te zien wie meedoet. Het is goed om te laten zien dat je kijkt en tijdens het kijken relevante opmerkingen te maken zodat de leerlingen merken dat je goed ziet wie er wel en niet meedoet. Om te voorkomen dat leerlingen halfslachtig meedoen moeten ze precies weten wat er van hen verwacht wordt, ze moeten opdrachten niet alleen uitvoeren, maar ook goed uitvoeren. Tot slot adviseert Lemov leerlingen (ongemerkt) hun zelfdiscipline te laten trainen zodat ze ongemerkt veel opbouwend en positief gedrag oefenen. Hij verwijst hiervoor naar een techniek die in hoofdstuk 4 van zijn boek behandeld wordt. Het idee is dat leerlingen zich ongemerkt aanpassen en gedragen.

2.5 Klassenmanagement en interventies.

2.5.1 Klassenmanagement

In de paragraaf 'Regels en verwachtingen' verwees ik al naar Alkema et.al.(2009), deze schrijvers geven aan dat regels nodig zijn om de orde goed te laten verlopen. Hierbij speelt klassenmanagement een grote rol, anders gezegd is dit het inrichten of managen van leeromgevingen. Golly en Sprague (2009) geven aan dat het handhaven van gedragsverwachtingen begint met de organisatie van de klas. Onder organisatie van de klas verstaan zij zowel de inrichting als de procedures. De schrijvers geven aan dat leerkrachten hun lokaal zo in moeten richten dat gewenst gedrag er door wordt aangemoedigd en leren wordt bevorderd. Als je als leerkracht gedragsverwachtingen kan handhaven weet je wat je in je lokaal wilt zien gebeuren en wat je van de leerlingen wilt horen. Goede leerkrachten gaan er van uit dat leerlingen niet vanzelfsprekend weten wat er van hen wordt verwacht. Zij leren de kinderen wat er van hen wordt verwacht en geven hen net zo lang positieve en negatieve feedback tot het gewenste gedrag geautomatiseerd is en dagelijkse routine is geworden. Golly en Sprague (2009) hebben een checklist ontwikkeld, waarmee aan de hand van de volgende punten gekeken kan worden of de klassenorganisatie in orde is: het bureau van de leerkracht, de kasten voor materialen, de procedures aan het begin van de lessen, de algemene procedures in de klas, de procedures voor zelfstandig werken, de overgangen, de procedures aan het einde van de lesperiode, huiswerkbeleid, procedures bij ongewenst gedrag, procedures voor computergebruik, procedures voor het afzonderen van leerlingen en het contact opnemen met ouders.

Klassenregels dragen bij aan de ordehandhaving in de klas. Golly en Sprague (2009) geven aan dat als je als leerkracht niet precies weet wat er van de leerlingen verwacht mag worden en je dit niet kunt overbrengen, leerlingen ook niet leren wat er van hen verwacht wordt. Je kunt geen gedragsverwachtingen handhaven als er in een klas geen eenduidige regels zijn. Als er geen duidelijke procedures zijn en er geen routine is in de klas, gaat er veel tijd verloren die aan onderwijs besteed had kunnen worden. Het is belangrijk dat gedragsverwachtingen positief geformuleerd worden en zo opgehangen worden dat de leerlingen ze kunnen lezen, verder moeten voorbeelden kort en duidelijk zijn en moeten de gedragsverwachtingen regelmatig getoetst worden en indien nodig opnieuw worden geoefend en geleerd.

Als de gedragsverwachtingen duidelijk zijn gemaakt en de inrichting van het lokaal in orde is, is dit nog geen garantie voor succes. Waarschijnlijk zullen er altijd een aantal leerlingen zijn die problemen hebben met de regels in de klas. Golly en Sprague geven handvatten om in zulke gevallen preventief op te treden. Ze adviseren een teken te gebruiken om op te letten. Als je als leerkracht altijd dezelfde manier gebruikt om de aandacht van leerlingen te trekken voordat je aanwijzingen geeft of iets wilt zeggen, weten de leerlingen wat je wilt. Op deze manier kun je leerlingen de regel bijbrengen, dat wanneer je aan het woord bent, leerlingen respect voor je tonen door op te houden met hun werk, stil te zijn en te luisteren. Een andere manier om ongehoorzaamheid te verminderen en te voorkomen is volgens Golly en Sprague (2009) het inzetten van concreet taalgebruik door de leerkracht. Concreet taalgebruik kenmerkt zich door het gebruik van zo min mogelijk woorden, door duidelijk, direct en specifiek te zijn en door een redelijke tijd te geven om het gewenste gedrag te tonen. Tot slot adviseren ze het gebruik van een vaste reactieprocedure, zo'n procedure is

voorspelbaar, waardoor kinderen weten wat er gebeurt als ze zich ongewenst gedragen. Hierbij is het van belang de opdracht nog eens te herhalen en de leerling de tijd te geven om te gehoorzamen. Indien nodig kan een leerling de keuze gegeven worden om te gehoorzamen, wat positieve gevolgen heeft, of niet te gehoorzamen, wat negatieve gevolgen heeft. Als de leerling nog niet gehoorzaamt is het belangrijk om de straf (het benoemde negatieve gevolg) uit te voeren. De schrijvers geven aan dat het belangrijk is om niet in discussie te gaan met de leerling, geen afkeer tegen de leerling op te bouwen, en niet te verwijzen naar andere gebeurtenissen en daarmee een beroep te doen op het schuldgevoel van de leerling. Als de leerling het gewenste gedrag alsnog laat zien is het belangrijk dit direct te bekrachtigen en te belonen.

2.5.2 Succesvolle interventies

Er zijn verschillende technieken en interventies ontwikkeld om gewenst gedrag te stimuleren. In deze paragraaf beschrijf ik 'Het Taakspel', 'PBS Goed gedrag kun je leren' en 'Programma Alternatieve Denkstrategieën' (PAD).

2.5.2.1 Het Taakspel

Het doel van het Taakspel is taakgericht gedrag van kinderen te vermeerderen en regelovertredend gedrag bij kinderen te verminderen (2012). Daarnaast is het gericht op het bevorderen van een positief klimaat in de klas. Uiteindelijk zou probleemgedrag bij kinderen in een vroeg stadium om te buigen moeten zijn naar positiever gedrag.

Het Taakspel is een werkwijze die zich richt op de groep, kinderen leren zich door middel van een spel beter aan de klassenregels te houden. Door middel van het spel worden ze uitgedaagd en gestimuleerd om zich en elkaar aan de regels te houden, zodat zij als team in aanmerking komen voor een beloning. Dit kan een dag- een week- of een maandbeloning zijn. De leerkracht leert op deze manier vooral aandacht te besteden aan gewenst gedrag. Leerlingen leren op deze manier dat ze aandacht krijgen als ze gewenst gedrag laten zien.

Het Taakspel (2012) wordt ingezet tijdens reguliere onderwijsituaties van zelfstandig werken en instructie. Aan het spelen van het Taakspel gaat een observatieperiode vooraf. Er vindt zo een analyse plaats van het regelovertredende gedrag. Op basis van het vertonen van veel, matig of geen regelovertredend gedrag worden de leerlingen verdeeld over de teams. Voor iedere onderwijsituatie bedenken de leerlingen en de leerkracht samen regels die positief geformuleerd zijn, dus regels die gewenst gedrag omschrijven.

Als het spel gespeeld wordt houden de leerlingen zich gedurende een afgesproken tijd aan drie afgesproken regels. De leerkracht geeft daarvoor complimenten. Elk team speelt met een van te voren afgesproken aantal kaarten, waarvan één rode kaart. Wanneer een leerling zich niet aan een afgesproken regel houdt wordt een kaart weggepakt door de leerkracht, maar negeert hij het regelovertredende gedrag. De leerlingen mogen elkaar helpen om zich aan de regels te houden, de taakspelleider heeft hier een verantwoordelijke rol in. Wanneer teams kaarten overhouden, hebben ze gewonnen en krijgen ze een beloning (sticker of krul), waarmee ze kunnen sparen voor een grotere beloning (week- of maandbeloning). Ook over de beloningen denken de leerlingen mee, de beloning met de meeste stemmen wordt als eerst uitgevoerd en is voor alle teams hetzelfde. Het Taakspel kan aan de situatie of de

groep worden aangepast door met meer of minder regels te werken, door het spel langer of korter te spelen of door de beloning direct of uitgesteld te geven.

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de effectiviteit van het Taakspel. Uit onderzoek van het Erasmus MC (2012) is gebleken dat kinderen met matige niveaus van probleemgedrag volledig reageren op het Taakspel, kinderen met ernstig probleemgedrag reageren gedeeltelijk op het Taakspel. Verder wordt aangetoond dat kinderen die het Taakspel hebben gespeeld beduidend minder gedrags- en emotionele problemen hebben dan de kinderen van de controlegroep.

Uit onderzoek door de Vrije Universiteit van Amsterdam (2012) is gebleken dat kinderen die het Taakspel hebben gespeeld na afloop minder agressie, overactief gedrag en ongehoorzaamheid vertonen en dat ze betere contacten hebben met leeftijdsgenoten. Onderzoek door de makers van het Taakspel heeft een positief effect aangetoond wat betreft het taakgerichte- en regelovertredende gedrag van jongeren, het gedrag in de onderzoeksgroep verbetert, terwijl het gedrag van jongeren uit de controlegroep verslechtert. Ook Griffioen (2008) geeft in de conclusie haar onderzoek aan dat het Taakspel een positieve invloed heeft op het gedrag van leerlingen, maar ook op dat van leerkrachten. De leerkracht oefent positieve controle uit door gewenst gedrag van leerlingen te belonen met complimenten en aan ongewenst gedrag minder aandacht te schenken. Griffioen pleit voor verder onderzoek naar de invloed van het Taakspel het sociaal emotioneel functioneren van kinderen, zij verwacht namelijk dat dit op lange termijn ook zal verbeteren.

Op de site van het NJI wordt ook informatie gegeven over het Amerikaanse Good Behavior Game, waarvan het Nederlandse Taakspel een bewerking is. Het Taakspel is aangepast aan de Nederlandse situatie omdat de cultuur anders is en omdat de gedragstherapie, wat de basis is van het programma, sinds 1989 ontwikkelingen heeft doorgemaakt. Ook in de Verenigde Staten hebben verschillende effectstudies plaatsgevonden. In het onderzoek van Kellam et al. (2011) wordt beschreven dat the Good Behavior Game destijds ontwikkeld is om leerkrachten te helpen klassen te managen zonder steeds op individuele kinderen te reageren die de orde verstoren. Verder onderschrijft het de Nederlandse uitkomsten die ik hierboven beschreven heb.

2.5.2.2 Positive Behavior Support (PBS)

'PBS Goed gedrag kun je leren' (2009) is een geïntegreerde methode om gedrag op school- en klassenniveau te beheersen en om goed gedrag op individueel niveau te ondersteunen. Daarnaast is het gericht op samenwerking met het gezin. De schrijvers geven aan dat uit onderzoek is gebleken dat deze totaalbenadering doelmatig is. Het programma biedt steun aan alle leerlingen van de school, aan sommige leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben en aan individuele leerlingen die intensieve begeleiding nodig hebben. Goei et al. (2010/2011) geven aan dat PBS op klassikaal niveau erop gericht is een goede leeromgeving te creëren, zodat leerlingen betrokken zijn en storend gedrag nog zo min mogelijk voor komt. PBS gaat ervan uit dat er drie groepen leerlingen te onderscheiden zijn, die elk hun eigen onderwijsbehoeftes hebben:

- 80% van de leerlingen loopt nauwelijks tot geen risico op probleemgedrag en heeft genoeg aan het ondersteuningssysteem (om gewenst gedrag te stimuleren) dat voor alle leerlingen geldt.
- 15% van de leerlingen loopt beperkt risico op het ontstaan van probleemgedrag, voor hen moeten er speciale interventies worden toegepast op klas- of groepsniveau.
- 5% van de leerlingen loopt er verhoogd risico op het ontstaan van probleemgedrag, voor hen is het van belang dat er specifieke individuele interventies ontworpen en toegepast worden.

Blankestijn (2011) beschrijft naar aanleiding van een interview met Golly dat als een kind zich niet gedraagt, de volwassenen duidelijk moeten maken welk gedrag gewenst is. Ook geeft zij aan dat als leerkrachten minder tijd hoeven te besteden aan gedragsproblemen, ze meer tijd hebben om les te geven. Dit komt de schoolresultaten ten goede. Er wordt in dit kader ook wel gesproken over SchoolWide Positive Behavior Support. De webredactie (2012) beschrijft dat SWPBS zich richt op het creëren van een omgeving waardoor het leren bevordert wordt en gedragsproblemen voorkomen worden. Dit proces begint met het formuleren van waarden die de school belangrijk vindt. Daarna benoemt het schoolteam het gedrag dat hierbij past en wordt het de kinderen actief aangeleerd. Gewenst gedrag wordt vervolgens consequent positief bekrachtigd. Op deze manier wordt een veilig schoolklimaat gecreëerd, zodat alle leerlingen optimaal kunnen profiteren van het onderwijs dat hen geboden wordt.

Golly en Sprague (2009) geven aan dat je met PBS de dagelijkse praktijk op klassenniveau kunt verbeteren. Ongewenst gedrag van leerlingen neemt af. Je leert als leerkracht problemen voorkomen door je attitude aan te passen. Je leert de aandacht van je leerlingen doelmatig en consequent vasthouden. Door gebruik te maken van duidelijke signalen neemt het aantal ordeverstoringen in de klas af. Om gewenst gedrag vast te houden wordt gebruik gemaakt van een doelmatig systeem van bekrachtiging. Veiligheid en respect en verantwoordelijk gedrag tussen leerlingen onderling wordt bevorderd door hen dit te leren en hen positieve en corrigerende feedback te geven. Sociale vaardigheden worden gericht geleerd en ondersteund en gewenst gedrag wordt aangeleerd en besproken. Je leert doelmatig reageren op pesten, ongehoorzaamheid en escalaties van ongewenst gedrag waardoor je individuele leerlingen beter kunt helpen. Wetenschappelijk onderzoek in de Verenigde Staten en Noorwegen heeft aangetoond dat SWPBS positieve effecten heeft op de leerprestaties en het welbevinden van kinderen en leerkrachten: Leerlingen voelen zich veiliger, gedragen zich sociaal vaardiger, vertonen minder probleemgedrag, laten betere schoolprestaties zien, worden minder vaak de klas uitgestuurd, hebben daardoor meer effectieve leertijd, worden minder vaak slachtoffer van verbaal of fysiek geweld, voelen zich meer betrokken bij het leerproces en leren daardoor beter lezen. Daarnaast blijkt dat leerkrachten en andere schoolmedewerkers meer plezier hebben in hun werk, minder vaak ziek zijn, beter samenwerken met ouders en jeugdzorg, sturen minder vaak een leerling uit de les, zien sneller dat er iets met een kind aan de hand is en zijn beter in staat zorg-op-maat te geven aan risicoleerlingen. SWPBS is een beproefde aanpak en daarmee bewezen effectief. Ook zou SWPBS een goede basis bieden voor het gebruik van bijvoorbeeld het Taakspel.

2.5.2.3 Programma Alternatieve Denkstrategieën (PAD).

Het doel van PAD is het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (2013). PAD is gebaseerd op het Amerikaanse Promoting Alternative Thinking Strategies (PATHS) en is ontwikkeld door Greenberg en Kusché, in eerste instantie om de sociaal-emotionele ontwikkeling van dove en slechthorende kinderen in de basisschoolleeftijd. Daarna is het verbreed naar het basisonderwijs en speciaal onderwijs. Het programma in Nederland richt zich op kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar in het regulier en speciaal basisonderwijs. PAD is een klassikaal leerplan waarmee scholen de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen kunnen bevorderen op een systematische en planmatige manier. Het leerplan bestaat uit 7 mappen met 161 lessen voor alle groepen van de basisschool verdeeld over 8 leerjaren. Er wordt gewerkt aan de hand van vier hoofdthema's zelfbeeld, zelfcontrole, emoties en probleem oplossen.

In Nederland hebben er twee onderzoeken naar de effectiviteit van PAD plaatsgevonden, allebei met een vrij sterke bewijskracht. Er zijn positieve effecten aangetoond op het emotiebegrip van kinderen en op ADHD, oppositioneel gedrag en gedragsproblemen. Peeters (2006) beschrijft dat PAD zich richt op het beter onder controle krijgen en mogelijk begrijpen van wat kinderen zelf 'denken', of tegen zichzelf zeggen. Alle emoties zijn daarvoor bruikbaar en worden geaccepteerd, terwijl juist niet alle gedrag acceptabel is. Voordat er met een kind in gesprek gegaan wordt moet er voldoende innerlijke rust aanwezig zijn bij kind(eren) en leerkracht. Dit wordt 'padden' genoemd. Daarnaast wordt de stoplichtmethode gebruikt, door zowel de leerkracht als kinderen. Kinderen leren hierdoor zelfstandig te werken zonder hulp te vragen aan de leerkracht en kunnen zelf aangeven dat ze even niet gestoord willen worden. Pas dan is de bespreking van het probleem mogelijk, dit gebeurt volgens het 4g-model -> gebeurtenis – gedachte – gevoel – gedrag. Naast de wekelijkse PAD-lessen die gegeven worden is PAD geïntegreerd in het omgaan met de kinderen, in het handelen van de leerkracht. Het is noodzakelijk om door herhaling (herkenning van het probleem en herinnering van de oplossing) te komen tot automatisering van het gedrag in een andere omgeving.

Van Overveld en Louwe (2007) vullen Peeters door aan te geven dat PAD een programma is waarmee effectief gewerkt wordt aan sociale en emotionele competenties. Vanuit de visie van PAD is elk kind uniek. Elk kind staat een dag in het middelpunt van positieve belangstelling, positieve kwaliteiten worden vertaald in complimentjes en het kind wordt gestimuleerd zichzelf te complimenteren. Bovendien ligt veel nadruk op het inschatten van je eigen emoties en die van een ander. Kinderen leren dat emoties belangrijke signalen zijn die je niet moet negeren, dat gedrag en emoties bij elkaar horen maar wel twee verschillende dingen zijn. Je mag je bijvoorbeeld boos voelen, maar de manier waarop je dit uit moet je goed overdenken. Hierbij wordt gebruik gemaakt van emotiekaartjes. PAD gaat uitgebreid in op gedragsalternatieven bij een probleem en op de mogelijke gevolgen van een keuze die je als kind maakt. PAD moet schoolbreed worden ingevoerd en stelt hoge eisen aan de vaardigheden en houding van leerkrachten. Uit Amerikaans onderzoek (2013) blijkt dat PAD bijzonder effectief is, uitkomsten zijn onder andere:

- afname van agressieve oplossingen in conflictsituaties.
- afname van problemen zoals angst en depressie.
- toename van emotioneel begrip.
- toename van emotiewoordschat.
- toename van wenselijk gedrag.

Van Overveld en Louwe (2007) geven ook aan dat het Taakspel, zoals eerder beschreven, effectief is op het denken en handelen van kinderen.

Uit het theoretisch kader komt duidelijk naar voren dat je gewenst gedrag kunt simuleren door gewenst gedrag te belonen en ongewenst gedrag zoveel mogelijk te negeren en indien nodig te corrigeren of te bestraffen. Kinderen moeten dan wel weten wat gewenst gedrag is. Voorwaarde is dat er duidelijke regels en verwachtingen zijn die zoveel mogelijk in overleg met de kinderen zijn opgesteld en afgesproken, zodat zij zich medeverantwoordelijk voelen voor de naleving ervan. Het is belangrijk dat de bekendheid van de regels en het concrete gedrag dat daar bij hoort regelmatig getoetst en indien nodig geoefend wordt. Om gewenst gedrag te stimuleren zijn verschillende interventies ontwikkeld, waarvan ik er een aantal beschreven heb. De collega's die hebben meegewerkt aan dit onderzoek hebben overwegend positieve ervaringen met de interventie Het Taakspel. Deze interventie ga ik daarom inzetten bij mijn onderzoek. Met deze interventie wordt gewenst gedrag beloond aan de hand van dag- week- en maandbeloningen die kinderen zelf gekozen hebben. Ongewenst gedrag wordt zoveel mogelijk genegeerd. Als het goed is leren kinderen op die manier dat ze aandacht krijgen als ze gewenst gedrag laten zien en zullen zij zich beter aan de klassenregels houden, wat een voorwaarde is voor het goed kunnen luisteren en werken.

3. Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk werk ik de opzet van mijn onderzoek uit. Per deelvraag zal ik de onderzoeksgroep, de onderzoeksinstrumenten en de analyse hiervan uitwerken. De onderzoeksgroep bestaat bij deelvraag 1, 2, 3 en 5 steeds uit alle leerlingen van groep 7A, bij deelvraag 4 uit de collega-leerkrachten van de bovenbouwgroepen. Wat betreft de onderzoeksinstrumenten heb ik deels gebruik gemaakt van bestaande instrumenten (indien nodig aangepast) en deels heb ik zelf instrumenten ontwikkeld. Ook geef ik per deelvraag aan hoe ik om ben gegaan met betrouwbaarheid en validiteit. In paragraaf 3.6 geef ik mijn planning en het tijdspad aan en tot slot geef ik in paragraaf 3.7 aan hoe ik ben omgegaan met de ethische aspecten van mijn onderzoek.

3.1 Deelvraag 1

In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien wat betreft luisteren en werken, tijdens de lessen wereldoriëntatie?

3.1.1 Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bij deze deelvraag bestaat uit alle leerlingen van groep 7A. Dit zijn 11 meiden en 6 jongens, in totaal dus 17 leerlingen. Ik heb overwogen om me in eerste instantie te richten op de kinderen die veel ongewenst gedrag vertonen, maar dit leek me zonder gerichte observaties te subjectief. Bovendien gaat het bij wereldoriëntatie om lessen voor de hele klas, waardoor het logisch is om me op de hele klas te richten.

3.1.2 Onderzoeksinstrument

In eerste instantie had ik bovenstaande deelvraag positief geformuleerd. Ik wilde onderzoeken in hoeverre leerlingen positief gedrag lieten zien tijdens de les. Dit bleek (gelukkig) nauwelijks meetbaar, in die zin dat het heel frequent voorkwam en ik dus zoveel aan het turven was dat het ten koste ging van het lesgeven. Ik heb de deelvraag dus negatief geformuleerd, waardoor de vraag beter meetbaar is geworden. Dit sluit aan bij de werkwijze van het Taakspel namelijk dat aan het Taakspel een observatieperiode vooraf gaat waarmee een analyse van het regelovertreedende gedrag plaats kan vinden (2012). Het instrument is een bestaand instrument dat ik heb aangepast aan mijn onderzoekssituatie. Het is de observatielijst die gebruikt wordt bij de beginfase van het Taakspel en is gebaseerd op het theoretisch kader. De aandachtspunten zijn bovendien afgestemd op de regels en afspraken over luisteren en werken die we aan het begin van het schooljaar met de kinderen gemaakt hebben.

Ik heb de observaties uitgevoerd tijdens twee lessen wereldoriëntatie, allebei in de middag. Ik heb beide lessen opgenomen op video en achteraf regelovertrekend gedrag geturfd. Omdat ik met mijn camera niet de klas in zijn geheel kon filmen heb ik tijdens de les regelovertrekend gedrag van kinderen die niet op beeld kwamen geturfd en dit later bij de resultaten van de analyse van de beelden opgeteld.

Deel observatielijst:

In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien tijdens de lessen
Wereldoriëntatie?

	Aantal keren	Ongewenst gedrag
Regel	Les 1	Les 2
1. Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is		
2. Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen.		

Zie bijlage 3 voor de observatielijst.

3.1.3 Analyse

Aan de hand van deze observatielijst wil ik turvend tellen hoe vaak regelovertredend gedrag voorkomt, ik geef dit weer in een tabel en staafdiagram. Door de metingen naast elkaar te zetten kan ik de twee situaties goed met elkaar vergelijken. Om een goede vergelijking te maken (de lessen duurden niet even lang) geef ik het aantal keren regelovertredend gedrag per 20 minuten aan. Vervolgens wil ik in percentages weergeven hoe vaak elke regel overtreden wordt zodat er een kwantitatieve analyse kan plaatsvinden en ik deelvraag 1 kan beantwoorden.

3.1.4 Betrouwbaarheid en validiteit

In verband met de betrouwbaarheid en de validiteit heb ik twee metingen gedaan, twee keer een les natuur & techniek op donderdagmiddag. De ene les duurde ongeveer 40 minuten, de andere ongeveer een uur. Om het gedrag zo objectief mogelijk te kunnen bekijken heb ik video-opnames gemaakt. Ik heb er voor gezorgd dat de kinderen die niet op beeld kwamen niet twee keer dezelfde kinderen waren. Van de kinderen die niet in beeld waren heb ik het regelovertredend gedrag tijdens de les geturfd. De observatielijst is gebaseerd op het theoretisch kader.

3.2 Deelvraag 2

Welke regels en verwachtingen met betrekking tot luisteren en werken zijn er tijdens de lessen wereldoriëntatie en in hoeverre kennen de kinderen die?

3.2.1 Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestaat uit alle leerlingen van groep 7 A. Ik wil nagaan in hoeverre de kinderen op de hoogte zijn van de regels en afspraken wat betreft luisteren en werken die gelden tijdens de lessen wereldoriëntatie, maar ook nagaan of ze daadwerkelijk weten welk gedrag bij een betreffende regel hoort. Hiermee sluit ik aan bij wat Golly en Sprague (2009) hierover aangeven, namelijk dat gedragsverwachtingen regelmatig getoetst en indien nodig opnieuw geoefend en geleerd moeten worden.

3.2.2 Onderzoeksinstrument

Alle regels en verwachtingen die gelden in de klas komen voort uit de verwachtingen zoals die zijn geformuleerd in het gedragprotocol van De Pionier (2013).

Van de leerlingen hebben we de volgende verwachtingen:

Wat betreft de omgang met elkaar:

- Leerlingen gaan op een vriendelijke manier met elkaar om
- Leerlingen proberen om onderlinge problemen op te lossen zonder verbaal of fysiek geweld, indien nodig ondersteund door een leerkracht
- Leerlingen zijn gezamenlijk, met elkaar en de leerkracht, verantwoordelijk voor een prettige, veilige en open sfeer in de klas waarin ieder kind zichzelf kan zijn.

Wat betreft de omgang met leerkrachten en andere teamleden:

- Leerlingen tonen respect en accepteren het gezag en autoriteit van iedere leerkracht, andere teamleden zoals conciërges en stagiaires en overblijfhouders.

Wat betreft materialen van de school, van hen zelf of van andere kinderen

- Leerlingen behandelen spullen met zorg
- Leerlingen nemen niet onnodig kostbare spullen mee naar school

De afspraken die met de kinderen zijn gemaakt aan het begin van een schooljaar en die opvangen in de klas zijn:

- We zorgen ervoor dat iedereen zich veilig voelt in de klas.
- We luisteren naar elkaar en laten elkaar uitpraten.
- We werken rustig en zorgen dat anderen ook rustig kunnen werken.
- Als er ruzie is helpen we elkaar om het op te lossen, indien nodig vragen we de meester of de juf om hulp.

Concreet betekent dit voor de lessen wereldoriëntatie:

- Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.
- Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen.
- Je let goed op (actieve houding, handen zijn leeg, je kijkt naar de meester of de juf).
- Je bent met je taak bezig.
- Je zorgt dat andere kinderen goed kunnen werken.
- Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.

Voor het beantwoorden van deze deelvraag heb ik zelf onderzoeksinstrumenten ontwikkeld. Ik heb twee vragenlijsten gemaakt die de kinderen individueel hebben ingevuld. De eerste lijst bestaat uit een open vraag, de kinderen geven aan welke regels en afspraken er volgens hen gelden tijdens de lessen wereldoriëntatie. Op de tweede lijst kunnen kinderen aangeven of ze weten welk concreet gedrag bij de geldende regels hoort. Dit concrete gedrag schrijven ze op aan de hand van open vragen.

Omdat ik het verder belangrijk vind hoe de kinderen zelf tegen de omgang met regels aankijken, vraag ik ze aan de hand van gesloten vragen of ze hier een oordeel over willen geven en of ze vinden dat zij zelf of de anderen hun gedrag zouden kunnen veranderen. Om te checken of de kinderen weten welke regel wanneer geldt kunnen ze per lesmoment aangeven welke regel geldt aan de hand van meerkeuzevragen.

Deel van vragenlijst 1

**Vragenlijst 1 voor de KINDEREN van GROEP 7A over REGELS bij
WERELD ORIËNTATIE**

Welke regels om goed te kunnen luisteren en werken gelden er volgens jou bij de lessen Wereld Oriëntatie. Dus bij de vakken Geschiedenis, Natuur en Techniek en Aardrijkskunde? Je mag er zoveel noemen als je wilt.

-
-
-

Zie bijlage 4 voor vragenlijst 1.

Deel van vragenlijst 2:

Over welk gedrag bij de regel hoort.

Vragenlijst 2 voor de KINDEREN van GROEP 7A over REGELS bij WERELD ORIËNTATIE

Vraag 1.

Hieronder staan verschillende regels die we gebruiken tijdens de les. De regels zijn **vetgedrukt**. Geef bij elke regel aan of je weet hoe je je moet gedragen en wat je moet doen. Kies 'ja' als je het weet. Kies 'nee' als je het niet weet. Kies 'niet zeker' als je het niet zeker weet.

Je bent stil en luistert naar wie aan het woord is.

Ik weet hoe ik me moet gedragen bij deze regel:

☐ ja ☐ nee ☐ niet zeker

Schrijf hieronder op hoe je laat zien dat je luistert.

Over het zich houden aan de regels.

Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen.

Houden anderen zich aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☐ meestal wel ☐ altijd

Houd jij je aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☐ meestal wel ☐ altijd

Je let goed op.

Houden anderen zich aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☐ meestal wel ☐ altijd

Houd jij je aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☐ meestal wel ☐ altijd

Over het veranderen van gedrag.

Vraag 3.

Als je kijkt naar hoe het nu gaat met de regels bij Wereld Oriëntatie

Zou je dan willen dat anderen hun gedrag veranderen? ☐ ja ☐ nee

Wat zouden ze anders kunnen doen? _____

Zou jij dan zelf je gedrag willen veranderen?

☐ ja ☐ nee

Wat zou je anders willen doen? _____

En over wanneer welke regels gelden.

Welke regels gelden bij het **beginnen met de les**, bij de overgang **van instructie naar werken in je werkboek** en bij de overgang **van werken in je werkboek naar nabespreken**?

- ☐ Je bent stil en luistert naar wie aan het woord is.
- ☐ Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen
- ☐ Je let goed op.
- ☐ Je bent met je taak bezig
- ☐ Je werkt rustig zodat anderen ook goed kunnen (samen)werken.
- ☐ Je zorgt dat je snel klaar bent om aan het werk te gaan of te luisteren.

Fijn dat je mijn vragenlijst hebt ingevuld! Dankjewel!!

Zie bijlage 5 voor de volledige vragenlijst 2.

3.2.3 Analyse

Aan de hand van de informatie van vragenlijst 1 kan ik zien met welke regels kinderen actief bekend zijn (die zijn genoemd) en met welke niet of dat een regel gedeeltelijk kennen (afleiding van de regel). De aantallen bekend (precies of een afleiding van de regel) geef ik per regel weer in een staafdiagram. Ik maak gebruik van kwantitatieve analyse.

Vervolgens geef ik aan de hand van de uitkomsten van vragenlijst 2 per regel aan of kinderen weten welk concreet gedrag bij een regel hoort, ik werk dit uit in een tabel en naar percentages in een staafdiagram zodat ik per regel de resultaten goed met elkaar kan vergelijken. Ook hier maak ik gebruik van kwantitatieve analyse.

Ook geef ik in een tabel en in staafdiagrammen weer in welke mate kinderen van zichzelf én van anderen vinden dat ze zich aan de regels houden.

Tot slot geef ik in een tabel het aantal kinderen weer dat vindt dat eigen gedrag en gedrag van anderen veranderd moet worden, vervolgens geef ik dit in percentages weer in cirkeldiagrammen weer én geef ik aan bij welke regels de verbeterpunten liggen en hoe die zich in percentages tot elkaar verhouden.

Ook bij deze laatste twee uitwerkingen maak ik weer gebruik van kwantitatieve analyse.

3.2.4 Betrouwbaarheid en validiteit

In verband met de betrouwbaarheid en validiteit heb ik er rekening mee gehouden dat kinderen geneigd zullen zijn zich sociaal wenselijk te gedragen. Het was dus niet de bedoeling dat kinderen met elkaar in gesprek gingen maar de lijsten zelfstandig en naar hun eigen mening invulden. Ik heb de vragenlijsten dus uitgedeeld na een toets terwijl de kinderen nog in toetsopstelling zaten. Kinderen mochten de vragenlijsten, indien ze dat wilden, anoniem invullen.

Bij het ontwikkelen van de vragenlijsten heb ik feedback gevraagd aan mijn critical friend en aan de hand hiervan de vragenlijsten aangepast. De definitieve versie heb ik bij mijn dochter (groep 8) gecheckt op duidelijkheid.

3.3 Deelvraag 3

Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?

3.3.1 Onderzoeksgroep

Ook voor het beantwoorden van deze deelvraag bestaat mijn onderzoeksgroep weer uit alle kinderen van groep 7A.

3.3.2 Onderzoeksinstrument

Ook voor het beantwoorden van deze deelvraag heb ik zelf een instrument ontwikkeld, voor een deel gebaseerd op de theorie uit het theoretisch kader. Golly en Sprague (2009) geven aan dat beloningen een sterke bekrachtiging vormen voor het veranderen van gedrag. Zij spreken van verschillende soorten beloningen; verbale- en non-verbale uitingen, voorrechten, tastbare beloningen of elementen en een beloningssysteem.

Kinderen geven op de vragenlijst aan wat ze een prettige beloning zouden vinden, wat voor soort beloning ze fijn zouden vinden en welke beloning hen het best zou helpen om zich aan de regels en regels en afspraken te houden. De vragenlijst bestaat uit open en gesloten vragen en wordt individueel ingevuld (en indien wenselijk anoniem) ingevuld.

Voorbeeld vragenlijst

Over welke beloning een kind prettig vindt:

Vraag 2

Als jij je aan de regels houdt, zou je het dan fijn vinden om.....

- een compliment te krijgen?	☐ ja	☐ nee
- een glimlach, een opgestoken duim of een schouderklopje te krijgen?	☐ ja	☐ nee
- iets leuks te mogen doen of ergens mee te mogen helpen?	☐ ja	☐ nee
- iets te krijgen, bijvoorbeeld een sticker of een kaartje?	☐ ja	☐ nee
- iets te krijgen (krul of sticker op een kaart) waarmee je kunt sparen voor een beloning?	☐ ja	☐ nee

Over welke beloning het best zou helpen:

Vraag 3.

Bij vraag 2 zijn verschillende soorten beloningen genoemd. Welke beloning zou jou het best helpen om je aan de regels te houden? Schrijf deze beloning hieronder op.

En nog eens bedankt voor het invullen ;-)

Zie bijlage 6 voor de volledige vragenlijst 3.

3.3.3 Analyse

De gegevens uit deze vragenlijsten verwerk ik aan de hand van kwantitatieve analyse, ik turf de aantallen en verwerk deze in staafdiagrammen, zodat ik de gegevens goed met elkaar kan vergelijken. Vervolgens geef ik dit ook nog in percentages weer in een cirkeldiagram

3.3.4 Betrouwbaarheid en validiteit

Ook bij het ontwikkelen van een instrument bij deze deelvraag heb ik er rekening mee gehouden dat kinderen geneigd zullen zijn zich sociaal wenselijk te gedragen. Ook deze vragenlijst hebben de kinderen ingevuld terwijl ze in toestopstelling zaten en mocht indien wenselijk anoniem ingevuld worden. Ook bij het ontwikkelen van deze vragenlijsten heb ik feedback gevraagd aan mijn critical friend. De vraag over soorten beloningen is gebaseerd op het theoretisch kader.

3.4 Deelvraag 4

Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?

3.4.1 Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep voor het beantwoorden van deze deelvraag bestaat uit de bovenbouwcollega's. Ik heb eerst overwogen om alleen de collega's van groep 7 en 8 te vragen, maar om een beter beeld te en dus betrouwbaardere informatie te krijgen heb ik alle bovenbouwcollega's bij dit onderzoek betrokken. Ik heb gekozen voor alleen de bovenbouwcollega's omdat alleen in de bovenbouw wereldoriëntatie gegeven wordt. De onderzoeksgroep bestaat uit 9 collega's, van wie er 8 de vragenlijst hebben ingevuld. In verband met de tijdsinvestering van zowel mij als collega's heb ik er voor gekozen om de collega's aan de hand van vragenlijsten te bevragen en niet aan de hand van interviews. Collega's kunnen zo zelf een goed moment kiezen om de lijst in te vullen en via de mail aan mij terugsturen.

3.4.2 Onderzoeksinstrument

De vragenlijst die ik hierbij heb ontwikkeld is gebaseerd op het theoretisch kader, alle onderwerpen die hierin beschreven staan komen ook in de vragenlijst terug. De vragenlijst bestaat uit 13 open (of gedeeltelijk open) vragen en begint met een inleidend gedeelte.

Onderdelen van de vragenlijst:

Vragenlijst collega's

Beste (bovenbouw)collega's,
Voor mijn afstuderen doe ik onderzoek naar het stimuleren van gewenst gedrag tijdens de lessen wereldoriëntatie. In mijn onderzoek wil ik ook ervaringen en tips van collega's verwerken en gebruiken.
Zou je zo vriendelijk willen zijn onderstaande vragenlijst in te vullen en deze voor de meivakantie terug willen sturen. De vragenlijst bestaat uit 13 open vragen.
De uitkomst van mijn onderzoek koppel ik aan jullie terug.
Alvast hartelijk bedankt voor de moeite!

3. Wat doe jij om gewenst gedrag te stimuleren?
5. Hoe formuleer jij regels en gedragverwachtingen, waar let je op?
9. Maak je gebruik van een bepaalde methode of interventie om gewenst gedrag te stimuleren? Denk aan het Taakspel of aan 'Teach like a champion'.

Zie bijlage 7 voor de volledige vragenlijst.

3.4.3 Analyse

Bij het verwerken van deze gegevens ga ik gebruik maken van kwalitatieve analyse aan de hand van labelling. De labels die ik eb gebruikt zijn:

Regels en verwachtingen (formuleren, betrekken, bespreken/checken, concreet gedrag)

Stimuleren gewenst gedrag (reageren op gewenst en ongewenst gedrag)

Inzet interventies (interventies en ervaringen)

De labels en sublabels heb ik van te voren opgesteld aan de hand van het theoretisch kader.

Het label regels en verwachtingen en de bijbehorende sublabels zijn gekozen aan de hand van Golly en Sprague (Golly & Sprague, 2009) die beschrijven hoe je regels het best kunt formuleren, dat het belangrijk is dat je kinderen hierbij betrekt en dat je regels regelmatig bespreekt of checkt zodat kinderen weten welk concreet gedrag er bij een regel hoort.

Het label stimuleren ongewenst gedrag en het daarbij horende sublabels zijn gebaseerd op het aanmoedigen van gedrag met beloningen of consequenties zoals Lemov (Lemov, 2012) dit beschrijft. Het label interventies is gekozen aan de hand van de informatie over Het Taakspel en PBS zoals het NJI (2012) en Golly en Sprague (2009) dit beschrijven. Het label tips en adviezen heb ik toegevoegd om informatie die nog niet is genoemd te ordenen.

In de ingevulde vragenlijsten ga ik vervolgens de antwoorden markeren aan de hand van de vooraf gestelde labels. Vervolgens presenteer ik de relevante tekstfragmenten in een tabel, zodat ik ze goed met elkaar kan vergelijken.

3.4.4 Betrouwbaarheid en validiteit

De onderzoeksgroep waarbij ik dit instrument inzet is vrij groot (9 leerkrachten) en de respons hoog (89 %), wat de betrouwbaarheid ten goede komt. De vragen zijn gebaseerd op het theoretisch kader en zijn dus voor alle leerkrachten hetzelfde. De ugeschreven tekst heb ik volledig in de bijlage opgenomen, aan de hand van labelling heb ik tekst gemarkeerd die voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag relevant is. Ik denk dat het de zorgvuldigheid ten goede is gekomen dat leerkrachten de lijst op een zelfgekozen moment in konden vullen en er met tussenpozen aan konden werken.

3.5 Deelvraag 5

In hoeverre is het ongewenste gedrag wat betreft luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie afgenomen?

3.5.1 Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bij deze deelvraag bestaat weer uit dezelfde groep als bij de deelvragen 1,2 en 3; de 17 kinderen van groep 7A

3.5.2 Onderzoeksinstrument

Om deze vraag te kunnen beantwoorden heb ik de interventie het Taakspel ingezet. Ik heb de onderzoeksinstrumenten die bij dit taakspel zijn ontwikkeld gebruikt en deze zo nodig aangepast aan mijn groep.

Volgens de regels van het Taakspel hebben we taakspelgroepen gemaakt (bestaande klasindeling), een groep van 2, een groep van 4, een groep van 5 en twee groepen van 3 kinderen. Elke groep heeft vervolgens een naam en een taakspelleider gekozen en vervolgens een top 4 van weekbeloningen gemaakt. Aan de hand daarvan (meeste stemmen gelden) hebben we twee keer een weekbeloning gekozen.

We hebben het Taakspel vervolgens twee weken, in totaal zes keer gespeeld, waarbij zes keer een dagbeloning en twee keer een weekbeloning verdiend kon worden. De derde en de zesde les heb ik weer gefilmd, zodat ik weer een analyse kon maken van het aantal keren regelovertredend gedrag. Hiervoor heb ik dezelfde observatielijst gebruikt als bij de beginmeting. We hebben het Taakspel elke keer gespeeld met zeven kaarten gedurende een hele les Wereldoriëntatie. Gedurende het Taakspel waren de regels die centraal stonden steeds zichtbaar aan de hand van opgehangen pictogrammen.

Voorbeeld inventariseren ideeën voor de weekbeloning

Naam Team: pretty party girlz

Ideeën voor de weekbeloning

1. Computeren met internet
2. buiten spelen
3. Knutsel middag eigen kensse
4. Naaie het park

Resultaten Taakspel

Datum	02-07	03-07
Team	WO N&T	WO AK
	Aantal kaarten over	Aantal kaarten over
Geel The smart girls	6	7
Roze The O10-swaggies	4	3
Oranje Pretty Party Girz	6	5
Groen The Hippies	5	6
Blauw Slimme slakken	6	6

Zie bijlage 8 voor het formulier 'Ideeën weekbeloning' en de gebruikte pictogrammen.

3.5.3 Analyse

Met de analyse van deze resultaten doe ik de eindmeting van mijn onderzoek. De resultaten verwerk ik in een tabel en geef ik vervolgens weer in een staafdiagram, zodat de resultaten goed met elkaar vergeleken kunnen worden.

Ik gebruik de instrumenten van het Taakspel maar doe mijn eindmeting weer aan de hand van twee observaties met behulp van video-opnamen. Om een goede vergelijking te maken en deelvraag 5 te beantwoorden zet ik de beginmeting en de eindmeting naast elkaar, zodat goed zichtbaar wordt in hoeverre het ongewenste gedrag is afgenomen. Verder geef ik in cirkeldiagrammen de percentages afgenomen ongewenst gedrag weer. Ik maak op deze manier gebruik van kwantitatieve analyse.

3.5.4 Betrouwbaarheid en validiteit

In verband met de betrouwbaarheid en validiteit hebben we het spel zes keer gespeeld, zodat de resultaten geen momentopname laten zien. De instrumenten zijn onderdeel van een bestaande en bewezen effectieve interventie. Door bij te houden voor welke overtreding een kaart wordt weggehaald krijg ik al goed zicht op het aantal overtredingen per regel, door dit te controleren aan de hand van de video-opname wordt de observatie minder subjectief. Bovendien kan ik de begin- en eindmeting alleen maar vergelijken als deze op dezelfde manier zijn uitgevoerd en dus ook gebaseerd zijn op een zelfde tijdseenheid.

3.6 Planning en tijdpad

Deelvraag	Onderzoeksinstrument	Onderzoeksgroep	Planning
In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien tijdens de lessen Wereldoriëntatie ?	Observatielijst	Groep 7A, 17 leerlingen.	17 en 20 juni
Welke regels en verwachtingen met betrekking tot gedrag zijn er tijdens de lessen Wereldoriëntatie en in hoeverre kennen de kinderen die?	Vragenlijst 1 en 2	Groep 7A, 17 leerlingen.	20 juni
Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?	Vragenlijst 3	Groep 7A, 17 leerlingen.	24 juni
Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?	Vragenlijst voor leerkrachten	9 collega's van de bovenbouwgroepen	Mailen 6 mei, uiterlijk terug 13 mei.
In hoeverre is het gewenste gedrag tijdens de lessen Wereldoriëntatie toegenomen?	Taakspel observatielijst	Groep 7A, 17 leerlingen.	Groepen samenstellen, namen kiezen, ideeën voor de weekbeloning verzamelen op 1 juli. Interventie inzetten op 2,3,5, 8, 10 en 11 juli. Meting op 5 en 11 juli.

3.7 Ethische aspecten

Bij het werken aan dit onderzoek heb ik wat betreft het omgaan met persoonlijke gegevens en anonimiteit rekening gehouden met de Gedragscode Praktijkgericht Onderzoek voor het HBO (2013). Als onderzoeker aan het HBO heb ik op dit gebied respectvol gehandeld. Ik heb het onderwerp van mijn onderzoek besproken met mijn coach en de directie en ik heb regelmatig afgestemd met mijn coach.

Ik noem geen namen van kinderen en geef de leerkrachten nummers om zo ieders anonimiteit te waarborgen. Ik heb leerkrachten vooraf om medewerking gevraagd en kinderen heb ik ook steeds gevraagd om mee te werken nadat ik bij ieder onderdeel een korte toelichting heb gegeven op het onderzoek (ze vonden het erg interessant!) Ik heb toestemming gevraagd en gekregen van de directie om video-opnamen te maken en hoefde dit niet met ouders af te stemmen omdat de opnamen alleen voor intern gebruik zijn.

4. Resultaten.

In dit hoofdstuk beantwoord ik de afzonderlijke deelvragen. Elke paragraaf behandelt een deelvraag, waarin ik eerst een beschrijving en overzicht geeft van de resultaten die ik bij elke deelvraag gevonden heb om vervolgens met het beantwoorden van de deelvraag af te sluiten.

4.1 Deelvraag 1

In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien wat betreft luisteren en werken, tijdens de lessen wereldoriëntatie?

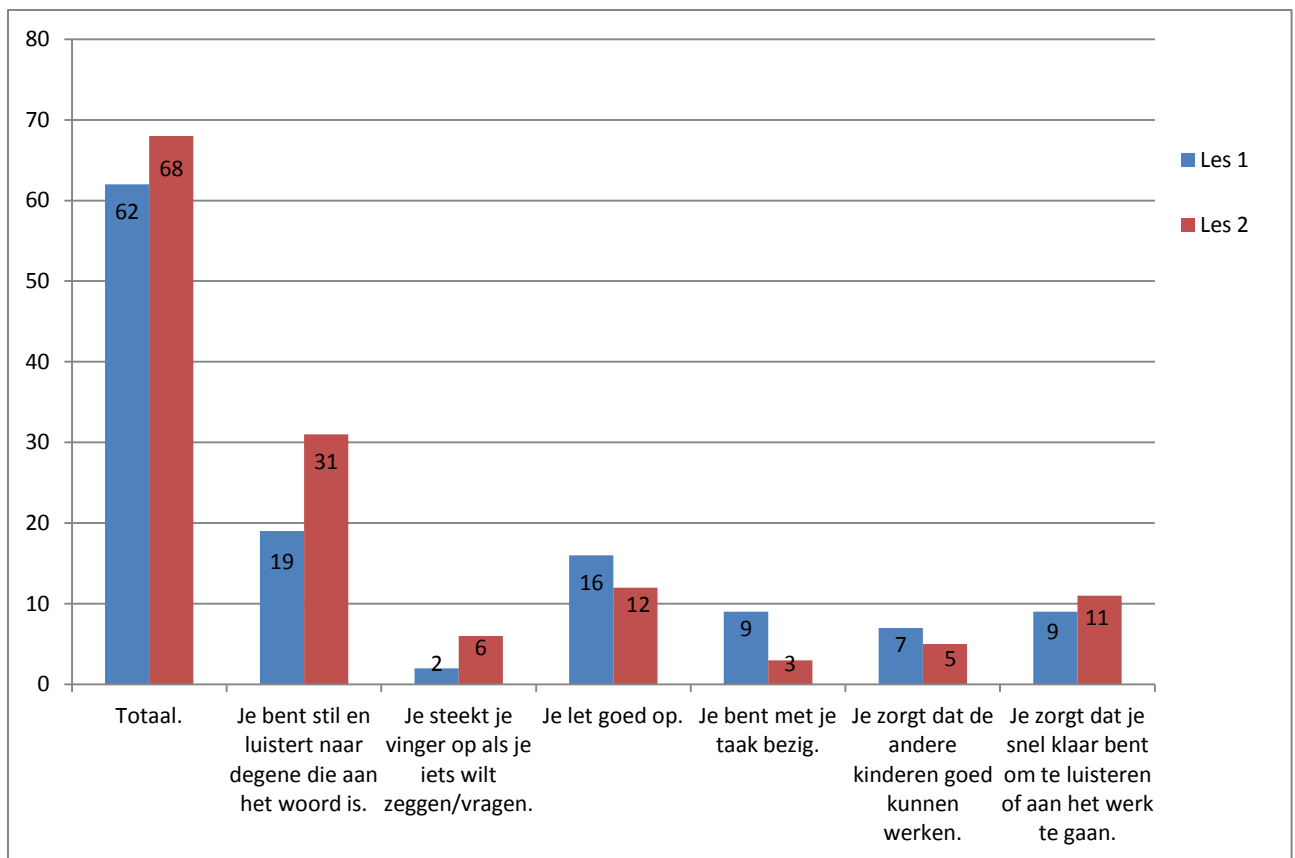
4.1.1. Resultaten

Om zicht te krijgen op de frequentie van het regelovertreedende gedrag heb ik twee lessen wereldoriëntatie geobserveerd, allebei in de middag, direct na de pauze. De ene les duurde ongeveer 40 minuten, de andere 60 minuten. Om de gegevens goed met elkaar te kunnen vergelijken heb ik het aantal keren regelovertrekend gedrag per vaste tijdseenheid berekend, in dit geval 20 minuten. In onderstaande tabel is per regel aangegeven hoe vaak deze overtreden is per 20 minuten.

Tabel 4.1 Aantal keren regelovertrekend gedrag per 20 minuten.

	Les 17 juni	Les 20 juni
Aantal keren regelovertrekend gedrag → Regel ↓		
Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.	19	31
Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen.	2	6
Je let goed op.	16	12
Je bent met je taak bezig.	9	3
Je zorgt dat andere kinderen goed kunnen werken.	7	5
Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.	9	11
Totaal	62	68

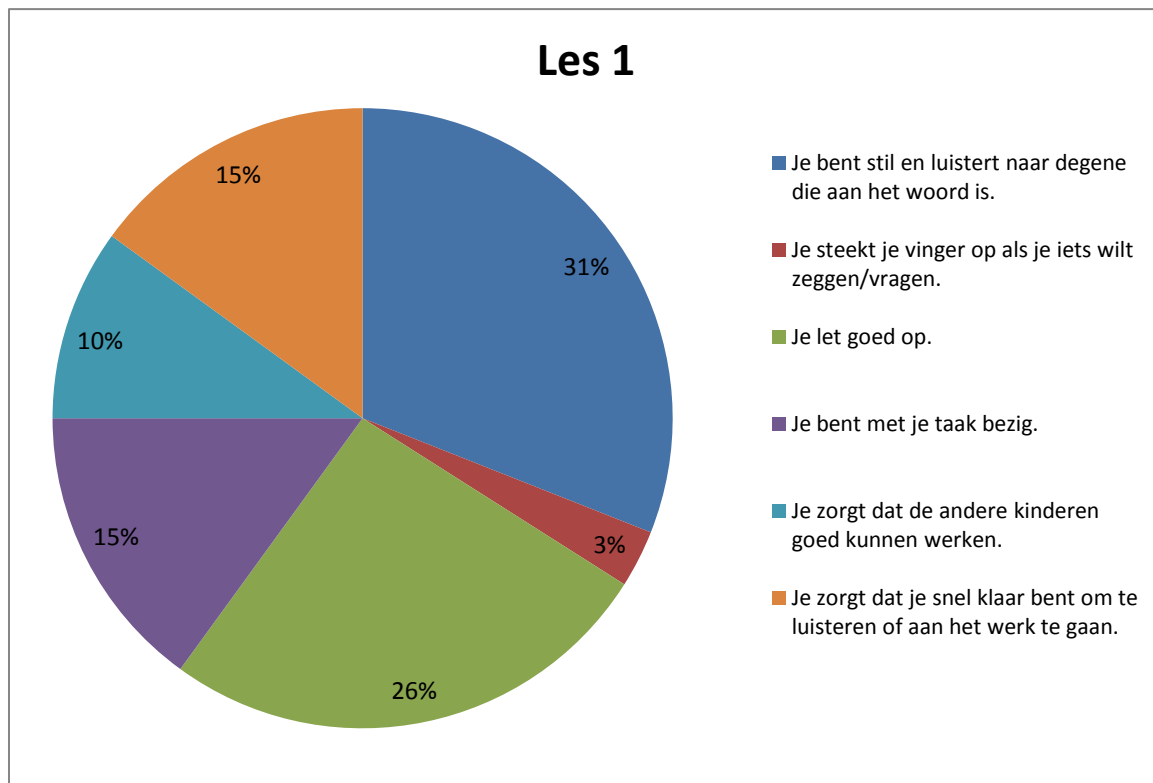
Figuur. 4.1 Regelovertredend gedrag per les.

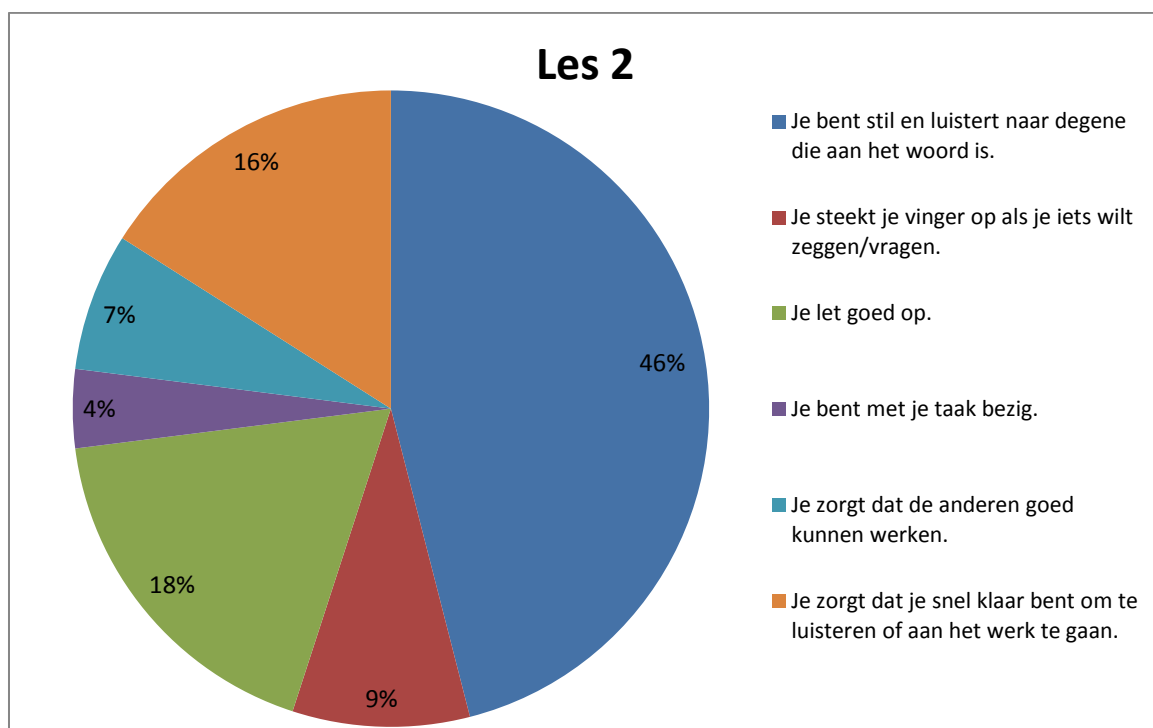
In beide lessen zijn de regels 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is' en 'Je let goed op' het meest overtreden. In les 1 respectievelijk 19 en 31 keer, dat wil zeggen in 31 % en in 46% van het aantal gevallen. Voor de regel 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen' is dat in de eerste les 2 keer en in de tweede les 6 keer, in respectievelijk 3% en 9% van het aantal gevallen. Voor de regel 'Je bent met je taak bezig' is dat in de eerste les 9 keer en in de tweede les 3 keer, dat is in respectievelijk 15% en 4 % van het aantal gevallen. Voor de regel 'Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken' is dat in de eerste les 7 keer en in de tweede les 5 keer, dat is in respectievelijk 10% en 7% van het aantal regelovertredingen. Voor de regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' is dat in de eerste les 9 en in de tweede les 11 keer, dat is respectievelijk in 15% en 16% van het aantal regelovertredingen.

Bovengenoemde percentages zijn per les weergegeven in onderstaande cirkeldiagrammen.

Figuur 4.2 Percentage overtredingen per regel les 1.

Figuur 4.3 Percentage overtredingen per regel les 2.

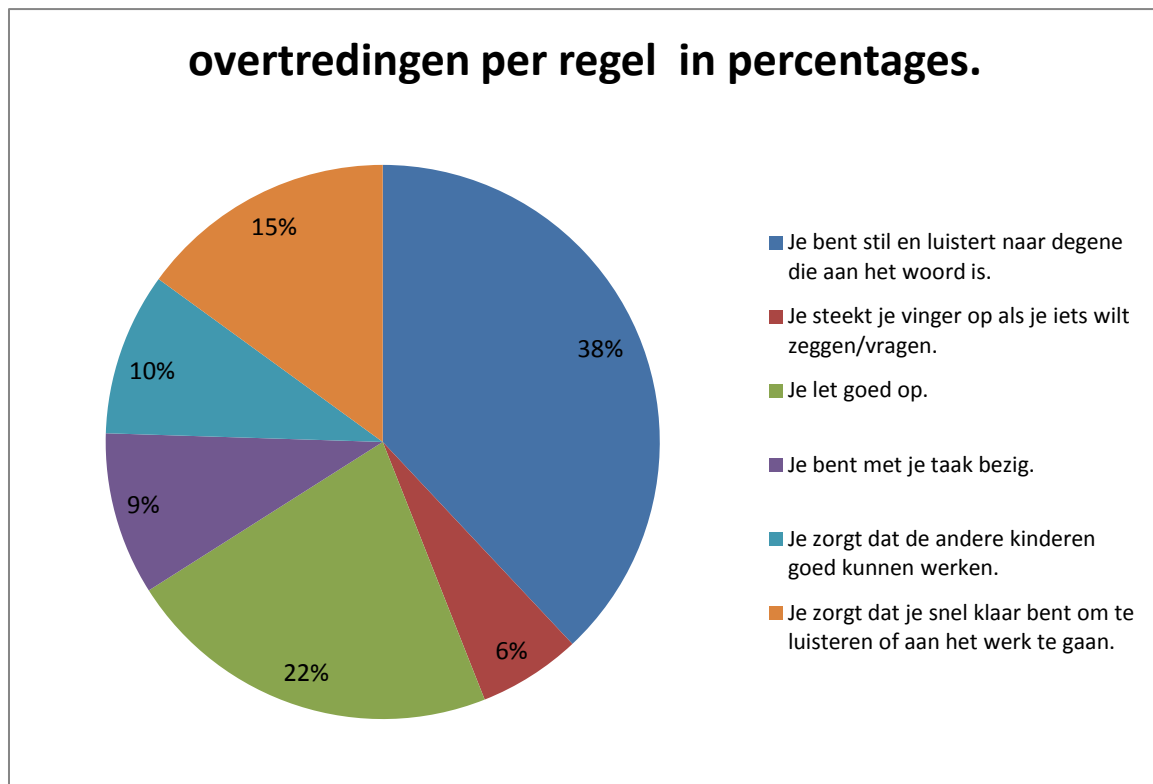
Voor de beginmeting heb ik het gemiddeld aantal regelovertrredingen per les berekend.

Tabel 4.2 Beginmeting

Aantal keren regelovertrredend gedrag → Regel ↓	Gemiddeld aantal keer
Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.	25
Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen.	4
Je let goed op.	14
Je bent met je taak bezig.	6
Je zorgt dat andere kinderen goed kunnen werken.	6
Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.	10
Totaal aantal regelovertrredingen	65

Vervolgens heb ik deze omgezet in percentages per regel, zie figuur 4.4

Figuur 4.4 Beginmeting per regel in percentages weergegeven.

4.1.2 Beantwoording deelvraag 1

De leerlingen van groep 7A laten in een les wereldoriëntatie per 20 minuten gemiddeld 65 regelovertredingen zien. De regel 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is' wordt het meest overtreden, gemiddeld 25 keer, dit is een percentage van 38%.

De regel 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen' is het minst overtreden, gemiddeld 4 keer, dit is een percentage van 6%. De regel 'Je let goed op' is gemiddeld in totaal 14 keer overtreden, dit is een percentage van 22 %. De regel 'Je bent met je taak bezig' is gemiddeld in totaal 6 keer overtreden, dit is een percentage van 9,5 %. Dit geldt ook voor de regel 'Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken. De regel 'je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan is gemiddeld 10 keer overtreden, dit is een percentage van 15%.

4.2 Deelvraag 2

Welke regels en verwachtingen met betrekking tot luisteren en werken zijn er tijdens de lessen wereldoriëntatie en in hoeverre kennen de kinderen die?

4.2.1.Resultaten.

In vragenlijst 1 heb ik de kinderen gevraagd op te schrijven welke regels er volgens hen gelden tijdens de lessen wereldoriëntatie. De vragenlijst is door 16 van de 17 kinderen ingevuld, één leerling was (langere tijd) ziek. De vragenlijst bestond uit één open vraag, de regels worden hierin nog niet door mij genoemd.

In onderstaande tabel heb ik weergegeven hoeveel kinderen de regels exact (of gedeeltelijk) kennen.

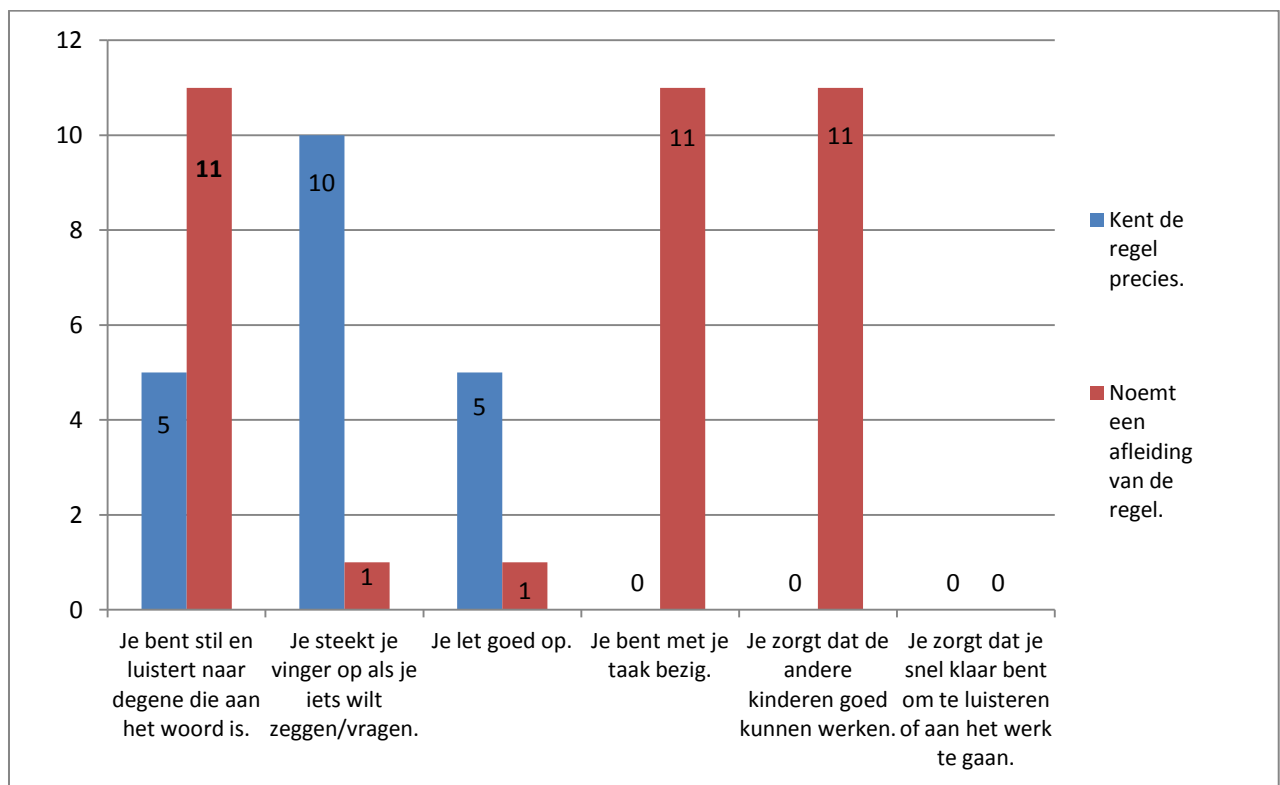
Tabel 4.3 Regels die de kinderen actief kennen.

Regels die kinderen actief kennen	Precies	Afleiding van de regel	Totaal
Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is	5		16
Stil zijn als de juf praat		4	
Niet onder de uitleg praten		2	
Niet door de klas roepen		1	
Niet kletsen		1	
Luisteren		3	
Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen	10		11
Niet praten voor je beurt		1	
Je let goed op	5		6
Als iemand leest meelesen		1	
Je bent met je taak bezig			11
Niet met andere dingen bezig zijn		1	
Mijn concentratie niet verliezen		2	
Over de les praten als je praat		1	
Niet reageren op anderen		2	

Niet laten afleiden		3	
Blijf bij jezelf		2	
Je zorgt dat de anderen goed kunnen werken.			11
Rustig werken		3	
Zachtjes overleggen		6	
Niet uidagen		1	
Niemand afleiden		1	
Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.			0
Overig			
Als je klaar bent rustig gaan lezen		1	
Op je plek blijven zitten		1	
Geen ruzie zoeken		1	
Niet reageren tijdens een filmpje maar na een filmpje		1	
Netjes werken		1	
Met potlood werken in je schrift		1	
Niet afkijken		1	

Opvallend is dat er maar één regel is die precies (of gedeeltelijk) door alle kinderen genoemd wordt, namelijk 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is. En dat de regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' door geen enkel kind genoemd wordt. De andere vier regels worden maar door een deel van de klas genoemd. Voor een overzicht zie onderstaande staafdiagram.

Figuur 4.5 Aantal kinderen dat de regel (of een afleiding ervan) actief kent.

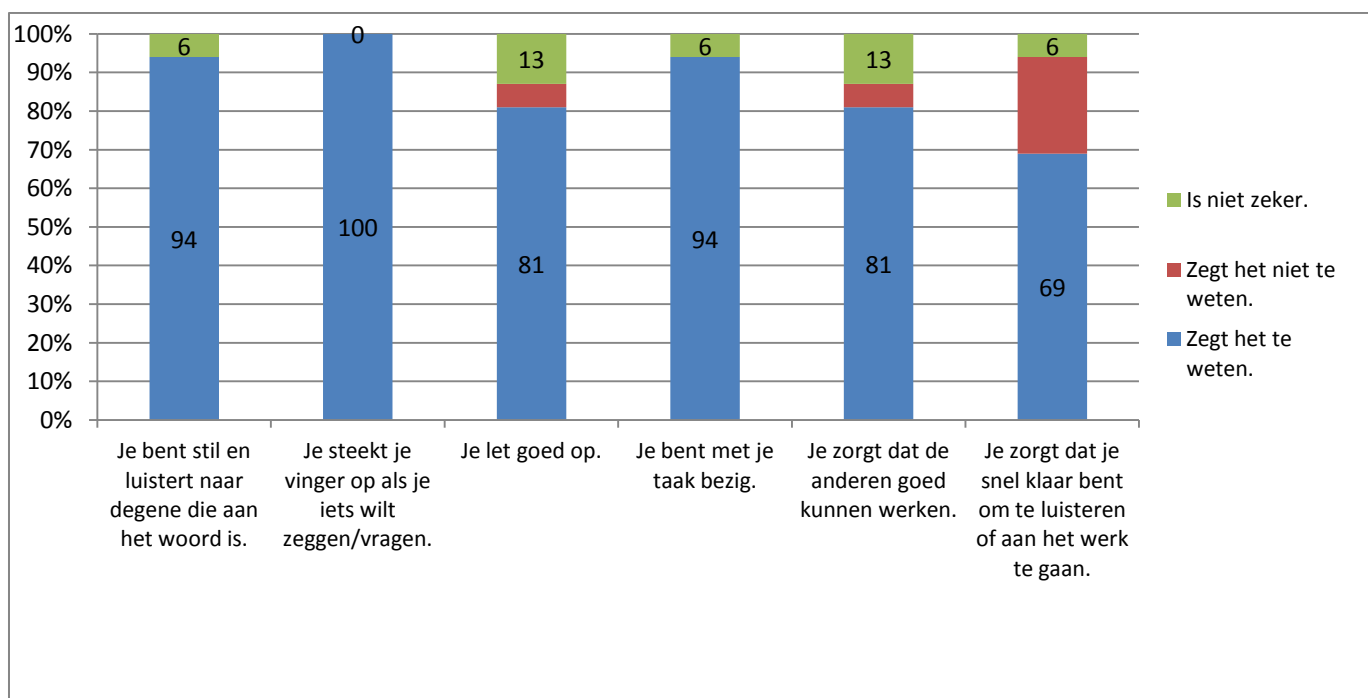
In vragenlijst 2 heb ik vervolgens aan de kinderen gevraagd of zij aan willen geven of zij weten hoe zij zich bij een genoemde regel moeten gedragen en of ze dit gedrag ook concreet willen beschrijven. Vervolgens heb ik per regel aangegeven of zij dit gedrag juist, ten dele juist of onjuist hebben beschreven. Voor een weergave zie onderstaande tabel.

Tabel 4.4 Mate waarin kinderen aangeven en weten hoe ze zich moeten gedragen bij een regel.

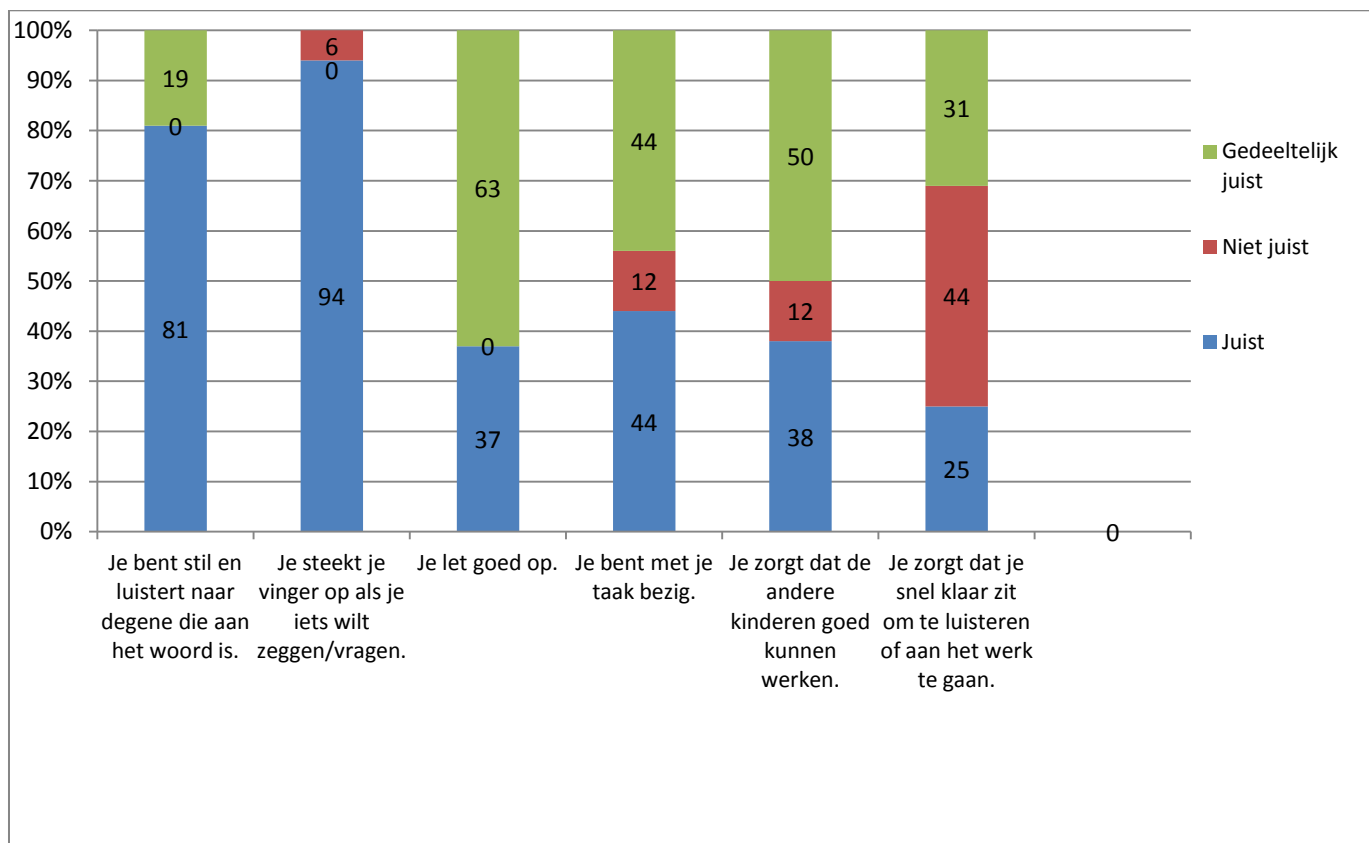
Regel	Aantal kinderen dat weet hoe hij/zij zich moet gedragen			Aantal kinderen dat juiste gedrag beschrijft.		
	Ja	Nee	Niet zeker	Ja	Nee	Ten dele
Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.	15		1	13		3
Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen.	16			15	1	
Je let goed op.	13	1	2	6		10
Je bent met je taak bezig.	15		1	7	2	7
Je zorgt dat de anderen goed kunnen werken.	13	1	2	6	2	8
Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.	11	4	1	4	7	5

Deze gegevens heb ik omgezet in percentages, zodat ik het aantal kinderen dat zegt te weten hoe hij/zij zich moet gedragen kan vergelijken met het aantal kinderen dat ook daadwerkelijk het juiste gedrag beschreven heeft. Zie figuur 4.6 en 4.7.

Figuur 4.6 Percentages waarin kinderen zeggen dat ze weten hoe ze zich moeten gedragen bij een regel.

Figuur 4.7 Percentages waarin kinderen het juiste gedrag bij een regel benoemen.

Het percentage kinderen dat zegt te weten hoe ze zich moeten gedragen bij een bepaalde regel is 69 % of hoger. De regel 'je steekt je vinger op om iets te zeggen/vragen' is bij de kinderen het best bekend (100%), de regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' is het minst bekend (69%). De overige regels hebben een bekendheid van 81% of hoger.

Als ik dit vergelijk met de percentages kinderen die het juiste gedrag bij een regel benoemen zie ik grote verschillen. Opvallend is dat bij elke regel geldt dat kinderen de regel beter denken te kennen dan dat ze ook daadwerkelijk beschrijven. Opvallend is ook dat er per regel (behalve bij 'Je steekt je vinger op om iets te zeggen/vragen') steeds een percentage kinderen is dat het gedrag gedeeltelijk juist beschrijft.

De regels 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is' en 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen' kennen de kinderen goed (respectievelijk 81% en 94%). Bij de andere regels is het percentage juist beschreven gedrag 44% of lager. Het percentage kinderen dat een regel gedeeltelijk juist beschrijft is 19% of hoger. De regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' wordt het meest onjuist beschreven (25%) terwijl 69% van de kinderen zegt de regel te kennen.

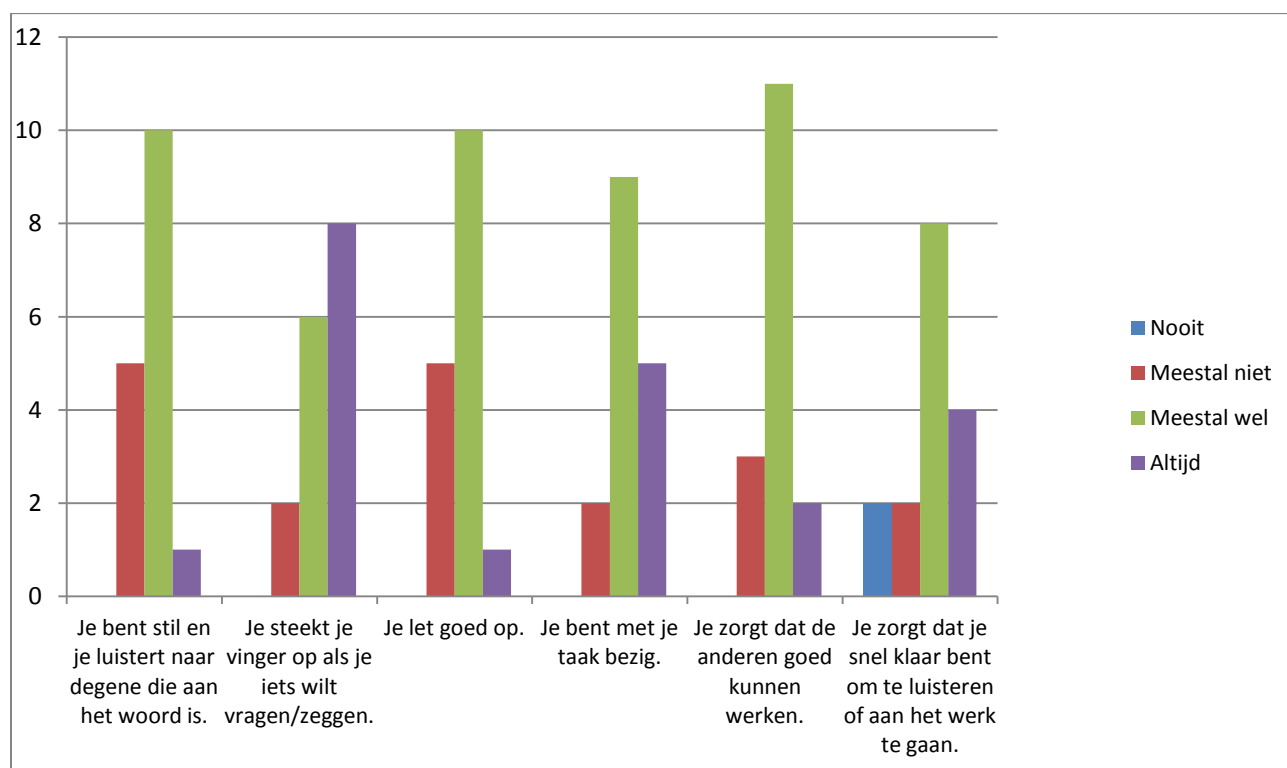
In deze vragenlijst heb ik de kinderen ook gevraagd een mening te geven over hun eigen gedrag en het gedrag van anderen. Dit heb ik verwerkt in tabel 4.5.

Tabel 4.5 Mate waarin kinderen vinden dat zichzelf en de anderen zich aan de regels houden.

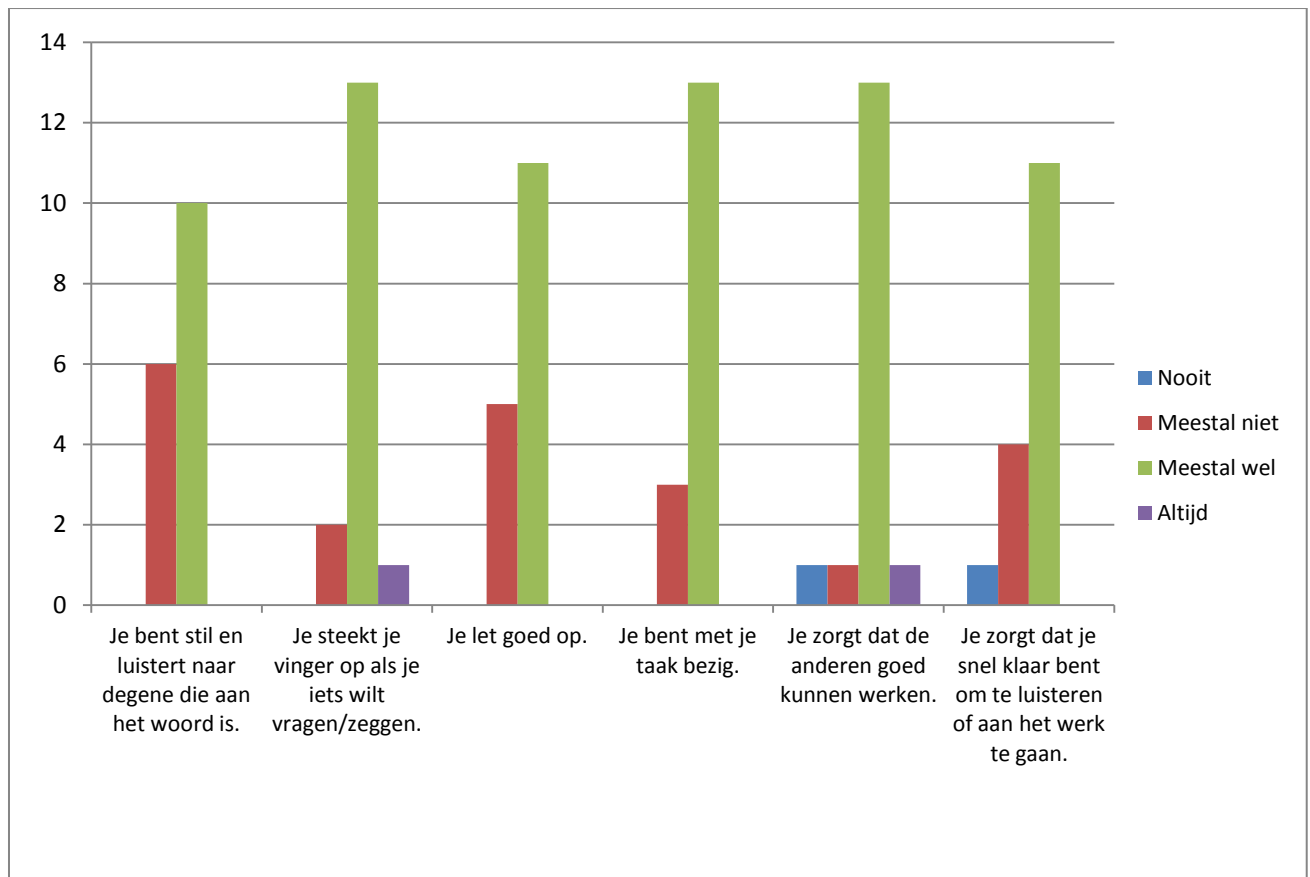
Regels	Anderen houden zich er aan				Ik houd me er aan			
	Nooit	Meestal niet	Meestal wel	Altijd	Nooit	Meestal niet	Meestal wel	Altijd
Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.	0	6	10	0	0	5	10	1
Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen.	0	2	13	1	0	2	6	8
Je let goed op.	0	5	11	0	0	5	10	1
Je bent met je taak bezig.	0	3	13	0	0	2	9	5
Je zorgt dat de anderen goed kunnen werken.	1	1	13	1	0	3	11	2
Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.	1	4	11	0	2	2	8	4

Vervolgens heb ik de resultaten weergegeven in onderstaande diagrammen. Zie figuur 4.8 en 4.9.

Figuur.4.8 Mate waarin kinderen vinden dat ze zichzelf aan de regels houden.

Figuur 4.9 Mate waarin kinderen vinden dat anderen zich aan de regels houden.

Kinderen vinden van zichzelf én van anderen het vaakst dat ze zich meestal wel aan de regels houden. Bij anderen wordt dit per regel zelfs steeds iets vaker gescoord. Van zichzelf vinden ze vaker dan van anderen dat ze zich altijd aan de regels houden. Wat betreft meestal niet en nooit liggen de scores in totaal heel dicht bij elkaar of zijn ze hetzelfde, maar wordt dit per regel soms nog verschillend beoordeeld. De kinderen beoordelen hun eigen gedrag dus iets positiever dan het gedrag van de anderen.

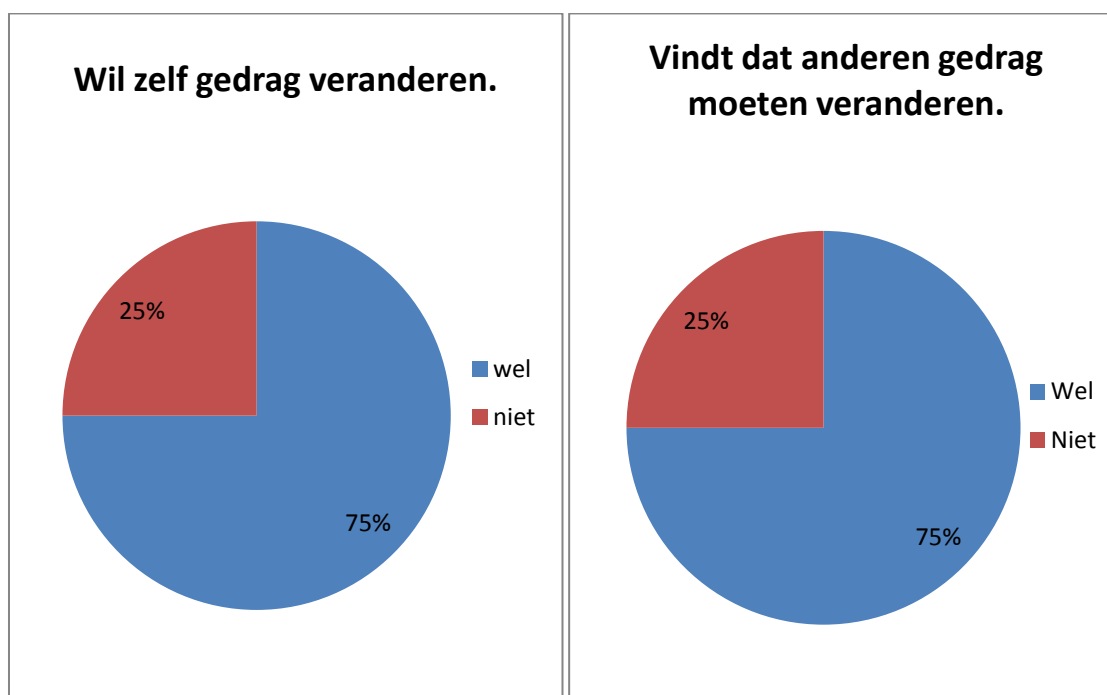
De laatste vraag uit de vragenlijst ging over het willen veranderen van gedrag. Kinderen hebben aangegeven of zij zelf hun gedrag zouden willen veranderen én aangegeven of ze dit van anderen zouden willen. Ook hebben ze aangegeven wat wat hun betreft voor zichzelf en voor anderen verbeterpunten zijn. De resultaten zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 4.6 Gedrag veranderen.

Gedrag veranderen	Zelf		Anderen	
	Ja	Nee	Ja	Nee
	12	4	12	4
Verbeterpunten	Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.		Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.	
	Minder kletsen	3	Stil zijn als een ander praat	7
	Je let goed op		Niet door de klas schreeuwen	1
	Beter opletten	4	Je let goed op	
	Beter luisteren	1	Beter luisteren	2
	Je bent met je taak bezig		Niet werken tijdens uitleg	1
	Niet op alles reageren	1	Je zorgt dat de anderen goed kunnen werken.	
	Me niet af laten leiden	3	Rustiger werken	2

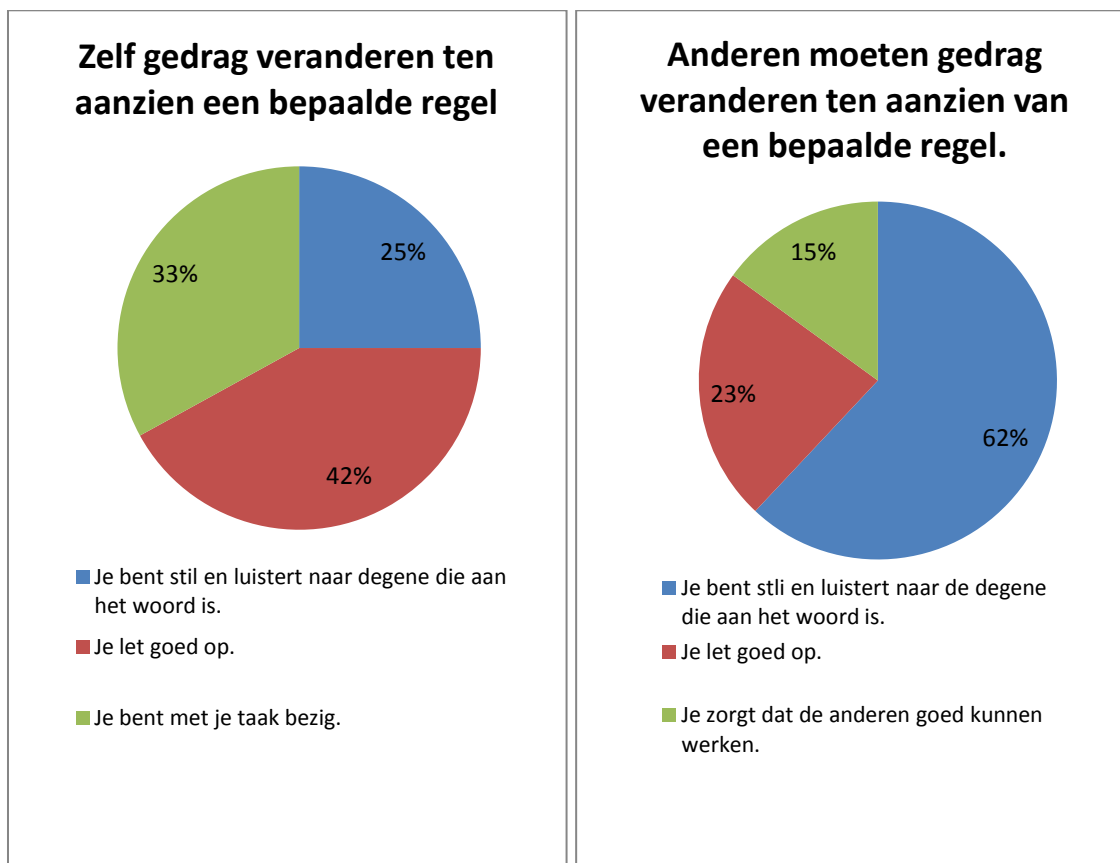
Deze gegevens heb ik vertaald naar onderstaande cirkeldiagrammen.

Figuur 4.10 Percentages veranderen gedrag.

Hierboven is te zien dat 75 % van de kinderen zijn of haar eigen gedrag wil veranderen. Ook vindt 75% van de kinderen dat anderen hun gedrag moeten veranderen.

Figuur 4.11 Percentages per regel waarbij gedrag verandert moet worden.

Als het gaat om het eigen gedrag wil 42% van de kinderen dat zijn gedrag wil veranderen beter opletten, 33% van de kinderen wil meer met zijn taak bezig zijn en 25% van de kinderen wil vaker stil zijn en luisteren naar degene dia aan het woord is.

Voor de anderen vindt 62% van de kinderen dat anderen stiller moeten zijn en beter moeten luisteren naar degene die aan het woord is, 23% van de kinderen vindt dat anderen beter op moeten letten, 15% van de kinderen vindt dat anderen er beter voor moeten zorgen dat de andere kinderen goed kunnen werken.

4.2.2 Beantwoording deelvraag 2

Alle kinderen kennen (actief) de regel 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is', of een afleiding daarvan. De regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' wordt door geen van de kinderen genoemd. De andere 4 regels zijn slechts gedeeltelijk actief bekend. De regel 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen is bij 10 kinderen bekend en bij 1 kind gedeeltelijk bekend. De regel 'Je let goed op' is bij 5 kinderen bekend en bij 1 kind gedeeltelijk bekend. De regels 'Je bent met je taak bezig' en 'Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken' zijn beiden bij 11 kinderen gedeeltelijk bekend.

Op het moment dat de regels al zijn aangegeven, geeft een groot aantal kinderen aan de regel te kennen. Op het moment dat ze concreet aan moeten geven hoe ze zich bij een bepaalde regel moeten gedragen is het percentage kinderen dat het juiste gedrag beschrijft bij elke regel lager. De regels die de kinderen het best kennen zijn:

- Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.
- Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen.
- Je let goed op.

De regels die de kinderen niet goed kennen zijn:

- Je bent met je taak bezig.
- Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken.
- Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.

Kinderen vinden in het algemeen dat ze zich meestal wel aan de regels houden. 75% van hen geeft echter aan dat er voor henzelf nog wel verbeterpunten zijn. Ook vindt 75% van de kinderen dat er voor anderen nog verbeterpunten zijn.

Waar het henzelf betreft en anderen betreft geven de kinderen aan dat ze hun gedrag kunnen veranderen ten aanzien van de regels:

- Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.
- Je let goed op.

Verder vinden ze dat ze zelf beter met hun taak bezig kunnen zijn en dat anderen er beter voor kunnen zorgen dat anderen goed kunnen werken.

Het is dus belangrijk dat de regels nog eens besproken en ingeoeft worden, want zoals Lemov beschrijft: 'Als ze niet doen wat je vraagt, heb je hun dat waarschijnlijk niet geleerd' (2012, p. 144).

4.3 Deelvraag 3

Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?

4.3.1. Resultaten

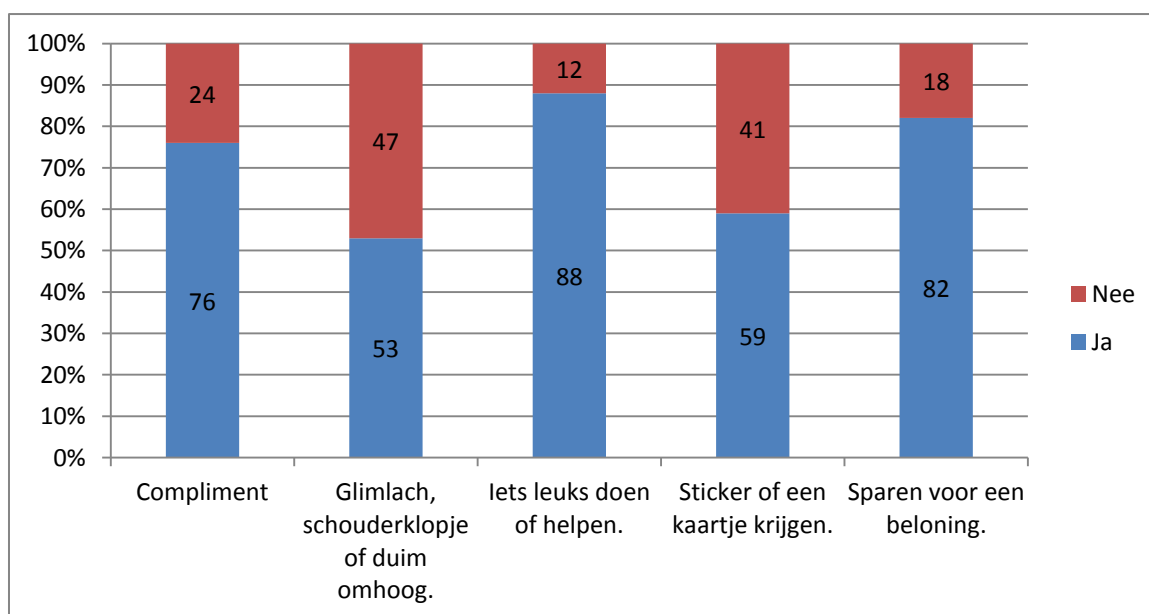
Aan de hand van een open vraag hebben de kinderen aangegeven wat wat hun betreft gewenste beloningen zijn. Opvallend is dat in 98% van de gevallen gaat om helpen of iets leuks doen, soorten beloningen die door Golly en Sprague als voorrechten beschreven worden. Zie tabel 4.7.

Tabel 4.7 Gewenste beloningen.

Soorten beloningen	Aantal keren genoemd	Soorten beloningen	Aantal keren genoemd
Lezen	1	Spelletjes doen	3
Buitenles over de natuur	1	Speelgoedmiddag	8
Met de wandelende takken	2	Sticker	1
Computeren	3	Extra gym	1
(Langer) buiten spelen	5	Dansles	1
Knutselen/tekenen	5	Op het digibord	1
Thee en koffie rondbrengen	3	Geen werk voor een dag	1
Watergevecht	1	Film kijken	3

In figuur 4.12 geef ik weer welk percentage kinderen welk soort beloning graag krijgt, ze hoefden nog geen keuze te maken voor welke beloning ze het prettigst zouden vinden.

Figuur 4.12 Wat voor soort beloningen krijgen de kinderen graag.

Zeven kinderen zouden alle soorten beloningen prettig vinden, twee kinderen zouden geen enkele soort beloning willen krijgen.

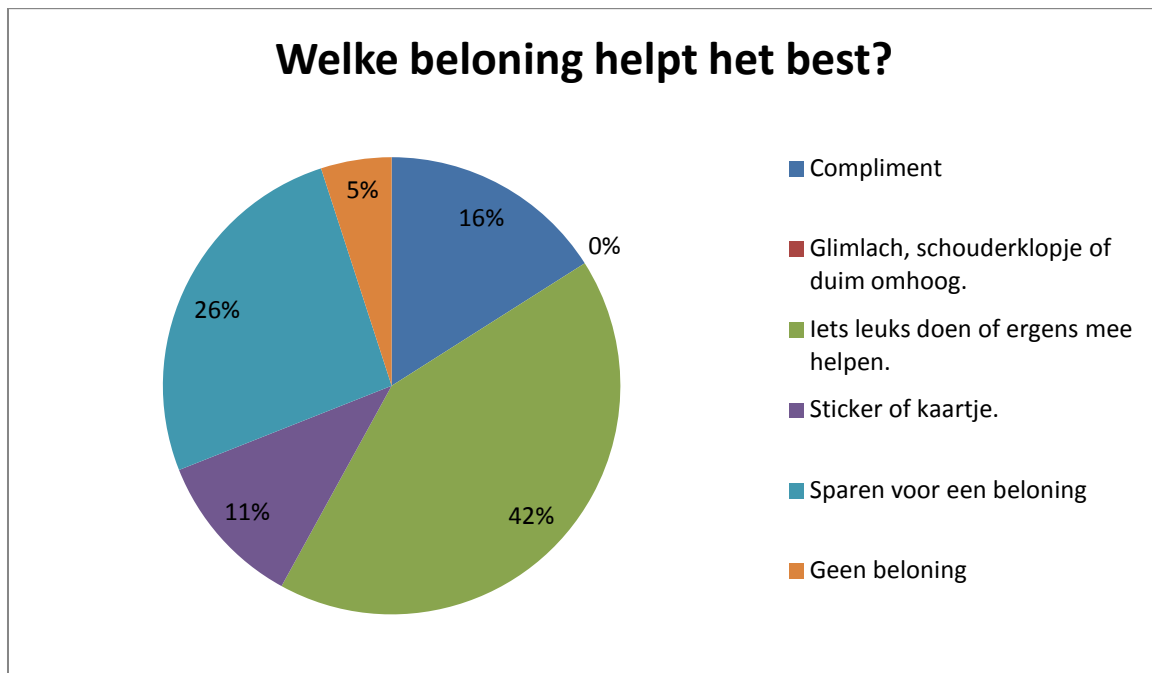
Als kinderen wel een voorkeur aan moeten geven, ziet dat er uit zoals in onderstaande tabel is weergegeven.

Tabel 4.8 Soort beloning die het best helpt om zich aan de regels te houden.

Soort beloning	Aantal keer gekozen
Compliment	3
Glimlach, schouderklopje of duim omhoog	0
Iets leuks doen of helpen.	8
Sticker of een kaartje krijgen	2
Sparen voor een beloning	5
Geen beloning nodig	1

Weergegeven in percentages ziet dat er als volgt uit.

Figuur 4.13 Soort beloning die het best helpt om zich aan de regels te houden in percentages.

4.3.2 Beantwoording deelvraag 3

Op basis van een open vraag geven kinderen aan dat ze graag beloningen krijgen in de vorm van voorrechten, dus iets leuks doen of ergens mee helpen. Op het moment dat ze moeten kiezen uit soorten beloningen maar nog geen voorkeur uit hoeven te spreken, wordt het iets leuks doen of ergens mee helpen het meest vaak (88%) prettig ervaren. Het krijgen van een compliment, een opgestoken duim of een glimlach wordt het minst vaak als prettig ervaren. Kinderen geven aan dat iets leuks doen of ergens mee helpen hen het best helpt om zich aan regels en afspraken te houden (42%), gevolgd door sparen voor een beloning (in 26% van de gevallen). 5% van de kinderen geeft aan geen beloning nodig te hebben.

4.4 Deelvraag 4

Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?

4.4.1 Resultaten

Om op deze vraag te beantwoorden heb ik een vragenlijst gemaakt die acht leerkrachten is ingevuld. De gelabelde antwoorden zijn in tabel 4.9 weergegeven.

Tabel 4.9 Tabel Enquête leerkrachten.

	Leerkracht 1	Leerkracht 2	Leerkracht 3	Leerkracht 4
Regels en verwachtingen				
Formuleren	Regels formuleer ik in positieve zin. De meeste regels zijn al aan het begin van het jaar met de kinderen gemaakt en die kan je altijd in zetten.	Kort en in eenvoudig taal. Enkele regels. Vaak herhalen (na elke vakantie), Globale naleving.	Benoemen wat ik van de kinderen verwacht, evt. noemen binnen welk tijdsbestek	Nadruk op: Wat zie je wel graag in de klas en van de kinderen.
Betrekken	Ja, aan het begin van het jaar heb ik samen met de kinderen regels opgesteld waarvan zij denken dat ze een fijne werksfeer stimuleren.	Klassenregels komen van mij. Omgangregels door de klas	Samen klassenregels maken in het begin van het schooljaar, evaluatie, aan het begin van het schooljaar mijn regels in de kring bespreken.	Soms, vooral bij leefstijllessen of groepsgesprekken n.a.v. incident.
Bespreken/ checken	Ik denk dat ik dat wel meer zou kunnen doen. Ik heb het nu te laat gedaan, toen het eigenlijk al, naar mijn zin, iets te druk werd	In het begin doen we het met zijn allen, daarna incidenteel, n.a.v. een klacht.	In het begin van het jaar check ik de regels voortdurend, later veel minder, doe dit aan het begin van de les of voor de verwerking, geldt ook voor het uitspreken van de verwachtingen	Checken niet, n.a.v. incident bespreek ik het met het desbetreffende kind of evt. met de hele groep in een groepsgesprek als het incident te groot is.
Concreet gedrag	Dat bespreek je terwijl je de regels formuleert met ze.	Een grijsgebied instellen. Overtreden -> aanspreken, indien erg heftig -> klassengesprek.	Correctie van mij of medeleerling, regel helder en duidelijk uitleggen en ev. nogmaals door ll. Laten verwoorden.	Aan het begin van het jaar klassikaal besproken. Tussendoor herhalen a.d.h.v. leefstijllessen of evt. incidenten. Voorheen hadden we door de school maandelijks een regel hangen waar we dan extra als school op zouden letten. Helaas is dit nu niet meer.

	Leerkracht 5	Leerkracht 6	Leerkracht 7	Leerkracht 8
Regels en verwachtingen Formuleren	Benoemen welk gedrag ik wel en niet wil zien.	Ik zeg altijd: we spreken af dat..... Ik probeer ik bewust het woordje 'niet' te vermijden	Positieve zinnen, wat willen we wel als klas. Waar zijn de kinderen gevoelig voor en wat speelt er bij de kinderen.	Voor mij is een goed werk – en luisterklimaat erg belangrijk. Ik leg de kinderen vaak uit hoe en waarom ik het op een bepaalde manier wil hebben in de klas.
Betrekken	Zoveel mogelijk uit de kinderen zelf laten komen, samen evalueren. Klassenregels (regels binnen de groep over sociale omgang) maken we met elkaar (Leefstijllessen).	In het begin van het jaar bespreken we hoe we fijn kunnen werken met elkaar en wat belangrijk is in de klas. De kinderen stellen een lijstje op en dat hangt het hele jaar zichtbaar in de klas.	Ja, aan het begin van het jaar, in de 2 ^e les van het jaar maken we met z'n allen de regels van de klas.	Nauwelijks
Bespreken/ checken	Uitleggen waarom er regels zijn en waarvoor deze dienen. Vanuit het Taakspel evalueren we het gespeelde spel, nemen hierin de verbeteringen of tips van en aan elkaar mee naar het volgende spel. Op het moment dat in de praktijk blijkt dat er van een regel / verwachting afgeweken wordt, koppel ik dat terug.	Bij sommige lessen vraag ik ook de kinderen ook nog wel eens: hoe kunnen we nu het beste werken? Als ik merk dat een bepaalde afspraak helemaal uit het systeem dreigt te verdwijnen, dan houden we daar klassikaal een klein gesprekje over.	Elke week probeer ik af te sluiten met een kring / gesprek over hoe het gaat in de klas, wat we willen veranderen, verbeteren en hoe we dat gaan doen, moeten er regels aangepast worden, groepjes veranderd, of zijn er andere factoren die meespelen.	De kinderen weten wat ik van ze verwacht, als ze niet aan de verwachtingen voldoen herinner ik ze daaraan.
Concreet gedrag	Taakspel door inzet van pictogrammen en het bespreken ervan. Uitleg van de regels / verwachtingen aan het begin van het schooljaar, tijdens individuele en groepsgesprekken	Dat heb ik in het begin van het jaar met ze besproken en ingeoeft en als het moeilijk is, speel ik Taakspel.	Dat bespreken we ten eerste en daarna ben ik heel consequent in het naleven ervan, we hebben die regels niet voor mij, maar om er met z'n allen een zo leuk mogelijk jaar van te kunnen maken.	De regels vooraf duidelijk maken en veel regels zijn voor de kinderen al bekend.

	Leerkracht 1	Leerkracht 2	Leerkracht 3	Leerkracht 4
Stimuleren gewenst gedrag	De leerlingen die dat gedrag vertonen geef ik complimenten en ik vertel dat ik het fijn vind dat ze zo goed mee doen.	Steeds het goede van een ander kind hardop te benoemen, zodat het kind ziet dat een leeftijdsgenootje het wel goed doet.	Belonen en benoemen van goed gedrag verbaal en non verbaal Kinderen zelf hun gedrag laten benoemen(taakspel)	Positief benaderen, complimentjes geven, leiderstaak geven bij bijv. taakspel.
Ongewenst gedrag	Wakker schudden, non-verbale waarschuwing, directe waarschuwing.	Negeren, en als het vaker voorkomt een gesprek aangaan, positief gedrag van een ander benoemen.	Goed gedrag belonen en benoemen verbaal en non verbaalgesprek gaan met het kind. Indien nodig in gesprek gaan met de ouders. Gedrag evalueren. Evt. een apart beloningssysteem.	Taakspel inzetten, beloningssysteem inzetten, soms negeren, oudergesprek voeren.
	Leerkracht 5	Leerkracht 6	Leerkracht 7	Leerkracht 8
Stimuleren gewenst gedrag	Duidelijke klassenregels, evt. inzetten van Taakspel, complimenteren bij het zien van gewenst gedrag. Boeiende lessen verzorgen met veel afwisseling tussen kennisoverdracht, ruimte voor de kinderen om hun eigen verhaal kwijt te kunnen, inzet digibord, indien mogelijk concreet materiaal.	Ik vertel (vaak) van tevoren hoe de les gaat verlopen en spreek af wat ik van hen verwacht. Maar mocht er onrust ontstaan, dan leg ik de les of het werk stil en vertel ik wat ik verwacht. Ik geef ook complimentjes als ze goed werken.	Gewenst gedrag benoemen, complimenten uitdelen, het goede voorbeeld geven, wijzen op kinderen die het wel goed doen, elkaar laten vertellen wat we in de klas willen, een aantal klassenregels op laten stellen aan het begin van het jaar door de kinderen uit de klas.	Tempo in de les, goede voorbereiding.
Ongewenst gedrag	Eigenlijk alles wat ik noem bij het stimuleren van gewenst gedrag.	Kinderen aanspreken, herinneren aan de afspraken en mocht het niet helpen: apart zetten.	Benoemen, negeren, bestraffen.	Negeren, waarschuwen, beurten geven.

	Leerkracht 1	Leerkracht 2	Leerkracht 3	Leerkracht 4
Inzet Interventies	Taakspel	Leefstijl, godsdienst lessen. Vergelijkingen in de bijbel, sprookjesverhalen.	Taakspel	Taakspel en leefstijl. Evt. beertjesmethode of zelfverzonnen beloningssystemen.
Ervaringen	In groep 7 vond ik Taakspel goed werken. Ze bedachten samen beloningen en wilden daar ook hun best voor doen. Het heeft mij heel erg geholpen met bewust worden van mijn eigen houding t.o.v. de leerlingen. Ik ben meer vanuit een positieve inslag gaan lesgeven.	Het levert altijd bij het overgrote deel van de kinderen gewenst gedrag. Ze gaan elkaar ook op aanspreken.	Werkte goed bij hele moeilijke groepen, speel het wel volgens de regels, vind wel dat de kinderen geconditioneerd worden,	Taakspel werkt over het algemeen goed. Overige beloningssystemen zijn per kind verschillend: bij de één werkt het super, bij de ander maar tijdelijk of helemaal niet. Het schept duidelijkheid en rust voor de groep en jezelf.
	Leerkracht 5	Leerkracht 6	Leerkracht 7	Leerkracht 8
Inzet Interventies	Ja, Taakspel en Leefstijl. Ook komen tijdens catecheselessen soms dit soort onderwerpen aan bod.	Indien nodig, speel ik taakspel. Vorig jaar heb ik met veel plezier gebruik gemaakt van interventies uit Teach, vooral VLORK was een succes.	Ik gebruik naast Taakspel ook Leefstijl voor het gedrag. Op mijn vorige school gebruikte ik ook de methode WinWin.	Nee
Ervaringen	Positief. Taakspel werkt goed, kan al snel effect hebben en geeft direct een terugkoppeling waar kinderen mee verder kunnen. Op de langere termijn heeft dit hopelijk het gewenste effect dat gewenst gedrag 'vanzelfsprekend' wordt. Leefstijl bevat goede lessen, maar ook lessen waarin de boodschap teveel verstopt zit.	Ik ben zelf niet zo dol op het taakspel (nog meer dingen om op te letten), maar ik erken dat het goed kan werken in bepaalde groepen/omstandigheden. Interventies uit Teach spreken me meer aan (geen administratie).	Heel positief, op mijn klassen heeft deze methode altijd positieve invloed gehad, zeker ook omdat ik ze deelgenoot maak van de verantwoordelijkheid voor een gezellige klas.	Zolang het zonder kan doe ik het liever niet. Als ik de groep heb zoals ik het wil, zorgt de methode bij mij voor extra onrust.

In mijn theoretisch kader komt duidelijk naar voren dat kinderen moeten weten wat gewenst gedrag is om zich gewenst te kunnen gedragen. Het is duidelijk dat er regels nodig zijn om dat duidelijk te maken.

Ik heb in mijn vragenlijst dus gevraagd naar het omgaan met **regels en verwachtingen**: Vijf van de acht leerkrachten geven aan dat ze de regels positief formuleren of dat ze nadrukkelijk aangeven wat ze wel van de kinderen verwachten. Eén leerkracht geeft aan dat het belangrijk is dat de regels kort en eenvoudig van taal zijn. Andere leerkrachten benoemen wat ze van de kinderen verwachten, één van hen geeft aan dit eventueel aan een bepaald tijdsbestek te koppelen.

Wat betreft het betrekken van de kinderen bij het opstellen van de regels wordt er door verschillende leerkrachten een onderscheid gemaakt tussen klassen- en omgangsregels, maar dit onderscheid is niet eenduidig. Vijf leerkrachten geven aan dat ze aan het begin van het schooljaar samen met de kinderen regels opstellen gericht zijn op de omgang met elkaar en het creëren van een prettige werksfeer. Eén leerkracht geeft aan dat de omgangsregels door de klas gemaakt worden en de klassenregels door de leerkracht. De twee andere leerkrachten geven aan de kinderen soms of nauwelijks bij het opstellen van regels te betrekken. Wat betreft het bespreken en checken van de regels geven de leerkrachten aan dat dit vooral aan het begin van het schooljaar gebeurt, daarna gebeurt het met name naar aanleiding van een incident of wanneer blijkt dat kinderen de regel niet meer lijken te kennen. Eén leerkracht geeft aan dat ze het vaker zou kunnen doen om bijvoorbeeld onrust te voorkomen. Het concrete gedrag dat bij een regel hoort wordt door alle leerkrachten met de kinderen besproken en indien nodig herhaald. Een leerkracht geeft aan de regels in te oefenen aan het begin van het schooljaar.

Vervolgens heb ik gevraagd naar het **stimuleren van gewenst gedrag** en het omgaan met ongewenst gedrag:

Zeven van de acht leerkrachten geven aan dat ze complimenten geven om gewenst gedrag te stimuleren, het benoemen van goed gedrag als voorbeeldfunctie naar andere kinderen is daar een belangrijk onderdeel van. Door drie leerkrachten worden ook punten als het verzorgen van boeiende lessen, inzet van het digibord en concreet materiaal en een afwisseling van kennisoverdracht en ruimte voor eigen inbreng van de kinderen genoemd. Deze reacties/interventies ook ingezet in om ongewenst gedrag te verminderen. Daarnaast worden reacties genoemd als negeren, waarschuwen/aanspreken, beurten geven, straffen, het inzetten van een beloningssysteem, of het in gesprek gaan met een kind en/of ouders.

Ook heb ik gevraagd naar **interventies** om gewenst gedrag te stimuleren:

Zes van de acht leerkrachten maken gebruik van Het Taakspel om gewenst gedrag te stimuleren. Leefstijl wordt door vijf leerkrachten gebruikt (soms naast het Taakspel), twee leerkrachten noemen ook godsdienstlessen en één leerkracht maakt regelmatig gebruik van interventies uit 'Teach like a champion'. Eén leerkracht geeft aan geen gebruik te maken van een methode of bepaalde interventies.

Zeven van de acht leerkrachten geven aan positieve ervaringen te hebben met de inzet van het Taakspel (kinderen willen hun best doen voor de beloning die ze zelf hebben gekozen,

gaan elkaar aanspreken op hun gedrag) al worden er ook wel kanttekeningen gemaakt (het vraagt veel administratie en kinderen worden geconditioneerd).

Zeven van de acht leerkrachten bevelen het gebruik van het Taakspel aan (het is positief, het schept rust en duidelijkheid voor je groep en jezelf, het maakt je bewust van je eigen houding t.o.v. leerlingen, het is heel concreet en kan snel effect hebben), waarbij één leerkracht de kanttekening maakt het alleen te gebruiken als de groep het nodig heeft, het moet een middel en geen doel zijn. Eén leerkracht beveelt 'Teach like a champion' aan, deze interventie ligt haar beter en is inspirerend. Van de Leestijl lessen geeft één leerkracht dat dit vaak wel leuke, maar ook intensieve lessen zijn, waarin de boodschap vaak erg verstopt zit. WinWin wordt door één leerkracht aanbevolen voor het werken met individuele kinderen.

4.4.2 Beantwoording van de deelvraag 4

Uit de vragenlijsten komt duidelijk naar voren dat het ten aanzien van het formuleren van regels en verwachtingen belangrijk is om dit vanuit een positieve insteek te doen, zodat voor de kinderen duidelijk is wat ze wel moeten doen. Ook is het belangrijk om kinderen bij het maken van de regels en afspraken te betrekken. Het checken van regels gebeurt vooral aan het begin van het schooljaar en later eventueel als regels dreigen te verwateren of naar aanleiding van een incident. Concreet gedrag wordt op die momenten ook benoemt, er is één collega die de regels ook daadwerkelijk inoefent.

Gewenst gedrag wordt gestimuleerd door middel van het geven van complimenten en het benoemen van goed gedrag. Daarnaast kan het geven van boeiende lessen, het gebruik van verschillende leermiddelen en voldoende afwisseling in de les gewenst gedrag stimuleren. Bovenstaande punten kunnen ook worden ingezet bij het omgaan met ongewenst gedrag. Om ongewenst gedrag te verminderen kan verder gebruik gemaakt worden van negeren, waarschuwen/aanspreken, beurten geven, straffen, het inzetten van een beloningssysteem, of het in gesprek gaan met een kind en/of ouders.

Het Taakspel is de meest genoemde interventie om gewenst gedrag te stimuleren. Zes van de acht collega's gebruiken het taakspel regelmatig zelf en bevelen het gebruik hiervan ook aan, omdat het niet alleen een duidelijk effect kan hebben op de groep maar ook een positieve gedragsverandering bij de leerkracht teweeg kan brengen. Naast het Taakspel worden goede ervaringen genoemd met 'Leefstijl' (niet aanbevolen), 'Teach like a champion' en WinWin (beiden door één leerkracht aanbevolen).

4.5 Deelvraag 5

In hoeverre is het ongewenste gedrag wat betreft luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie afgenomen?

4.5.1 Resultaten

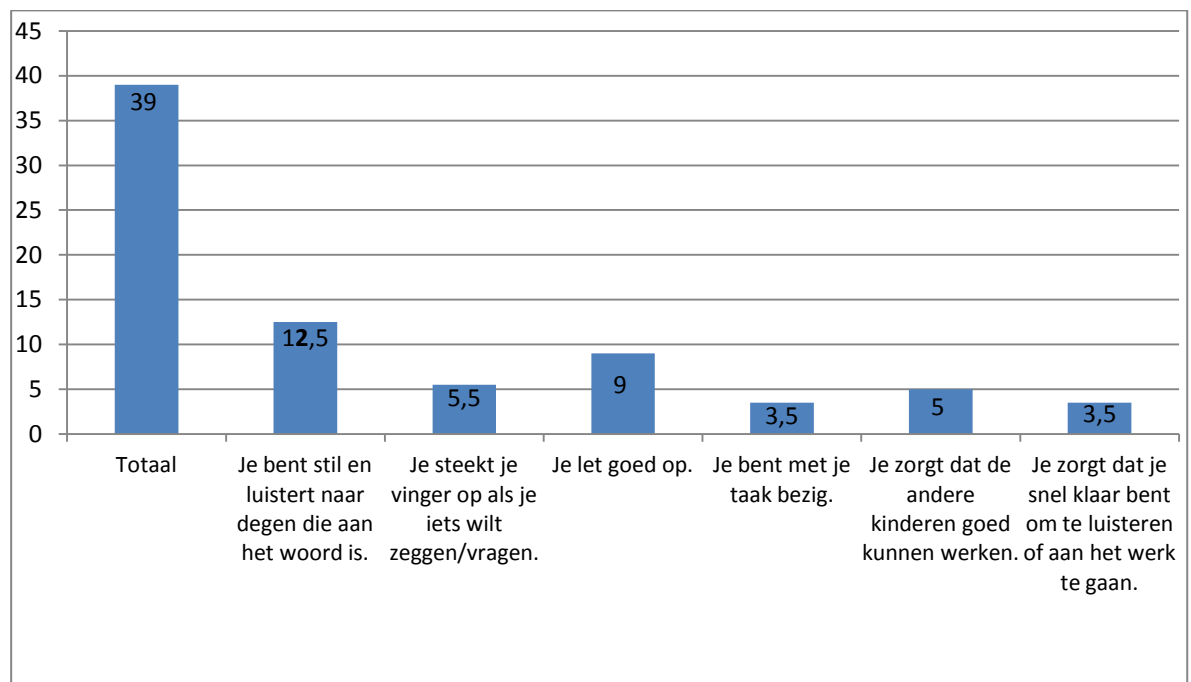
De eindmeting is uitgevoerd tijdens en aan het eind van de interventie. We hebben zes keer het Taakspel gespeeld en bij de derde en de zesde keer heb ik een meting gedaan. Zie tabel 4.10.

Tabel 4.10 Eindmeting aantal keren regelovertrekend gedrag per 20 minuten.

	Les 4 juli	Les 11 juli	Gemiddeld eindmeting
Aantal keren regelovertrekend gedrag → Regel ↓			
Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.	12	13	12,5
Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen.	4	7	5,5
Je let goed op.	6	12	9
Je bent met je taak bezig.	2	5	3,5
Je zorgt dat andere kinderen goed kunnen werken.	2	8	5
Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.	2	5	3,5
Totaal	28	50	39

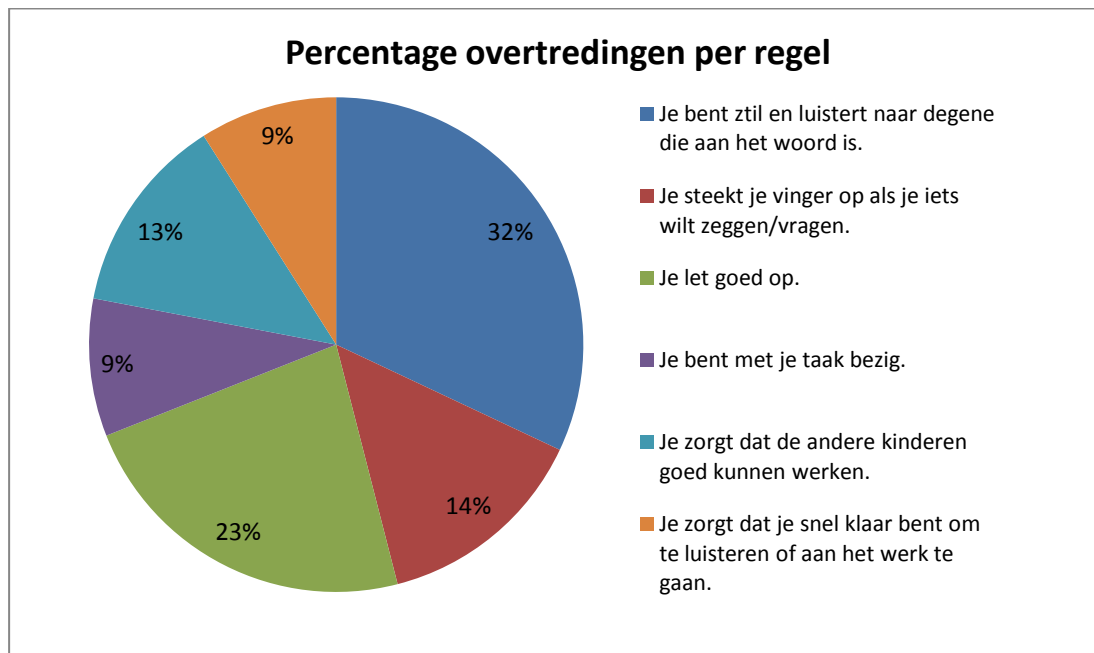
Weergegeven in een staafdiagram ziet dat er als volgt uit:

Figuur 4.14 Eindmeting regelovertrekend gedrag.

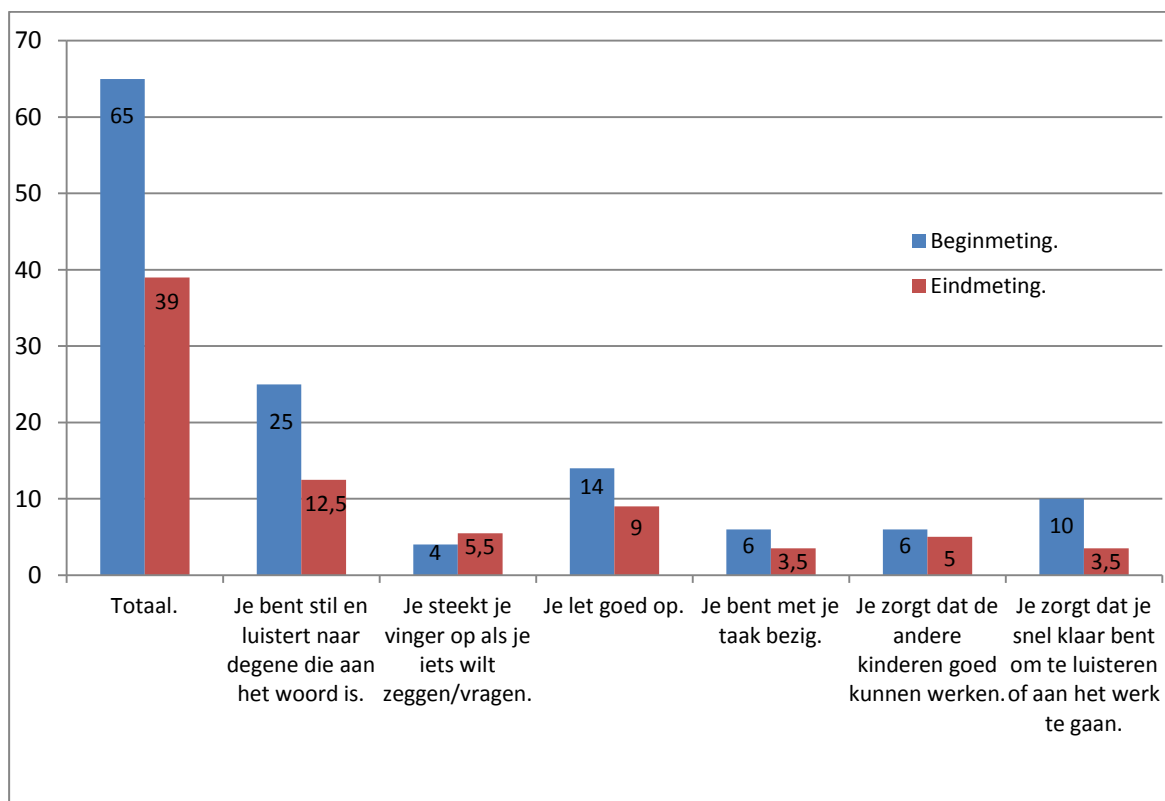
Vervolgens heb ik ook hier weer het percentage regelovertradingen per regel weergegeven. Zie figuur 4.15.

Figuur 4.15 Overtradingen per regel in percentages.

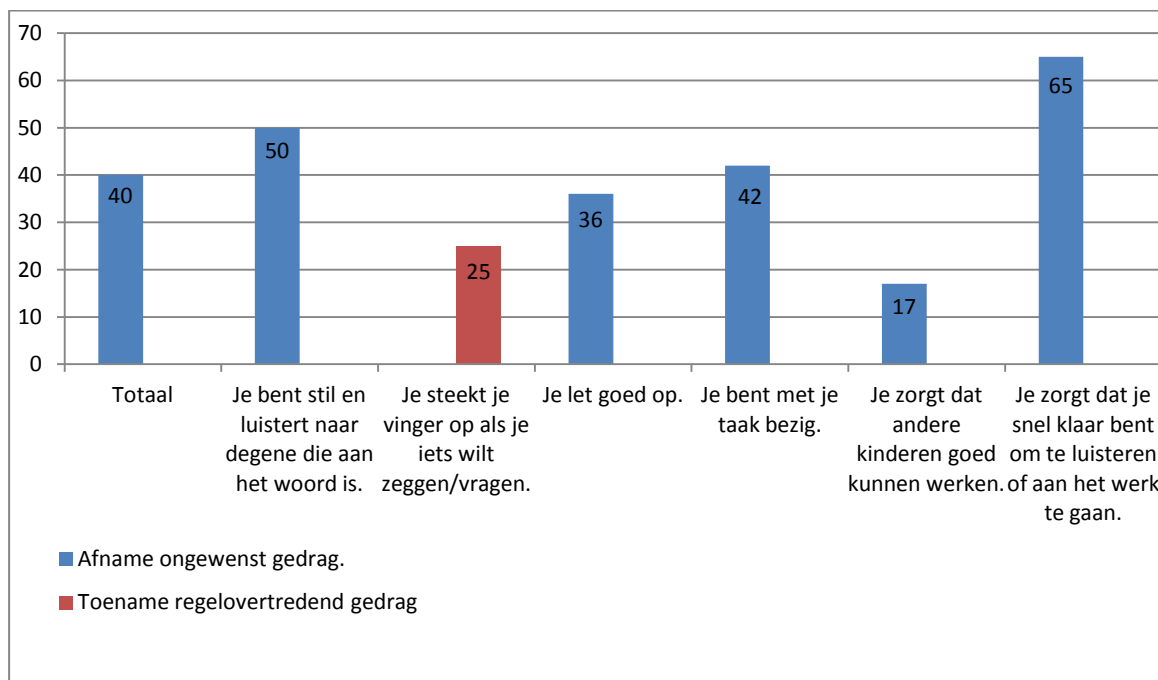
Om de begin- en eindmeting met elkaar te vergelijken heb ik de gegevens naast elkaar weergegeven in onderstaande grafiek

Figuur 4.16 Begin- en eindmeting regelovertradingend gedrag.

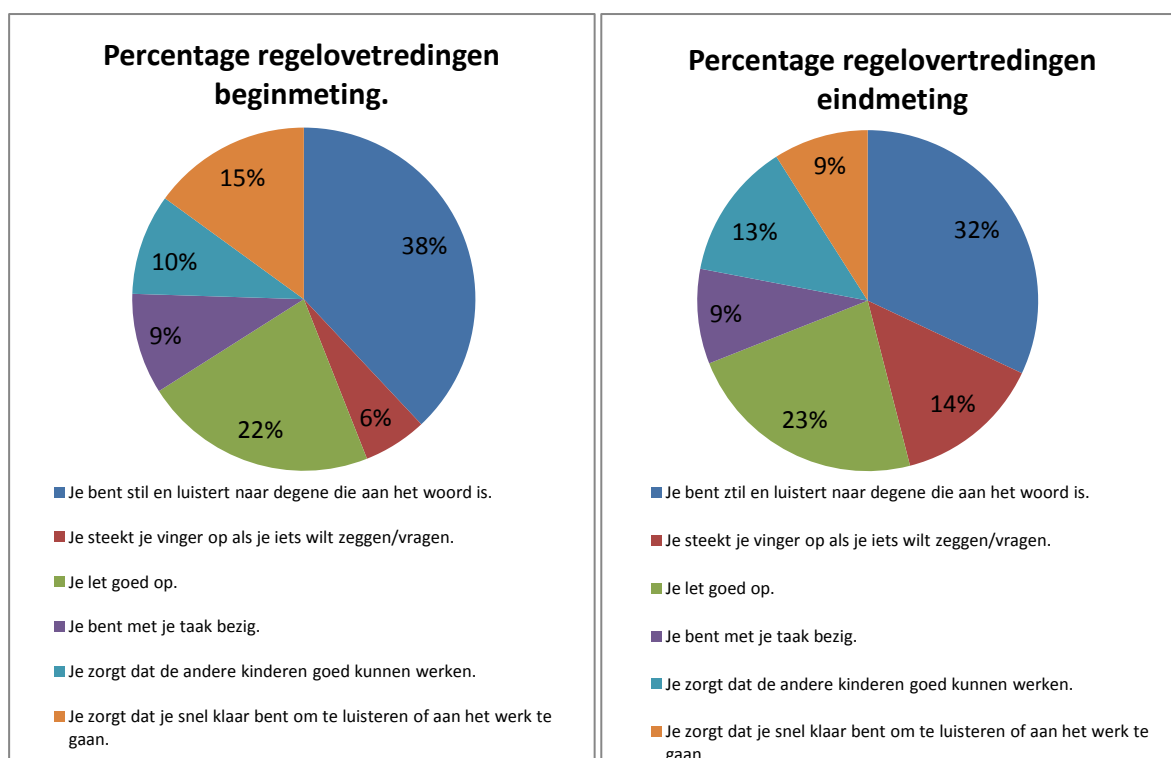
Bij alle regels is een afname van het regelovertrekend gedrag te zien, met uitzondering van de regel 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen. In percentages weergegeven ziet dit er als volgt uit.

Figuur 4.17 Weergave afname ongewenst gedrag per regel in percentages.

Ten slotte is het ook nog interessant om de percentages regelovertrekend gedrag met elkaar te vergelijken. Dit doe in onderstaande cirkeldiagrammen.

Figuur 4.18 Percentage regelovertrekningen begin- en eindmeting.

Zowel bij de begin- als bij de eindmeting wordt de regel 'je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is' het meest overtreden.

In de eindmeting worden de regels 'Je bent met je taak bezig' en 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' het minst overtreden, terwijl dit bij de beginmeting de regel 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen' was.

4.5.2 Beantwoording deelvraag 5

Na de inzet van de interventie laten de leerlingen van groep 7A in een les wereldoriëntatie per 20 minuten gemiddeld 39 regelovertreden zien. Dit is een gemiddelde afname van 40%. Het ongewenste gedrag is dus na de interventie met 40% afgenomen.

De regel 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is' wordt het meest overtreden, gemiddeld 12,5 keer, dit is een percentage van 32%. Bij deze regel is het ongewenste gedrag met 50% afgenomen. De regels 'Je bent met je taak bezig' en 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' worden het minst overtreden, beiden gemiddeld 3,5 keer, dit is een percentage van 9%. Bij de regel 'Je bent met je taak bezig' is het ongewenste gedrag met 42% afgenomen. Bij de regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' is het ongewenste gedrag afgenomen met 65%. De regel 'Je let goed op' is gemiddeld in totaal 9 keer overtreden, dit is een percentage van 23%. Bij deze regel is een afname van ongewenst gedrag te zien van 36%. De regel 'Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken' is gemiddeld 5 keer overtreden, dit is een percentage van 13%. Het ongewenste gedrag is bij deze regel afgenomen met 17%.

De regel 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen' is gemiddeld 10 keer overtreden, dit is een percentage van 14%. Dit is de enige regel waarbij het ongewenste gedrag niet is afgenomen, maar juist is toegenomen, met 25%. Dit is mijns inziens wel te verklaren. Omdat bij het Taakspel maar aan drie regels tegelijkertijd gewerkt kan worden hebben we deze regel daar niet in meegenomen. Deze keuze was gebaseerd op het feit dat deze regel bij de beginmeting het minst overtreden werd én omdat dit een regel was die door de kinderen niet 'als belangrijk om aan te werken' werd ervaren.

5. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk zal ik aan de hand van de antwoorden op de deelvragen en het theoretisch kader mijn onderzoeksvraag beantwoorden.

Mijn onderzoeksvraag is:

Op welke manier kan ik als leerkracht de regels en verwachtingen met betrekking tot het luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie stimuleren, zodat de leerlingen minder ongewenst gedrag laten zien?

5.1 Conclusie

Uit mijn onderzoek komt naar voren dat de kinderen in mijn klas veel ongewenst of regelovertredend gedrag laten zien tijdens de lessen wereldoriëntatie. De zes regels die gelden tijdens deze lessen worden gemiddeld per 20 minuten 65 keer overtreden. De regel 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is' wordt bij de beginmeting het meest overtreden (25 keer), dit is in 38% van de gevallen. Voor de regel 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen' is dit een percentage van 6% (totaal 4 keer), deze regel wordt het minst vaak overtreden. Voor de regel 'Je let goed op' is dit een percentage van 22% (in totaal 14 keer). De regel 'je bent met je taak bezig' wordt in 9% van de gevallen (6 keer) overtreden. Voor de regel 'Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken' is dit een percentage van 10% (6 keer). Bij de regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' is het percentage overtredingen 15% (10 keer).

Om zicht te krijgen op òf en hoe goed de kinderen de regels kennen heb ik de kinderen bij mijn onderzoek betrokken. Golly en Sprague (2009) geven aan dat goede leerkrachten er van uitgaan dat leerlingen niet vanzelfsprekend weten wat er van hen wordt verwacht. Lemov (2012) beschrijft dat leerkrachten vaak niet de moeite nemen om hun leerlingen stap voor stap succesvol leergedrag aan te leren. Vaak gaan ze er ook vanuit dat leerlingen er zelf al achter zijn gekomen of ze twijfelen aan het nut van het aanleren van deze vaardigheden. Volgens Golly en Sprague (2009) moeten de gedragsverwachtingen regelmatig getoetst worden en indien nodig opnieuw worden geoefend en geleerd. Ik heb dus aan de kinderen gevraagd welke regels er volgens hen gelden bij de lessen Wereldoriëntatie en daaruit kwam naar voren dat de kinderen slechts één regel actief goed kennen, namelijk de regel 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is', of een afleiding daarvan. De regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan' wordt door geen van de kinderen genoemd. De andere 4 regels zijn slechts gedeeltelijk actief bekend. Op het moment dat de regels al zijn aangegeven, geeft een groot aantal kinderen aan de regel te kennen. Op het moment dat ze concreet aan moeten geven hoe ze zich bij een bepaalde regel moeten gedragen is het percentage kinderen dat het juiste gedrag beschrijft bij elke regel lager. Op basis van deze gegevens heb ik de conclusie getrokken dat de regels nog eens besproken en ingeoefend worden moeten worden, want zo beschrijft Lemov 'Als ze niet doen wat je vraagt, heb je hun dat waarschijnlijk niet geleerd' (2012, p. 144). Als kinderen zich aan de regels en verwachtingen houden vertonen ze gewenst gedrag. Volgens Lemov (2012) is het belangrijk om dit gedrag aan te moedigen met consequenties of beloningen.

Alkema (2009) geeft aan dat belonen een krachtig en positief middel is. Belonen is in dit geval een vorm van bemoediging waardoor een kind beseft dat het goed genoeg is zonder volmaakt te hoeven zijn. Het zelfvertrouwen van een kind neemt daarmee toe. Golly en Sprague (2009) onderschrijven dit door aan te geven dat beloningen een sterke bekrachtiging vormen voor het veranderen van gedrag. Zij spreken van verschillende soorten beloningen; verbale- en non-verbale uitingen, voorrechten, tastbare beloningen of elementen en een beloningssysteem. Ook hier heb ik de kinderen bij mijn onderzoek betrokken door hen te vragen welke ideeën zij hebben voor het belonen van gewenst gedrag. Op het moment dat ze moeten kiezen uit soorten beloningen maar nog geen voorkeur uit hoeven te spreken, wordt het iets leuks doen of ergens mee helpen het meest vaak (88%) als prettig ervaren. Het krijgen van een compliment, een opgestoken duim of een glimlach wordt het minst vaak als prettig ervaren. De kinderen geven aan dat iets leuks doen of ergens mee helpen hen het best helpt om zich aan regels en afspraken te houden (42%), gevolgd door sparen voor een beloning (in 26% van de gevallen). 5% van de kinderen geeft aan geen beloning nodig te hebben.

Daarnaast heb ik mijn bovenbouwcollega's gevraagd hoe zij omgaan met het formuleren van regels en verwachtingen en het stimuleren van gewenst gedrag.

Alle informatie die zij gegeven hebben sluit voor het overgrote deel aan bij wat ik hier in het theoretisch kader over beschreven heb. Golly en Sprague (2009) geven bijvoorbeeld aan dat het belangrijk is dat gedragsverwachtingen positief geformuleerd worden en dat voorbeelden kort en duidelijk zijn moeten zijn. Ook moeten gedragsverwachtingen regelmatig getoetst en indien nodig opnieuw ingeoeft en geleerd worden. Samengevat geven mijn collega's aan dat het om gewenst gedrag te stimuleren belangrijk is om positief gedrag te benoemen en te belonen, duidelijke regels te stellen (en te herhalen) en consequent te zijn in de uitvoering en naleving daarvan.

Het Taakspel is door mijn collega's de meest genoemde interventie om gewenst gedrag te stimuleren. Zes van de acht collega's gebruiken het taakspel regelmatig zelf en bevelen het gebruik hiervan ook aan, omdat het niet alleen een duidelijk effect kan hebben op de groep maar ook een positieve gedragsverandering bij de leerkracht teweeg kan brengen, omdat er veel meer aandacht ontstaat voor gewenst gedrag.

Nadat ik onderzocht heb in hoeverre de kinderen de regels en gedragverwachtingen bij de lessen wereldoriëntatie kennen en welke ideeën zij hebben voor het belonen van gewenst gedrag heb ik op basis van de ervaringen van mijn collega's het Taakspel ingezet bij de lessen wereldoriëntatie.

Samen met de kinderen heb ik de regels nog eens besproken, concreet gedrag geoefend, taakspelgroepjes samengesteld, taakspelleiders gekozen, weekbeloningen gekozen en het Taakspel zes keer gespeeld. Vervolgens heb ik de eindmeting van mijn onderzoek gedaan.

Na de inzet van de interventie laten de leerlingen van groep 7A in een les wereldoriëntatie per 20 minuten gemiddeld 39 regelovertredingen zien. Dit is een gemiddelde afname van 40%. Het ongewenste gedrag wat betreft luisteren en werken is dus na interventie in totaal met 40% afgenomen.

Bij vijf van de zes regels is het ongewenste gedrag afgenomen. Bij de regel 'Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is' met 50%. Bij de regel 'Je let goed op' met 36%. Bij de regel 'Je bent met je taak bezig' met 42%. Bij de regel 'Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken' met 17%. En bij de regel 'Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of om aan het werk te gaan' met 65%. Bij de regel 'Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen' is het regeloovertredende gedrag juist toegenomen, namelijk met 25%.

Om als leerkracht de regels en verwachtingen met betrekking tot het luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie te stimuleren is het belangrijk dat ik duidelijke regels en verwachtingen hanteer, opgesteld in samenspraak met de kinderen en dat ik consequent omga met de naleving daarvan. Bovendien is het belangrijk om regelmatig te checken of de regels en verwachtingen nog bekend zijn en ze indien nodig opnieuw te leren en in te oefenen. Om gewenst gedrag te stimuleren is het belangrijk om goed gedrag te benoemen en te belonen en kan ik verschillende interventies inzetten. Bovengenoemde punten in combinatie met de inzet van het Taakspel hebben geleid tot een afname van ongewenst gedrag wat betreft luisteren en werken van 40%.

5.2 Discussie

Uiteindelijk heb ik met plezier aan dit onderzoek gewerkt, maar het heeft me veel moeite gekost om zover te komen. Het schrijven van mijn theoretisch kader verliep redelijk soepel, maar daarna had ik heel lang geen inspiratie en energie om verder te werken, ik wist gewoon niet hoe ik moest beginnen. Ruim nadat ik mijn LIO had afgerond, met mijn 'eigen' (dezelfde) klas 4 dagen in de week en de zomervakantie als deadline lukte het weer om de inspiratie te vinden.

Het theoretisch kader bleek een goede basis voor mijn verdere onderzoek. Ik heb hier gebruik van gemaakt bij het opstellen van de vragenlijsten, het beantwoorden van de deelvragen en bij het spelen van het Taakspel.

Ik vond het lastig om een goede vergelijkbare weergave van de verschillende metingen te maken. Omdat ik hele lessen opgenomen heb, die niet allemaal even lang duurden, heb ik er voor gekozen om het aantal keren regelovertredend gedrag weer te geven per vaste tijdseenheid, 20 minuten, zodat ik goede vergelijkingen kon maken. Het analyseren van de opnamen heeft heel veel tijd gekost, ik heb geprobeerd zo objectief en dus zo neutraal mogelijk waar te nemen. Ik ben me er van bewust dat ik zelf een rol speel in de uitkomsten van het onderzoek en dat het gedrag dat de kinderen binnen de groep vertonen, deels door mij kan worden veroorzaakt (Kallenberg, Koster, Onstenk, & Scheepsma, 2007).

Bij het beantwoorden van deelvraag 2, bleek dat vraag 4 van vragenlijst 2 eigenlijk geen relevante informatie gaf, de gegevens hiervan heb ik dan ook niet in mijn onderzoek verwerkt. Verder vond ik het heel goed om te merken dat de kinderen zo serieus met het onderzoek bezig waren, ik vond het verrassend dat ze niet alleen heel kritisch naar de anderen, maar ook naar zichzelf konden kijken. Ondanks het feit dat dit niet echt relevant was voor het beantwoorden van de deelvraag, vind ik dit wel waardevolle informatie.

Voor het beantwoorden van deelvraag 4 aan de hand van de vragenlijsten voor collega's heb ik inhoudelijk eigenlijk niets gehad aan de vragen over gewenst en ongewenst gedrag. Ik denk dat ze als inleiding voor de vragenlijst wel relevant waren, als opstap voor de volgende vragen. Verder bleken de tips en adviezen die gegeven werden veel overlap te vertonen met de informatie die collega's gaven over het omgaan met regels en het stimuleren van gewenst gedrag. Deze nog eens apart benoemen bij de resultaten leek mij daarom niet relevant.

Ik heb lang getwijfeld over de vorm van deze enquête, uiteindelijk heb ik er voor gekozen op een vragenlijst af te nemen en geen interviews te houden. Het voordeel hiervan is de gemakkelijke uitvoerbaarheid en de vergelijkbaarheid van de antwoorden (Kallenberg, Koster, Onstenk, & Scheepsmas, 2007). Een nadeel is echter dat er geen moeilijke en diepgaande vragen kunnen worden gesteld en dat er geen kans is op doorvragen bij onduidelijkheid.

Bij het spelen van het Taakspel bleek het aantal regelovertradingen gekoppeld aan het wegnemen van de kaarten minder groot te zijn dan naar aanleiding van de analyse van de videobeelden. Dit had ik niet verwacht, maar is wel te verklaren. Als leerkracht kun je niet alles zien en soms is regelovertrekend gedrag niet storend, waardoor ik kennelijk minder consequent was in de uitvoering. Vooral bij het meekijken met de filmpjes op het digibord heb ik regelmatig regelovertradingen gemist. Tijdens de tweede meting van de eindmeting had ik bij één groepje alle kaarten al weggehaald, waarna het regelovertrekende gedrag gewoon doorging. In het Taakspel worden die overtradingen niet meer meegeteld, bij de observatie van de video was dat wel het geval.

Toch ben ik heel tevreden met het resultaat, zeker omdat we het Taakspel maar zes keer gespeeld hebben, ik verwacht dat het effect op langere termijn nog veel groter zal zijn, zowel op het gedrag van de kinderen als op dat van mij. Dit is gebaseerd op onderzoek naar het Taakspel van Griffioen (2008). Zij geeft aan dat de leerkracht steeds meer positieve controle uitoefent door gewenst gedrag van leerlingen te belonen met complimenten en aan ongewenst gedrag minder aandacht te schenken. Dat vind ik veelbelovend!

Dit onderzoek heeft voor mij als leerkracht nog weer eens bevestigd hoe belangrijk het is om kinderen positief te benaderen en gewenst gedrag te benoemen en te belonen. Ook heb ik gemerkt dat kinderen het heel prettig vinden om betrokken te zijn bij het opstellen en het bespreken van de regels en dat ze kritisch kunnen kijken naar het gedrag van anderen maar ook naar dat van zichzelf. Daarnaast ben ik overtuigd dat het echt van het belang is regels vaak te herhalen en indien nodig (opnieuw) in te oefenen. Door de observaties heb ik niet alleen andere ogen naar de kinderen gekeken, maar ook naar mezelf en dat laatste vond ik soms best confronterend. Ik heb me voorgenomen om me nog meer te richten op goed gedrag, dit nog vaker te benoemen en te belonen om zo gewenst gedrag nog meer te stimuleren. Het werken met het Taakspel was een prettige ervaring, al vraagt het wel veel voorbereiding en administratie. Ik zal het Taakspel zeker vaker gaan gebruiken.

Wat tijdens het onderzoek ook duidelijk naar voren kwam is dat een aantal kinderen behoorlijk volhardend kan zijn in het overtreden van de regels, zij hebben zo een behoorlijk bepalende rol in het verloop van het Taakspel en het verdienen van de dag- en weekbeloningen en dat doet niet altijd recht aan de inzet van de andere kinderen. Met vervolgonderzoek zou ik me daarom willen richten op het verbeteren van de manier waarop individuele leerlingen geholpen kunnen worden. Golly en Sprague (2009) geven hier veel handvatten voor.

6. Bijlagen

6.1 *Format 1*

Format 1

Onderwerp & aanleiding,
probleemstelling, onderzoeksvraag
en deelvragen.

Naam: Cobi van de Graaf

Studentnummer: s1035695

Naam begeleider afstudeerproject: Marjon Bruggink

Datum en versie: Versie 5, maart 2013

1. Aanleiding

Toelichting: Je geeft –heel concreet- aan waar het onderzoek over zal gaan en waarom je dit wilt onderzoeken. Gebruik hierbij paragraaf 2.1 uit de studiewijzer en de aandachtspunten uit de kijkwijzer format 1.

Ik loop stage in groep 7A van basisschool 'De Pionier' in Rotterdam. In mijn klas zitten 18 kinderen, 12 meiden en 6 jongens. Ik loop stage op woensdag en donderdag. 's Middags zijn de kinderen altijd een stuk drukker dan in de ochtend, ik merk dit goed tijdens mijn lessen op donderdagmiddag, met name tijdens de les wereldoriëntatie, omdat dit een redelijk vrije les is, waarbinnen veel verschillende werkvormen gebruikt worden. Tijdens deze les laten de luister- en werkhouding van de kinderen vaak te wensen over. In de praktijk betekent dit, dat ik vaak meerdere keren moet zeggen dat iedereen moet luisteren en dat ik lang moet wachten voordat het stil is. Er zijn een paar meiden die tijdens de instructie/uitleg en het werken nog regelmatig door mij heen praten, (non)verbaal contact met elkaar zoeken en stiekeme onderonsjes hebben. Ook wordt het tijdens het werken aan opdrachten regelmatig over andere dingen gekletst dan over het onderwerp waarover ze werken. Ik moet nu regelmatig mijn instructie/uitleg of het werken stoppen om te waarschuwen en te corrigeren. Andere kinderen storen zich daaraan of zien het als aansporing om zich ook niet aan de afspraken te houden. Dit is niet goed voor de sfeer in de klas.

Aan het begin van het schooljaar hebben we met elkaar afgesproken welke regels er moeten zijn om te zorgen voor een goede sfeer in de groep en om goed te kunnen werken. Ik bespreek deze regels en afspraken regelmatig met de kinderen, geef aan het begin van een les aan wat ik van dit betreft van hen verwacht. Ik geef aan wanneer het goed gaat, maar vaker wanneer het niet goed gaat en wat consequenties zijn als kinderen zich niet aan de afspraken houden. Maar dit heeft tot nu toe niet het gewenste resultaat, de kinderen laten nog veel ongewenst gedrag zien waar ik veel aandacht aan besteed. Ik zou graag meer de nadruk leggen op dat wat wel goed gaat, de kinderen vanuit een positieve insteek stimuleren om gewenst gedrag te laten zien. Ik van mening ben dat kinderen hier meer van leren en dat dit bijdraagt aan een positief klassenklimaat.

2. Probleemstelling

Toelichting: Werk hier de probleemstelling uit, voortkomend uit de aanleiding. Gebruik hierbij paragraaf 2.2 uit de studiewijzer en de aandachtspunten uit de kijkwijzer format 1.

2a. Onderwerp

Ik onderzoek de regels en verwachtingen die er zijn met betrekking tot het luisteren en werken bij de lessen wereldoriëntatie aan de leerlingen van groep 7a.

2b. Vraag

Omdat ik wil weten in hoeverre leerlingen deze regels en verwachtingen al kennen en hun gedrag hierop afstemmen.

2c. Doel

Teneinde inzicht te krijgen in de mogelijkheden om de leerlingen te stimuleren tot het laten zien van gewenst gedrag.

2d. Gevolg

Zodat leerlingen zich houden aan de afspraken en regels die gelden en meer gewenst gedrag laten zien.

2e. De probleemstelling in z'n geheel

Ik onderzoek de regels en verwachtingen die er zijn met betrekking tot het luisteren en werken bij de lessen wereldoriëntatie aan de leerlingen van groep 7a. Omdat ik wil weten in hoeverre leerlingen deze regels en verwachtingen al kennen en hun gedrag hierop afstemmen. Teneinde inzicht te krijgen in de mogelijkheden om de leerlingen te stimuleren tot het laten zien van gewenst gedrag. Zodat de leerlingen zich houden aan de regels en afspraken die gelden en meer gewenst gedrag laten zien.

3. Verheldering

Toelichting: Geef aan wat je al weet over dit onderwerp vanuit de literatuur, colleges, beroepsproducten, minoren en/of vanuit eigen (stage)ervaringen. Activeer jouw voorkennis.

Ik weet vanuit literatuur en werk- en stage-ervaring dat je kinderen het best kunt stimuleren tot positief gedrag door gewenst gedrag te belonen en ongewenst gedrag zoveel mogelijk te negeren en indien nodig te bestraffen.
Ik weet ook dat het belangrijk is om kinderen mede verantwoordelijk te maken voor de regels en afspraken die er in een klas gelden.
Ik weet dat er veel onderzoek is gedaan naar het stimuleren van positief gedrag.

4. Onderzoeksvraag en deelvragen

Toelichting: Je formuleert een onderzoeksvraag (de "hoofdvraag"). Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden formuleer je daarnaast deelvragen. Je formuleert **geen** deelvragen die je met literatuur moet beantwoorden (vb. Wat is ADHD?). Gebruik paragraaf 1.4 uit de studiewijzer en de kijkwijzer format 1.

Onderzoeksvraag

Op welke manier kan ik als leerkracht de regels en verwachtingen met betrekking tot het luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie stimuleren, zodat de leerlingen meer gewenst gedrag laten zien?

Deelvragen

1. In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien tijdens de lessen wereldoriëntatie ?
2. Welke regels en verwachtingen met betrekking tot gedrag zijn er tijdens de lessen wereldoriëntatie ?
3. Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?
4. Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?
5. In hoeverre is het gewenste gedrag tijdens de lessen wereldoriëntatie toegenomen?

5. Literatuur

Toelichting: Hier beschrijf je de theoretische aspecten die je uit wilt werken en de bronnen die je hierbij wilt gebruiken. Gebruik paragraaf 2.5 uit de studiewijzer en kijkwijzer format 1.

Let op: Geef een correcte bronvermelding (zie: checklist teksten)

- In **literatuur over PBS** verwacht ik informatie te vinden die relevant is voor mijn onderzoek. Ik verwacht dat ik hiermee de vraag 'Hoe kan ik gewenst gedrag stimuleren en aanleren' kan beantwoorden. Ik verwacht dat dit ook informatie oplevert over het te observeren gedrag bij de begin- en eindmeting. Ik wil het boek '**Positive Behavior Support**' (Golly & Sprague, 2009) gaan gebruiken.

PBS is een programma om kinderen actief gewenst gedrag aan te leren en dit positief te bekrachtigen. Hiermee wordt een veilig en positief schoolklimaat gecreëerd. Op de site van de uitgever staan verschillende downloads die ik zou kunnen gebruiken. Pag. 9 t/m 219 -> 10 pag. per uur is 21 uur.

- Over dit onderwerp heb ik het volgende wetenschappelijke artikel gevonden -> Via een link in een artikel dat ik vond op Google scholar, zoekwoorden school-wide positive behavior support. '**School-wide Positive Behavior Support: Investing in Student Success**' (Horner, Sugai, & Vincent, 2005).

Een vrij algemeen artikel dat de schoolbrede aanpak van PBS en de voordelen daarvan beschrijft. De aanpak is gebaseerd op 5 hoofdstrategieën: preventie van probleemgedrag, het aanleren van wenselijk sociaal gedrag en vaardigheden, het bevestigen van gewenst gedrag, het verzamelen en gebruiken van gegevens over gedrag om gedrag te stimuleren, het investeren in degenen die de vaardigheden implementeren. Vervolgens wordt beschreven wat effect is van het gebruik van SW-PBS op de scholen die er aan deelnemen. Samengevat komt het er volgens dit artikel op neer dat scholen die er niet in slagen een positieve sociale cultuur van wetenschappelijke betrokkenheid op te bouwen, niet de wetenschappelijke standaard behalen die verwacht wordt.

Pag. 4 en 5 -> 8 pag. per uur = 0,15 uur.

Dit artikel bevestigt naar mijn idee in ieder geval dat het goed is om gebruik te maken van de literatuur over PBS voor mijn onderzoek. Verder geeft het niet veel aanvullende informatie.

- Omdat wij op school verplicht met Het Taakspel moeten gaan werken, lijkt het me van belang om hier literatuur en onderzoek over te zoeken. Aan de hand van de zoekwoorden Good Behavior Game op Google scholar heb ik verschillende artikelen gevonden. Ik verwacht dat informatie uit deze artikelen mij informatie geeft over wat de effecten zijn van het taakspel en hoe je er mee kunt werken. Maar ook dat het een antwoord geeft op de vraag hoe ik gewenst gedrag kan stimuleren en aan kan leren. '**The Good Behavior Game and the Future of Prevention and Treatment**' (Kellam, et al., 2011).

In dit artikel wordt beschreven hoe the Good Behavior Game is getest in eerste en tweede graadklassen (bij ons groep 3 en 4) in Baltimore en dat er follow-up onderzoek heeft plaatsgevonden toen de onderzochte kinderen tussen de 19 en 21 jaar waren. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat zij significant lagere scores lieten zien op het gebied van alcohol en drugsgebruik, roken, persoonlijkheidsstoornissen, delinquent gedrag, suïcidepogingen en het gebruik van ondersteuningsprogramma's van de scholen.

Ook wordt beschreven dat the Good Behavior Game destijds ontwikkeld is om leerkrachten te helpen klassen te managen zonder steeds op individuele kinderen te

reageren die de orde verstoren. Er wordt beschreven hoe het spel werd gespeeld en dat er een opbouw zit in tijd en beloningen. De first grade is al geschikt voor het gebruik van het taakspel omdat dit de eerste setting is buiten thuis waar kinderen sociale- en gedragsvaardigheden leren die ze nodig hebben om met succes deel te kunnen nemen aan school. Verder wordt er nog beschreven wat effecten van onderzoek in o.a. Nederland zijn. De les die geleerd kan worden is dat een interventie als het taakspel gespeeld op jonge leeftijd de lange termijn uitkomsten positief beïnvloedt. De conclusie die aan het eind van het artikel getrokken wordt is dat dit onderzoek de visie bevestigt dat er een systeem van maatschappelijke dienstverlening moet zijn in de scholen, waarin onderzoek naar gezondheid en onderwijs geïntegreerd wordt en een aanbod gedaan wordt van preventieve middelen en specifieke behandelprogramma's. De basis daarvoor is al gelegd.

Dit artikel bevestigt het nut van het gaan werken met het taakspel. Het onderzoek voegt naar mijn idee verder niet zoveel toe aan mijn onderzoek. Wel kan ik misschien gebruik maken van de informatie over de opbouw van de inzet van het spel en de inzet van beloningen.

Pag. 73 t/m 84 -> 6 pag. per uur = 2 uur.

- **'De invloed van Taakspel op het gedrag van leerlingen en leerkrachten'**

(Griffioen, 2008)

Dit artikel beschrijft een onderzoek naar de invloed van het Taakspel op regelovertredend gedrag en sociaal-emotioneel functioneren van leerlingen en op controle van de leerkracht. In dit artikel wordt verwezen naar de 'schoolgedrag beoordelingslijst', wellicht kan ik hier (of van onderdelen) gebruik van maken tijdens mijn begin- en eindmeting. De conclusie van het onderzoek is dat tijdens het spelen van het Taakspel een significante vermindering in regelovertredend gedrag van de leerlingen plaatsvindt en dat er een verschuiving plaatsvindt van negatieve naar positieve controle door de leerkracht. Het Taakspel heeft dus een positieve invloed op het gedrag van leerlingen en leerkracht. In dit artikel wordt duidelijk beschreven hoe het onderzoek is opgezet, wellicht kan hier gebruik van maken.

Pag. 1 t/m 14 -> 8 pag. per uur = 1,5 uur.

- **'Taakspel helpt psychische problemen voorkomen'** (Ceelen, 2009)

In dit artikel wordt beschreven dat het taakspel groepsrelaties verbetert en daarmee de kans op psychische problemen verkleint. De nadruk ligt hier dus vooral op het samenwerken en minder op het stimuleren van gewenst gedrag, waardoor het minder bruikbaar is voor mijn onderzoek.

Pag. 1 t/m 4 -> 10 pag. per uur = 20 min.

- Informatie over leerkrachttechnieken:

'Teach like a champion' (Lemov, 2012)

Ik verwacht dat dit boek mij informatie geeft over hoe ik gewenst gedrag kan stimuleren en aanleren.

In dit boek worden 49 technieken beschreven om een betere leraar te worden en om kinderen boven zichzelf uit te laten stijgen. De technieken zijn gebundeld rondom verschillende onderwerpen, zoals 'een goede planning is het halve werk', 'hoe houd ik ze bij de les' en 'gedrag snormen vastleggen en handhaven'.

Pag. 57 t/m 70, 109 t/m 141 en 163 t/m 193 -> 10 pag. per uur = 8 uur.

6. Aanscherping op basis van literatuur

Toelichting: Het kan zijn dat je na het zoeken en bestuderen van literatuur jouw probleemstelling en onderzoeksvraag wilt aanpassen. Mogelijk heb je iets gelezen wat jou op een ander spoor heeft gezet of heb je iets over het hoofd gezien. Deze aanpassingen beschrijf je in dit onderdeel van het format.

Let op: De aanscherping kan op diverse momenten plaatsvinden. Het is dus niet “nu of nooit”, maar het kan ook op een later moment van toepassing zijn.

Naar aanleiding van een bijscholing op mijn stageschool over ‘Taakspel’ ben ik tot de conclusie gekomen dat het niet verstandig is om mijn onderzoek te koppelen aan het vak Leefstijl, omdat ik bij dit vak het Taakspel niet optimaal in kan zetten. Ik koppel mijn onderzoek daarom aan het vak wereldoriëntatie. Dit vak geef ik ook op donderdagmiddag, ik loop tijdens dit vak tegen dezelfde ‘problemen’ aan en ervaar dezelfde handelingsverlegenheid. N.a.v. deelname aan de bijeenkomst ‘Afstudeeronderzoek’ op 17 november heb ik de deelvraag ‘Hoe kan ik gewenst gedrag stimuleren en aanleren’ geschraapt, omdat die alleen maar te beantwoorden is door middel van literatuuronderzoek.

De probleemstelling

Ik onderzoek de regels en verwachtingen die er zijn met betrekking tot het luisteren en werken bij de lessen Wereld Oriëntatie aan de leerlingen van groep 7a. Omdat ik wil weten in hoeverre leerlingen deze regels en verwachtingen al kennen en hun gedrag hierop afstemmen. Teneinde inzicht te krijgen in de mogelijkheden om de leerlingen te stimuleren tot het laten zien van gewenst gedrag. Zodat de leerlingen zich houden aan de regels en afspraken die gelden en meer gewenst gedrag laten zien.

Onderzoeksvraag

Op welke manier kan ik als leerkracht de regels en verwachtingen met betrekking tot het luisteren en werken tijdens de lessen Wereldoriëntatie stimuleren, zodat de leerlingen meer gewenst gedrag laten zien?

Deelvragen

1. In hoeverre laten leerlingen gewenst gedrag zien tijdens de lessen Wereldoriëntatie ?
2. Welke regels en verwachtingen met betrekking tot gedrag zijn er tijdens de lessen Wereldoriëntatie ?
3. Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?
4. Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?
5. In hoeverre is het gewenste gedrag tijdens de lessen Wereldoriëntatie toegenomen?

6. Feedback

Toelichting: Geef aan welke feedback je hebt ontvangen (en wanneer), wie deze feedback heeft gegeven, wat je ermee hebt gedaan en welke nieuwe inzichten het heeft gegeven. Gebruik hiervoor paragraaf 2.6 uit de studiewijzer en het kijkwijzer format 1.

Critical friend:

Esther van Rooij heeft de kijkwijzer ingevuld na het bekijken van versie 3, de feedback van Marjon op versie 2 had ik daar dus al in verwerkt. Esther geeft aan dat voor haar niet helemaal duidelijk is wat mijn handelingsverlegenheid precies is en wat ik wil bereiken. Ik heb hier nog wat kleine aanvullingen/wijzigingen aangebracht, waardoor het volgens mij nu duidelijk genoeg moet zijn.

De probleemstelling, onderzoeksvraag en deelvragen heb ik naar aanleiding van de feedback van Esther niet meer aangepast.

Wat betreft de theoretische verkenning was versie 3 nog niet volledig, daar was ik me van bewust. Esther heeft tips gegeven waarvan ik in de 4^e versie gebruik heb gemaakt.

Voor de uitgewerkte feedback verwijs ik naar de Kijkwijzer Critical Friend, format 1.

Na het inleveren van mijn eerste conceptversie van mijn onderzoeksrapport heeft mijn critical friend me erop gewezen dat het afnemen van ongewenst gedrag niet per definitie gelijk is aan eenzelfde toename van het gewenste gedrag. Hiervoor moest ik mijn probleemstelling/onderzoeksvraag en deelvragen aanpassen. Deze feedback is verwerkt in de definitieve versie.

Docent:

9 oktober 2012: belafsprak n.a.v. Format 1 versie 2. Goed om te weten dat ik op de goede weg zit, ik heb nu scherper een gedragsvraag geformuleerd. Mijn eerste versie was heb ik daarmee niet voor niets geschreven, die versie maakte duidelijk dat en hoe het anders moest. Marjon geeft aan dat de aanleiding helder is.

Bij de probleemstelling is het goed om het onderwerp te koppelen aan een specifieke lessituatie, omdat dat beter meetbaar is. Ook hoeft ik de probleemstelling niet alleen aan luistergedrag te koppelen, maar kan het breder aan gedrag algemeen. Dit ga ik aanpassen.

Het '....zodat een positief klassenklimaat ontstaat', kan ik beter niet toevoegen aan de probleemstelling omdat dit moeilijk meetbaar is.

Wat betreft de deelvragen, hierbij moet ik de volgorde veranderen, zodat ik aan het eind van het onderzoek goed in staat ben naar het Taakspel toe te werken. En ik zal beginnen met een deelvraag die aan het begin en het eind kan meten.

Het is belangrijk om een meetmoment te hebben voordat we met het taakspel starten en dat ik in mijn onderzoek goed beschrijf welk aandeel ik het bespreken en uitvoeren van het taakspel heb en hoe ik het ga introduceren bij de kinderen.

Als ik bij de eerste meting gedrag ga observeren moet dit op basis van informatie uit de literatuur.

In mijn theoretisch kader ga ik literatuur uitwerken over wat goede regels en beloningen zijn en welke voorwaarden daar aan gesteld moeten worden. M.b.t. het Taakspel kan ik de zoekwoorden 'Good Behavior Game' gebruiken. Marjon geeft aan dat de Hanze Hoge School een promovendus heeft op het gebruik van Taakspel. Verder werk ik de theoretische aspecten uit zoals ik die heb beschreven bij punt 5.

Het is belangrijk dat ik goed nadenk over wat ik wil meten aan het begin en het eind van het onderzoek. En dat ik bedenkt hoe ik 'in wil vliegen' -> vanuit de positieve insteek (welke regels en verwachtingen gelden er en in hoeverre houden kinderen zich hieraan) of vanuit het ongewenste gedrag (welk ongewenst gedrag laten kinderen zien en welke regels gelden er?).

Verder goed om steeds dezelfde woorden te gebruiken, ik probeer nu met verschillende woorden hetzelfde te zeggen, dit geeft onduidelijkheid.

Naar aanleiding van de feedback van Marjon (02/11) op versie 3 heb ik nog even kritisch naar de deelvragen gekeken en deze aangepast. Marjon heeft aangegeven dat ik verder kan gaan werken aan de theoretische onderbouwing en Format 2.

26 maart 2013: belafsprak n.a.v. Format 1 versie 5 en Format 2 versie 2

Ik kan gaan starten met het verzamelen van data. Goed om te weten dat ik interventies en de daarbij behorende instrumenten gewoon mag gebruiken. In verband met de validiteit is het van belang de interventie niet eenmalig in te zetten. Ik moet het Taakspel minimaal 4 keer spelen.

Format 2

Onderzoeksopzet, instrumenten en planning.

Naam student:	Cobi van de Graaf
Studentnummer:	s1035695
Naam begeleider afstudeerproject:	Marjon Bruggink
Naam afstudeerbegeleider:	Kyra Meurs

Datum: 23-12-2012
Versie: 2

1. Onderzoeksgroep en wijze van bevragen

Toelichting: Geef per deelvraag aan hoe de onderzoeksgroep eruit ziet, hoe je deze gaat bevragen en of je dit met een bestaand instrument doet, of dat je deze zelf gaat ontwerpen.

Deelvraag	Onderzoeksgroep	Hoe ga je de onderzoeksgroep bevragen?	Bestaand instrument of ontwerpen?
In hoeverre laten leerlingen gewenst gedrag zien tijdens de lessen Wereldoriëntatie?	De onderzoeksgroep bestaat uit alle leerlingen van groep 7A van basisschool De Pionier	Ik doe observaties tijdens de les of achteraf a.d.h.v. video-opnames, gedurende 2 weken, tijdens 2 lessen, gedurende 15 minuten. Aan de hand van de vier observatiemomenten bereken ik een gemiddelde score per kind. Met deze observaties is de deelvraag te beantwoorden. Het levert kwantitatieve gegevens.	Bestaand instrument -> Formulier Observatie gedrag zonder het Taakspel aangepast aan deelvraag. Gewenst gedrag formuleren, mogelijk a.d.h.v. de matrix voor gedragsverwachtingen in het klaslokaal uit PBS
Welke regels en verwachtingen met betrekking tot gedrag zijn er tijdens de lessen Wereldoriëntatie ?	De onderzoeksgroep bestaat uit alle leerlingen van groep 7A van basisschool De Pionier	Ik neem de kinderen vragenlijst af waarop ze aan kunnen geven in hoeverre ze op de hoogte zijn van de regels en verwachtingen die er gelden tijdens de lessen WO en of ze weten welk gedrag ze daarbij moeten laten zien. Inventariseren van welke regels en verwachtingen kinderen wel en niet goed op de hoogte zijn. Aan de hand daarvan regels en verwachtingen opnieuw bespreken en inoefenen. Daarna de vragenlijst nog een keer afnemen. Met deze inventarisatie is de deelvraag te beantwoorden. Het levert kwantitatieve gegevens op.	Te ontwerpen instrument -> vragenlijst ontwikkelen waarop kinderen aangeven in hoeverre ze op de hoogte zijn van de regels en verwachtingen die gelden tijdens de lessen WO en waarop ze aan kunnen geven in hoeverre ze weten welk gedrag ze daarbij moeten laten zien. Na het inventariseren eventueel bij een aantal kinderen nog een interview afnemen om door te vragen op het hoe.
Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag	De onderzoeksgroep bestaat uit alle Leerlingen van groep 7A van basisschool De	Leerlingen mogen elk 3 ideeën voor een weekbeloning en 3 ideeën voor een maandbeloning geven. Aan de hand daarvan wordt een overzicht gemaakt met week- en	Bestaand instrument -> Formulieren Week- en maandbeloning van het Taakspel. (misschien nog aanvullen en ook vragen naar de waardering voor soorten

	Pionier	maandbeloningen, de meest gekozen beloning wordt als eerst uitgevoerd. Met deze formulieren is deelvraag te beantwoorden. Het levert kwantitatieve gegevens op.	beloningen?)
Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?	De onderzoeksgroep bestaat uit collega's van de bovenbouwgroepen 6a en 6b, 7a en 7b, 8a en 8b.	Ik neem een interview of vragenlijst af om tips en adviezen van collega's met betrekking tot het stimuleren van gewenst gedrag te inventariseren. Met deze gegevens is de deelvraag te beantwoorden. Dit levert kwalitatieve gegevens op.	Te ontwerpen instrument -> interviewvragen of vragenlijst ontwikkelen om tips en adviezen van collega's te inventariseren.
In hoeverre is het gewenste gedrag tijdens de lessen Wereldoriëntatie toegenomen?	De onderzoeksgroep bestaat uit alle leerlingen van groep 7A van basisschool De Pionier	Ik doe observaties tijdens de les en inventariseer de gegevens achteraf. Met deze gegevens is de deelvraag te beantwoorden. Het levert kwantitatieve gegevens op.	Bestaand instrument -> Formulier Observatie gewenst gedrag tijdens het Taakspel aangepast aan deelvraag. Bestaand instrument -> 'Registratieformulier voor het Taakspel' om bij te houden hoe vaak het taakspel is gespeeld, hoe lang, met hoeveel kaarten en of de regels gewijzigd zijn. Teamposter waarop de week- en maandbeloning gescoord worden.

2. Instrument en analyse

Toelichting: Geef *per deelvraag* aan hoe je de resultaten gaat analyseren.

Deelvraag:	Hoe is het instrument opgebouwd ?	Hoe is het instrument gebaseerd op het theoretisch kader?	Hoe ga je deze gegevens analyseren en presenteren?	Betrouwbaarheid en validiteit?
In hoeverre laten leerlingen gewenst gedrag zien tijdens de lessen Wereldoriëntatie?	Ik neem observaties af en gebruik daarvoor het formulier Observatie gedrag zonder Taakspel. Ik observeer gewenst gedrag en pas daarom het formulier aan, gewenst gedrag is gebaseerd op de matrix gedragverwachtingen van PBS. Gedurende 2 weken doe ik observaties tijdens 2 lessen, gedurende een kwartier. De observaties vinden plaats op dezelfde dagen en tijdens dezelfde lessen. Aan de hand daarvan bereken ik een gemiddelde score per kind die aangeeft in hoeverre een kind gewenst gedrag vertoont en hoe zich dat verhoudt t.o.v. de scores van de andere kinderen.	In het theoretisch kader is theorie over de volgende begrippen verwerkt: - regels en verwachtingen. - gewenst en ongewenst gedrag - het managen van gedrag - het stimuleren van gewenst gedrag. - theorie van Het Taakspel.	Dit zijn kwalitatieve gegevens. - Ik geef een overzicht van gewenst gedrag in een tabel. - Ik geef een overzicht van de observatiegegevens en de gemiddelden per kind in een grafiek (beginmeting).	Het is betrouwbaar omdat ik de observaties meerdere keren doe onder zoveel mogelijk dezelfde omstandigheden en ik mijn coach ook data laat verzamelen. Het is valide omdat ik onderzoek wat ik wil onderzoeken en omdat het gebaseerd is op een theoretisch kader.
Welke regels en verwachtingen met betrekking tot gedrag zijn er tijdens de lessen Wereldoriëntatie ?	Ik neem een vragenlijst af waarop kinderen aangeven in hoeverre ze op de hoogte zijn van de regels en verwachtingen die gelden tijdens de lessen WO en waarop ze aan kunnen geven in hoeverre ze weten welk gedrag ze daarbij moeten laten zien. De vragen zijn meerkeuzevragen, de leerlingen geven aan in hoeverre ze op de hoogte zijn van	In het theoretisch kader is theorie over regels en verwachtingen verwerkt.	De gegevens uit de vragen lijsten zijn zowel kwantitatief . - Per regel of verwachting wordt aangegeven hoeveel kinderen ervan op de hoogte zijn. - Per regel of verwachting wordt aangegeven hoeveel kinderen weten welk gedrag ze concreet moeten laten zien. - De scores worden naast elkaar	De vragenlijsten zijn valide, ze onderzoeken wat ik wil onderzoeken en zijn gebaseerd op een theoretisch kader. De betrouwbaarheid wordt vergroot door verschillende vragen te gebruiken en verschillende vormen van bevragen in te

	de regels en verwachtingen en welke concrete gedrag daarbij hoort. Ze doen dit op de computer.		weergegeven in een grafiek.	zetten.
Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag	Alle kinderen vullen een formulier weekbeloning en een formulier maandbeloning van het Taakspel in. De beloningen die het meest gescoord worden, worden als eerste ingezet.	In het theoretisch kader is theorie over de volgende begrippen verwerkt: - gewenst gedrag - belonen van gedrag - soorten beloningen	Dit zijn kwantitatieve gegevens. De beloningen worden weergegeven in een tabel, op volgorde van het meest aantal keren gekozen.	De formulieren zijn valide, ze geven weer wat ik wil weten, namelijk de ideeën die kinderen voor beloningen hebben. Ze zijn betrouwbaar omdat elke stem even zwaar telt.
Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?	De bovenbouwcollega's vullen een vragenlijst in die voor een deel uit gesloten en een deel uit open vragen bestaat. Na een analyse van de gegevens bekijk ik welke tips en adviezen ik in kan zetten bij mijn onderzoek.	In het theoretisch kader is informatie verwerkt over: - het managen van gedrag en de daarbij horende leerkrachtvaardigheden.	Dit zijn kwalitatieve gegevens. Ik werk de vragenlijsten uit en label op verschillende onderwerpen (die ik bepaal na het uitwerken). De labels met de bijbehorende tekstfragmenten worden vervolgens in een horizontale vergelijking weergegeven.	De vragenlijsten zijn valide omdat ze onderzoeken wat ik wil onderzoeken, namelijk de tips en adviezen omtrent het stimuleren van gewenst gedrag. De betrouwbaarheid wordt vergroot door de vragenlijst bij verschillende personen af te nemen.
In hoeverre is het gewenste gedrag tijdens de lessen Wereldoriëntatie toegenomen?	Ik neem observaties af en gebruik daarvoor het formulier 'Observatie gewenst gedrag tijdens het Taakspel' aangepast aan deelvraag. Ik gebruik het 'Registratieformulier voor het Taakspel' om bij te houden hoe vaak het taakspel is gespeeld, hoe lang, met hoeveel kaarten en of de regels gewijzigd zijn.	In het theoretisch kader is informatie verwerkt over: - het spelen van het Taakspel.	Dit zijn kwalitatieve gegevens. - Ik geef een overzicht van de observatiegegevens en de gemiddelden per kind in een grafiek (eindmeting) - Ik zet de gegevens van de beginmeting en de eindmeting tegen elkaar af in een grafiek.	Het is valide omdat ik onderzoek wat ik wil onderzoeken. Het is betrouwbaar omdat ik de observaties meerdere keren doe onder zoveel mogelijk dezelfde omstandigheden. Bovendien betrek ik mijn coach bij het conclusies trekken op basis van de verzamelde data.

3. Planning

Toelichting: Geef een **kort** overzicht van de **planning** (inclusief data) van het afstudeerproject.

Deelvraag:	Onderzoeksinstrument	Onderzoeksgroep	Planning:
In hoeverre laten leerlingen gewenst gedrag zien tijdens de lessen Wereldoriëntatie?	Formulier Observatie gedrag zonder het Taakspel aangepast aan de deelvraag.	Leerlingen van groep 7A van basisschool De Pionier	Formulier aanpassen in de kerstvakantie. Afnemen in week 2 en 3 van 2013. Analyseren en verwerken van gegevens in week 4 van 2013.
Welke regels en verwachtingen met betrekking tot gedrag zijn er tijdens de lessen Wereldoriëntatie ?	Vragenlijst voor kinderen.	Leerlingen van groep 7A van basisschool De Pionier	Vragenlijst maken in de kerstvakantie. Vragenlijst afnemen in week 2 en 3 van 2013. Analyseren en verwerken van gegevens in week 5 van 2013.
Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?	Formulieren week- en maandbeloning.	Leerlingen van groep 7A van basisschool De Pionier	Invullen in week 3 van 2013 Tellen en samenstellen in week 4 van 2013
Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?	Vragenlijst voor bovenbouwcollega's.	Collega's van de bovenbouwgroepen 6a en 6b, 7a en 7b, 8a en 8b.	Vragenlijst maken in de Kerstvakantie. Verspreiden via de mail aan begin week 2 van 2013. Uiterlijk terug via de mail aan het eind van week 3 van 2013 Analyseren en verwerken van gegevens in week 4 van 2013
In hoeverre is het gewenste gedrag tijdens de lessen Wereldoriëntatie toegenomen?	Formulier 'Observatie gewenst gedrag tijdens het Taakspel' aangepast aan deelvraag. Formulier 'Registratieformulier voor het Taakspel'.	Leerlingen van groep 7A van basisschool De Pionier	Formulier aanpassen in de kerstvakantie. Afnemen in week 5 en 6 van 2013 (of langer indien nodig?) Analyseren en verwerken van gegevens in week 7 van 2013 of later?

4. Feedback

Toelichting: Geef aan welke feedback je hebt ontvangen (en wanneer), wie deze feedback heeft gegeven, wat je ermee hebt gedaan en welke nieuwe inzichten het heeft gegeven.

Critical friend:

Samen kritisch gekeken naar de formulering van mijn vragenlijsten voor de kinderen. In eerste instantie had ik bij vraag 3 van vragenlijst 2 de kinderen 3 keuzemogelijkheden gegeven, maar dan is de kans groot dat ze 'veilige' middenantwoorden geven. Ook dit heb ik aangepast.

Docent:

26 maart belafsprake n.a.v. Format 2 versie 2: Bij het onderzoeken of de regels bekend zijn is het belangrijk dat ik kinderen gedrag concreet laat benoemen en hen bevraag op wat ze doen als ze zich aan de regel houden.

6.3 Bijlage 3

Beantwoording deelvraag 1 en 5 Observatielijst

In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien tijdens de lessen Wereldoriëntatie?

	Aantal keren	Ongewenst gedrag
Regel	Les 1	Les 2
1. Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is		
2. Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen.		
3. Je let goed op (actieve houding, handen leeg, kijkt naar de juf).		
4. Je bent met je taak bezig.		
5. Je zorgt dat andere kinderen goed kunnen werken.		
6. Je zorgt dat je snel klaar bent om aan het werk te gaan of te luisteren.		

6.4 Bijlage 4

VRAGENLIJST 1 voor de KINDEREN van GROEP 7A over REGELS bij WERELD ORIËNTATIE

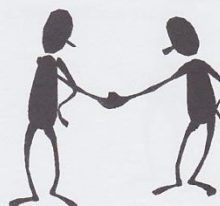

Welke regels om goed te kunnen luisteren en werken gelden er volgens jou bij de lessen Wereld Oriëntatie. Dus bij de vakken Geschiedenis, Natuur en Techniek en Aardrijkskunde? Je mag er zoveel noemen als je wilt.

- vinger opsteken
- stil zijn als iemand anders praat
- niet op andere letten

Fijn dat je deze vraag hebt beantwoord, dankjewel!

Je mag nu verder met vragenlijst 2.

6.5 Bijlage 5

Vragenlijst 2 voor de KINDEREN van GROEP 7A over REGELS bij WERELD ORIËNTATIE

Vraag 1.
Hieronder staan verschillende regels die we gebruiken tijdens de les. De regels zijn **vetgedrukt**. Geef bij elke regel aan of je weet hoe je je moet gedragen en wat je moet doen. Kies 'ja' als je het weet. Kies 'nee' als je het niet weet. Kies 'niet zeker' als je het niet zeker weet.

Je bent stil en luistert naar wie aan het woord is.
Ik weet hoe ik me moet gedragen bij deze regel:
☒ ja ☐ nee ☐ niet zeker
Schrijf hieronder op hoe je laat zien dat je luistert.
naar die gene kijken en niet met iemand anders praten

Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen.
Ik weet hoe ik me moet gedragen bij deze regel:
☒ ja ☐ nee ☐ niet zeker
Schrijf hieronder op hoe je je vinger opsteekt.
je vinger opsteken en dan niet door de klas praten

Je let goed op.
Ik weet hoe ik me moet gedragen bij deze regel:
☒ ja ☐ nee ☐ niet zeker
Schrijf hieronder op hoe je laat zien dat je oplet.
meedoen, kijken, luisteren

Je bent met je taak bezig.
Ik weet hoe ik me moet gedragen bij deze regel:
☒ ja ☐ nee ☐ niet zeker
Schrijf hieronder op hoe je laat zien dat je met je taak bezig bent.
bezig zijn en niet praten of naar iemand anders kijken.

Je zorgt dat je snel klaar bent om aan het werk te gaan of te luisteren.
Ik weet hoe ik me moet gedragen bij deze regel:
☒ ja ☐ nee ☐ niet zeker
Schrijf hieronder op hoe je laat zien dat je klaar bent om aan het werk te gaan of te luisteren.
stil zitten en stil zijn

Je werkt rustig zodat anderen ook goed kunnen (samen)werken:

Ik weet hoe ik me moet gedragen bij deze regel:

☒ ja ☐ nee ☐ niet zeker

Schrijf hieronder op hoe je laat zien dat je rustig werkt.

Stil zijn en rustig verdergaan

Vraag 2

Wil je per regel aangeven hoe je vindt dat het gaat? Houd jij/houden anderen zich aan deze regel?

Je bent stil en je luistert naar wie aan het woord is.

Houden anderen zich aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Houd jij je aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen.

Houden anderen zich aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Houd jij je aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☐ meestal wel ☒ altijd

Je let goed op.

Houden anderen zich aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Houd jij je aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Je bent met je taak bezig.

Houden anderen zich aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Houd jij je aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☐ meestal wel ☒ altijd

Je werkt rustig zodat anderen ook goed kunnen (samen)werken.

Houden anderen zich aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Houd jij je aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Je zorgt dat je snel klaar bent om aan het werk te gaan of te luisteren.

Houden anderen zich aan deze regel?

☐ nooit ☒ meestal niet ☐ meestal wel ☐ altijd

Houd jij je aan deze regel?

☐ nooit ☐ meestal niet ☒ meestal wel ☐ altijd

Vraag 3.

Als je kijkt naar hoe het nu gaat met de regels bij Wereld Oriëntatie

Zou je dan willen dat anderen hun gedrag veranderen?

☒ ja ☐ nee

Wat zouden ze anders kunnen doen? Stiller zijn

Zou jij dan zelf je gedrag willen veranderen?

☒ ja ☐ nee

Wat zou je anders willen doen? Peter opietten

Vraag 4. Welke regels gelden op welk moment in de les?

Welke regels gelden er bij de **instructie** van de lessen WO, kruis deze aan.

- ☒ Je bent stil en luistert naar wie aan het woord is.
- ☒ Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen
- ☒ Je let goed op.
- ☐ Je bent met je taak bezig.
- ☐ Je werkt rustig zodat anderen ook goed kunnen (samen)werken.
- ☒ Je zorgt dat je snel klaar bent om aan het werk te gaan of te luisteren

Welke regels gelden er bij het **zelfstandig werken** of het **samenwerken** bij de lessen WO, kruis deze aan?

- ☐ Je bent stil en luistert naar wie aan het woord is.
- ☒ Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen
- ☐ Je let goed op.
- ☒ Je bent met je taak bezig.
- ☒ Je werkt rustig zodat anderen ook goed kunnen (samen)werken.
- ☐ Je zorgt dat je snel klaar bent om aan het werk te gaan of te luisteren.

Welke regels gelden bij het **beginnen met de les**, bij de overgang van **instructie naar werken in je werkboek** en bij de overgang van **werken in je werkboek naar nabespreken**?

- ☒ Je bent stil en luistert naar wie aan het woord is.
- ☒ Je steekt je vinger op als je iets wilt vragen/zeggen
- ☒ Je let goed op.
- ☐ Je bent met je taak bezig
- ☐ Je werkt rustig zodat anderen ook goed kunnen (samen)werken.
- ☒ Je zorgt dat je snel klaar bent om aan het werk te gaan of te luisteren.

Fijn dat je mijn vragenlijst hebt ingevuld! Dankjewel!!

6.6 Bijlage 6

VRAGENLIJST 3 voor de KINDEREN van GROEP 7A over REGELS tijdens WERELD ORIËNTATIE

Vraag 1.

Welke beloning zou jij graag willen krijgen als je je aan de regels houdt?

Computereen, buitenspelen, speelgoedmiddag, extra
gym, dansles, Buiten les over de natuur

Vraag 2

Als jij je aan de regels houdt, zou je het dan fijn vinden om.....

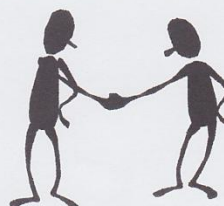
- een compliment te krijgen? ☒ ja ☐ nee
- een glimlach, een opgestoken duim of een
schouderklopje te krijgen? ☒ ja ☐ nee
- iets leuks te mogen doen of ergens mee te mogen
helpen? ☒ ja ☐ nee
- iets te krijgen, bijvoorbeeld een sticker of een kaartje? ☐ ja ☒ nee
- iets te krijgen (krul of sticker op een kaart) waarmee je
kunt sparen voor een beloning? ☒ ja ☐ nee

Vraag 3.

Bij vraag 2 zijn verschillende soorten beloningen genoemd. Welke beloning zou jou
het best helpen om je aan de regels te houden? Schrijf deze beloning hieronder op.

x-tra Buiten spelen, Buiten les, x-tra gym

En nog eens bedankt voor het invullen ;-) !!

6.7 Bijlage 7

Vragenlijst collega's Leerkracht 1

Beste (bovenbouw)collega's,

Voor mijn afstuderen doe ik onderzoek naar het stimuleren van gewenst gedrag tijdens de lessen wereldoriëntatie. In mijn onderzoek wil ik ook ervaringen en tips van collega's verwerken en gebruiken.

Zou je zo vriendelijk willen zijn onderstaande vragenlijst in te vullen en deze voor de meivakantie terug willen sturen. De vragenlijst bestaat uit 13 open vragen.

De uitkomst van mijn onderzoek koppel ik aan jullie terug.

Alvast hartelijk bedankt voor de moeite!

Vragen

1. Wat versta je onder gewenst gedrag?

Tekenen van gewenst gedrag tijdens een W.O. les vind ik: vragen stellen, willen voorlezen, vertellen wat ze al over een onderwerp weten of iets dat ze ergens gezien of gelezen hebben m.b.t. het onderwerp.
Verder niet toegespitst op W.O.: vinger opsteken als je iets wil zeggen, luisteren naar elkaar en een actieve houding.

2. Wat versta je onder ongewenst gedrag?

Voor je beurt praten, andere kinderen afleiden, inactieve (verveelde) houding, ergens anders mee bezig zijn.

3. Wat doe jij om gewenst gedrag te stimuleren?

De leerlingen die dat gedrag vertonen geef ik complimenten en ik vertel dat ik het fijn vind dat ze zo goed mee doen.

4. Wat doe jij om ongewenst gedrag te verminderen?

Leerlingen die ik zie afdwalen geef ik onverwacht een beurt, of ik stel ze een vraag. Zo schud ik ze weer even wakker. Of ik geef ze een non-verbale waarschuwing. Als dat niet werkt geef ik ze een directe waarschuwing.

5. Hoe formuleer jij regels en gedragverwachtingen, waar let je op?

Regels formuleer ik in positieve zin. 'Ik wil dat je je vinger opsteekt als je wat wil zeggen.' In plaats van: 'Niet voor je beurt praten.' De meeste regels zijn al aan het begin van het jaar met de kinderen gemaakt en die kan je altijd in zetten. Ik wil ook niet overal bovenop zitten, dus ik let vooral op een ongeïnteresseerde houding en of ze weten waar we zijn en waar we het over hebben.

6. Betrek je de kinderen bij het formuleren van regels en gedragverwachtingen?

Zo ja, op wat voor manier?

Ja, aan het begin van het jaar heb ik samen met de kinderen regels opgesteld waarvan zij denken dat ze een fijne werksfeer stimuleren. Uiteraard stuur je dan heel veel, maar de kinderen hebben dan wel het gevoel dat zij ook iets hebben bijgedragen.

7. Check jij regelmatig of de kinderen de regels en verwachtingen nog kennen?

Zo ja, hoe doe je dat?

Ik denk dat ik dat wel meer zou kunnen doen. Ik heb het nu te laat gedaan, toen het eigenlijk al, naar mijn zin, iets te druk werd. De volgende keer zou ik dat eerder doen.

8. Hoe weten kinderen wat ze wel en niet moeten doen om zich aan een bepaalde regel te houden?

Dat bespreek je terwijl je de regels formuleert met ze.

9. Maak je gebruik van een bepaalde methode of interventie om gewenst gedrag te stimuleren? Denk aan het Taakspel of aan 'Teach like a champion'.

Het is de bedoeling om in groep 8 Taakspel af te bouwen en dit jaar had ik een vrij rustige klas, dus heb ik het niet gespeeld. Ik zou het nu wel weer willen inzetten omdat deze klas heel erg is gaan puberen. Ik betwijfel echter of Taakspel werkt in deze situatie, dus ik ben nog een beetje zoekende nu.

10. Wat zijn je ervaringen met deze methode of interventie?

In groep 7 vond ik Taakspel goed werken. Ze bedachten samen beloningen en wilden daar ook hun best voor doen.

11. Zou je het gebruik van deze methode of interventie aanbevelen?

Waarom wel/niet?

Ja, het heeft mij heel erg geholpen met bewust worden van mijn eigen houding t.o.v. de leerlingen. Ik ben meer vanuit een positieve inslag gaan lesgeven.

12. Welke regels hanteer jij tijdens de lessen Wereldoriëntatie?

Dezelfde regels als tijdens andere lessen.

13. Heb je nog tips voor mij als beginnend leerkracht wat betreft het stimuleren van gewenst gedrag?

Consequent zijn, zonder op elke slak zout te leggen. Daar een balans in vinden. En de kinderen positief benaderen tenzij dat niet anders kan.

Hartelijk bedankt voor je medewerking!

Cobi de Lig

6.8 Bijlage 8

Formulier weekbeloning.

Naam Team: pretty party gielz

Ideeën voor de weekbeloning

1. Computeren met internet
2. buiten spelen
3. Knutsel middag eigen kensze
4. Naar het park

Gebruikte pictogrammen

Van links naar rechts en van boven naar beneden:

‘Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan’.

‘Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is’.

‘Je let goed op’.

‘Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan’.

‘Je bent met je taak bezig’.

‘Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan’.

‘Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken’.

7. Presentatie

7.1 PowerPoint

Presentatie afstudeeronderzoek

Cobi de Ligt

Gewenst gedrag tijdens de lessen wereldoriëntatie.

Een onderzoek naar het stimuleren van gewenst gedrag
en de inzet van het Taakspel.

*'Je hebt je ogen niet nodig om de leerlingen te
zien, de leerlingen hebben jouw ogen nodig om
gezien te worden' (Teitler, 2009, p. 17)*

Aanleiding

- Veel ongewenst gedrag als het gaat om luisteren en werken tijdens lessen wereldoriëntatie.
- Veel aandacht voor ongewenst gedrag.
- Hoe kan ik een positieve insteek maken en zo gewenst gedrag stimuleren?

Onderzoeksvraag:

Op welke manier kan ik als leerkracht de regels en verwachtingen met betrekking tot het luisteren en werken tijdens de lessen wereldoriëntatie stimuleren, zodat de leerlingen minder ongewenst gedrag laten zien?

Deelvragen

1. In hoeverre laten leerlingen ongewenst gedrag zien tijdens de lessen wereldoriëntatie ?
2. Welke regels en verwachtingen met betrekking tot luisteren en werken zijn er tijdens de lessen wereldoriëntatie en in hoeverre kennen de kinderen die?
3. Welke ideeën hebben de leerlingen voor het belonen van gewenst gedrag?
4. Welke tips en suggesties hebben collega's om op een positieve manier gewenst gedrag te stimuleren?
5. In hoeverre is het ongewenste gedrag tijdens de lessen wereldoriëntatie afgenomen?

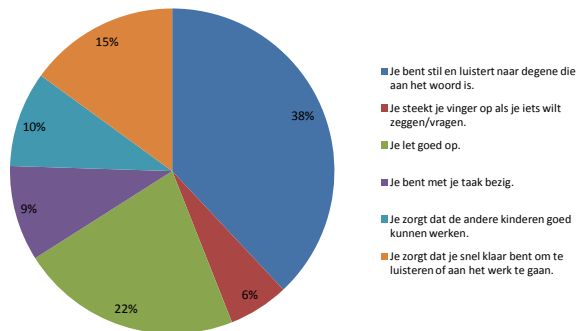
Regels tijdens de les

- Je bent stil en luistert naar degene die aan het woord is.
- Je steekt je vinger op als je iets wilt zeggen/vragen.
- Je let goed op.
- Je bent met je taak bezig.
- Je zorgt dat de andere kinderen goed kunnen werken.
- Je zorgt dat je snel klaar bent om te luisteren of aan het werk te gaan.

Deelvraag 1

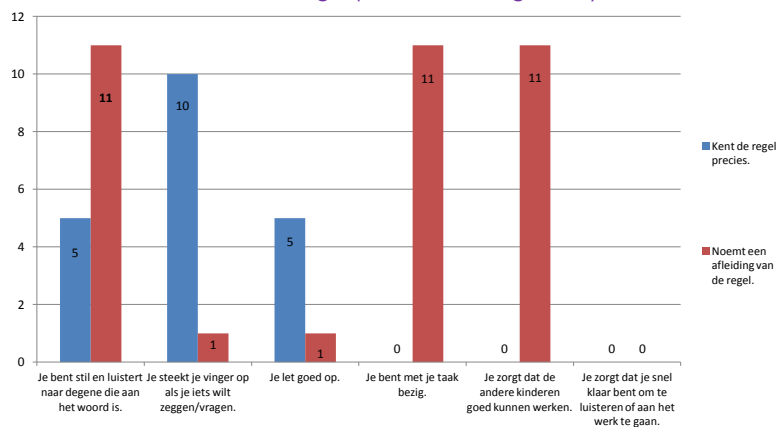
Gemiddeld aantal regelovertredenen per 20 minuten is 65

Beginmeting regelovertredenen in percentages.

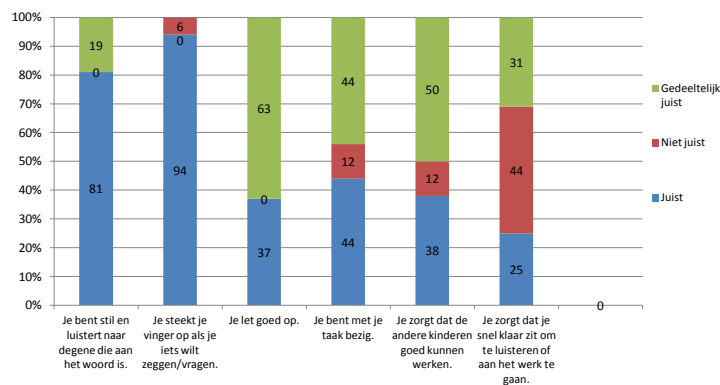

Deelvraag 2

Aantal kinderen dat de regel (of een afleiding ervan) actief kent

Percentages waarin kinderen het juiste gedrag bij een regel benoemen.

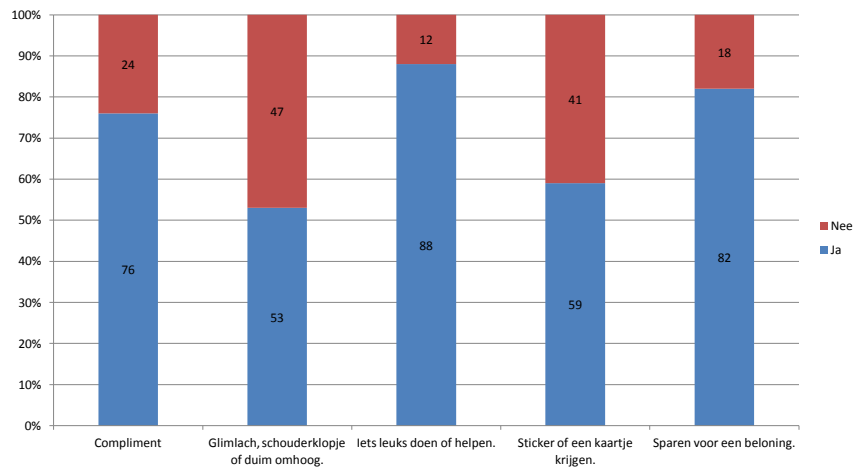

Golly en Sprague geven aan dat beloningen een sterke bekrachtiging vormen voor het veranderen van gedrag. Zij spreken van verschillende soorten beloningen:

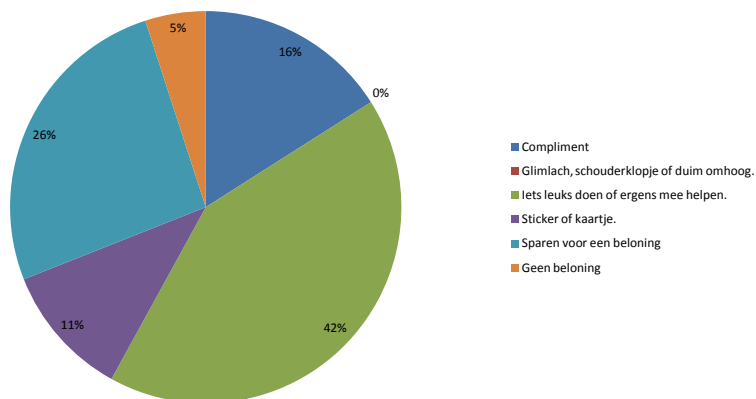
- verbale uitingen
- non-verbale uitingen
- voorrechten,
- tastbare beloningen
- elementen in een beloningssysteem.

Deelvraag 3

Wat voor soort beloningen krijgen de kinderen graag.

Welke beloning helpt het best?

Deelvraag 4

N.a.v. vragenlijsten collega's:

- Regels en verwachtingen positief formuleren.
- Kinderen hierbij betrekken.
- Checken van regels gebeurt vooral aan het begin van het schooljaar .
- Concreet gedrag wordt op die momenten ook benoemd.
- Oefenen gebeurt niet vaak.
- Stimuleren gewenst gedrag dmv complimenten /benoemen van goed gedrag, boeiende lessen, verschillende leermiddelen en voldoende afwisseling in de les.
- Wordt ook gebruikt bij het omgaan met ongewenst gedrag.
- Het Taakspel is de meest genoemde interventie om gewenst gedrag te stimuleren.
- Naast het Taakspel worden goede ervaringen genoemd met 'Leefstijl' , 'Teach like a champion' en WinWin

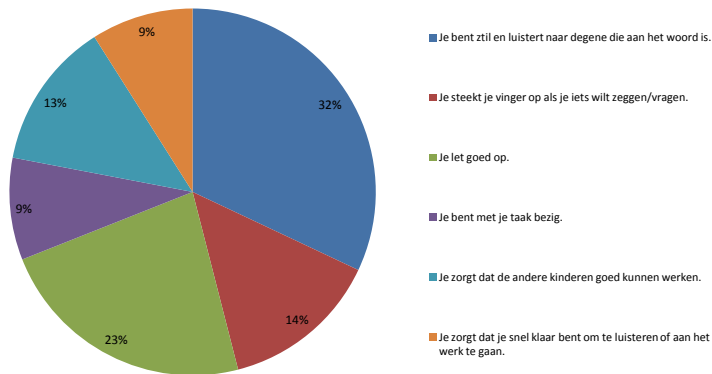
Taakspel als interventie

- observatie vooraf
- taakspelleiders en weekbeloningen gekozen
- 6 keer gespeeld in twee weken tijdens lessen WO
- weekbeloning computeren en buiten spelen
- weekbeloning in week 1 door alle groepjes gehaald.
- weekbeloning in week 2 door 1 groepje niet gehaald
- 2 metingen als eindmeting

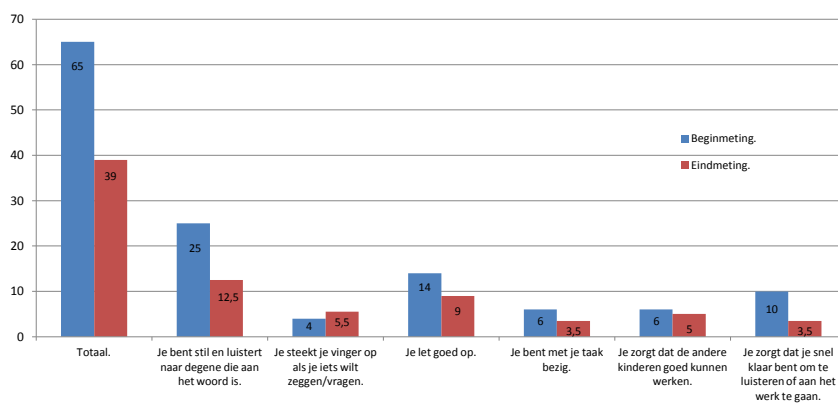
Deelvraag 5

Gemiddeld aantal regelovertredenen per 20 minuten is 39

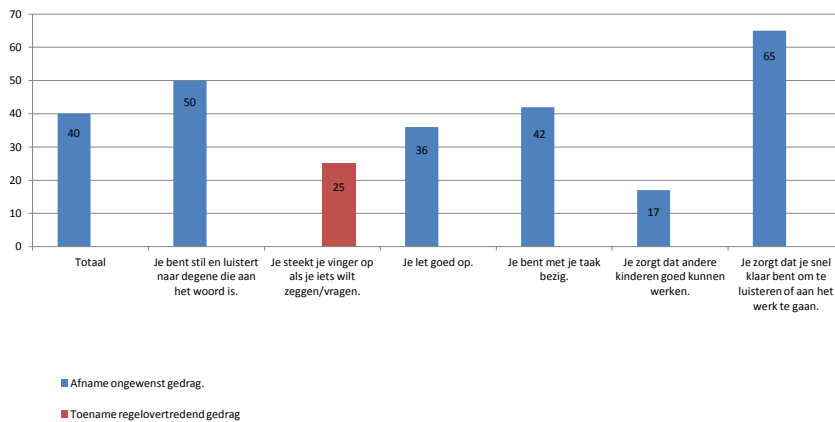
Eindmeting overtredingen per regel in percentages

Begin- en eindmeting naast elkaar

Weergave afname ongewenst gedrag per regel in percentages

Conclusie

Door

- Het gebruik van duidelijke regels wat betreft luisteren en werken.
- Regels positief te formuleren, te controleren of ze bij de kinderen bekend zijn en indien nodig te oefenen
- Gewenst gedrag te benoemen en te belonen d.m.v. verschillende soorten beloningen.
- Ongewenst gedrag zoveel mogelijk te negeren
- De inzet van het Taakspel als interventie met zelfgekozen weekbeloning

is het **ongewenste gedrag**
tijdens de lessen
wereldoriëntatie **afgenomen**
met **40%**

7.2 Beoordeling presentatie

Beoordeling presentatie

Afstudeerproject

Naam student:

Cobi van de Graaf

Titel afstudeerproject:

'Gewenst gedrag tijdens de lessen 'Wereldoriëntatie'

Naam basisschool:

De Pionier

Naam en functie beoordelaar:

José van de Ham, bouwcoördinator

Beschrijving	Voldaan / niet voldaan
1. De student presenteert de aanleiding en eigen handelingsverlegenheid van het uitgevoerde onderzoek.	voldaan
2. De student presenteert de hoofd- en deelvragen van het uitgevoerde onderzoek.	voldaan
3. De student geeft de verzamelde gegevens overzichtelijk weer en geeft antwoord op de onderzoeksvragen (hoofdvraag en deelvragen).	voldaan
4. De student geeft op basis van de verzamelde gegevens antwoord op de onderzoeksvraag, trekt relevante conclusies en relateert deze aan de literatuur.	voldaan
5. De student reflecteert op de betekenis van het uitgevoerde onderzoek voor de basisschool.	voldaan
6. De student reflecteert op de betekenis van het uitgevoerde onderzoek voor het eigen handelen als leerkracht basisonderwijs.	voldaan

Mijn compliment(en):

Een goed doordacht en onderbouwd onderzoek.
Tot in detail uitgewerkt.

Mijn tip(s):

Het is voor de kinderen leuk en interessant als ze het onderzoek teruggekoppeld krijgen.

Vragen / opmerkingen:

Ik denk dat het voor de uitgever van Taakspel interessant is om dit onderzoek te lezen, hier en daar zijn er voor Taakspel nog wel wat punten om te verbeteren.

De vragenlijsten voor de kinderen zijn voor leerkrachten interessant om zelf mee aan de slag te gaan: deel ze!

Datum:

3-10-2013

Handtekening beoordelaar:

Handtekening student:

8. Bibliografie

- Alkema, E., & al, &. (2009). *Meer dan onderwijs*. Van Gorcum: Assen.
- Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H., & Peij, S. (2013, augustus 22). *Info over gedragscode praktijkgericht onderzoek HBO*. Opgehaald van Website van Hogeschool Windesheim: http://bbprod2.windesheim.nl/webapps/portal/frameset.jsp?tab_id=_2_1&url=%2fwebapps%2fblackboard%2fexecute%2flauncher%3ftype%3dCourse%26id%3d_7120_1%26url%3d
- Blankestijn, L. (2011). Met beloningen naar goed gedrag. *Kader Primair*, 32-35.
- Ceelen, T. (2009). Taakspel helpt psychische problemen te voorkomen. *JeugdenCo*, 4-7.
- Goei, S., & al, e. (2010/2011). Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs: SWPBS (deel 2). *Remediaal*, 15-20.
- Golly, A., & Sprague, J. (2009). *Positive Behavior Support Goed gedrag kun je leren!* Huizen: Pica.
- Griffioen, I. (2008). *De invloed van Taakspel op het gedrag van leerlingen en leerkrachten*. Utrecht: Faculteit Sociale Wetenschappen van Universiteit Utrecht.
- Heijst, O. (2012). Positef klassenmanagement. *JSW*, 14-17.
- Horner, R., Sugai, G., & Vincent, C. (2005). School-wide Positive Behavior Support: Investing in Student Success. *Impact*, 4-7.
- Info over basisschool De Pionier*. (2013, augustus 22). Opgehaald van Website van De Pionier: www.depionier.net
- Info over Het Taakspel*. (2012). Opgeroepen op november 18, 2012, van Website van het Nederlands Jeugd Instituut: <http://www.nji.nl/smartsite.dws?id=122680>
- Info over het three tiered-model PBS*. (2012). Opgehaald van Website van Technical Assistance Center on Social Emotional Intervention: http://www.challengingbehavior.org/do/pyramid_model.htm
- Info over PAD*. (2013, september 26). Opgehaald van Website van NJI: [http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Programma-Alternatieve-Denkstrategieeumln-\(PAD\)](http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Programma-Alternatieve-Denkstrategieeumln-(PAD))
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek*. Baarn/Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Kellam, S., Mackenzie, A., Hendricks Brown, C., Poduska, J., Wang, W., Petras, H., & Wilcox, H. (2011). The Good Behavior Game and the Future of Prevention and Treatment. *Science and practice in action*, 73-84.
- Lemov, D. (2012). *Teach like a champion*. Rotterdam: CED groep.
- Naudts-Geschiere, K. (1995). *Toegepaste Leertheorie*. Rotterdam: Pedologisch Instituut.
- Peeters, G. (2006). Sociale vaardigheden versterken en ondersteunen. *JSW*, 16-19.
- Teitler, P. (2009). *Lessen in orde*. Bussum: Coutinho.
- van der Sar, A., & Goudswaard, M. (2001). *Docenthandleiding Taakspel voor basisonderwijs*. Rotterdam: CED/PI Rotterdam.
- Van Overveld, K., & Louwe, J. (2007). Effectief werken aan sociale en emotionele competenties. *JSW*, 20-23.
- webredactie. (2012, december 23). *Info over swpbs*. Opgehaald van Website van Kenniscentrum SWPBS Nederland: <http://www.swpbs.nl>
- Wyffels, D. (2006). *Hoe caoch ik mijn klas*. Tielt, België: Lannoo.

9. Checklist teksten

Checklist teksten

Cobi van de Graaf s1035695 Oktober 2013	Correct uitgevoerde items aanvinken (student)	Correct uitgevoerde items aanvinken (meelezer)
Spelling en stijl		
- Werkwoord spelling	X	X
- Spelling overige woorden	X	X
- Taalgebruik (bij niet correct, zie checklist schrijfkwaliteit)*	X	X
Documentstructuur		
- Voorblad met juiste gegevens: - Titel, naam, klas, studentnummer, studievariant, naam en code vak, docent, datum; op iedere pagina voettekst met naam, titel document en studentnummer	X	X
- Paginanummering	X	X
- Tekst onderverdeeld in hoofdstukken, paragrafen, alinea's	X	X
- Inhoudsopgave (automatisch genereren)	X	X
Illustraties		
- Gebruik gemaakt van tabellen (indien van toepassing)	X	X
- Afbeeldingen, foto's, illustraties op verzorgde manier in document geplaatst (indien van toepassing)	X	X
Bronnen en verwijzingen		
- Correcte bronvermeldingen in de lopende tekst	X	X
- Correcte vermelding van citaten in de lopende tekst	X	X
- Correcte opmaak van de literatuurlijst	X	X
- Correcte beschrijving boek in de literatuurlijst	X	X
- Correcte beschrijving hoofdstuk in boek in de literatuurlijst		
- Correcte beschrijving artikel in de literatuurlijst	X	X
- Correcte beschrijving methode in de literatuurlijst		
- Correcte beschrijving internetbron in de literatuurlijst	X	X
- Correcte beschrijving instelling in de literatuurlijst		
- Correct gebruik voetnoten		
Deze tekst is tot stand gekomen zonder dat er sprake is van plagiaat.	Ja	Naam en handtekening student: Cobi van de Graaf
Een meelezer heeft geconcludeerd dat de student aan alle uitvoeringseisen heeft voldaan.	Ja	Naam en handtekening meelezer: Remco de Lig
Feedback docent		

Zie blackboard [project communicatievaardigheden](#) voor een toelichting op bovenstaande onderdelen.

*Als het item taalgebruik als niet correct is beoordeeld, zal de docent de checklist schrijfkwaliteit toevoegen om aan te geven hoe de student het werk kan verbeteren. De checklist schrijfkwaliteit kan de student ook gebruiken om het eigen werk te verbeteren.